

Metsävainio Laura

Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta – Kehittämistutkimus varhaiskasvatuksen henkilöstön
osaamisen tukemiseksi ja koulutuksen parantamiseksi

Pro gradu -tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Kasvatustieteen laaja-alainen maisteriohjelma: Pedagogiset instituutiot ja asiantuntijuus

2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta – Kehittämistutkimus varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamisen tukemiseksi ja koulutuksen parantamiseksi (Laura Metsävainio)

Pro gradu -tutkielma, 99 sivua, 3 liitesivua

Toukokuu 2021

Tämä tutkimus tarkastelee lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa varhaiskasvatuksen kontekstista käsin. Aikaisempien tutkimusten perusteella varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja opettajia ei ole koulutettu tarpeeksi lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, eikä heillä ole siitä tarpeeksi tietoa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa varhaiskasvatuksen kentälle sekä yliopistojen varhaiskasvatuksen koulutuksiin siitä, millaisia tietoja ja taitoja varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, millaista tietoa he kokevat tarvitsevansa lisää, ja millaista koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi tulevaisuudessa järjestää tästä aiheesta. Tutkimuksen tutkimuskysymyksiä ovat: 1. Millaista tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, 2. Millaisia tietoja ja taitoja varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee tarvitsevansa lisää lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen ja 3. Millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi järjestää tulevaisuudessa.

Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta käsittää kaikki lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot. Se voi sisältää fyysisiä tekoja, sanallista häirintää sekä digitaalisessa mediassa tapahtuvia seksuaalisia tekoja tai häirintää. Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistaminen on usein hyvin haastavaa varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on kriittisen tärkeässä asemassa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisessa, siihen puuttumisessa, sen ennaltaehkäisemisessä sekä lapsen ja perheen tukemisessa seksuaaliväkivallan epäilyn ilmitulon jälkeen. Tästä huolimatta he eivät saa tarpeeksi koulutusta tästä aiheesta lisäkoulutuksessa tai opintojen aikana.

Tämä tutkimus on monimenetelmällinen kehittämistutkimus, joka toteutettiin kolmessa oululaisessa päiväkodissa. Tutkimusaineisto tuotettiin kolmen päiväkodin henkilöstölle sähköpostitse lähetetyn alkukyselyn (N=45) ja loppukyselyn (N=31) sekä heille kehitetyn lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan koulutuksen avulla. Aineistonanalyysissä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia sekä joiltain osin määrällistä analyysia.

Tutkimuksen tulokset osoittavat varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon vähyden lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä heidän tarpeensa saada siitä lisää tietoa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee saada tulevaisuudessa monipuolista, omaa asiantuntijuutta vahvistavaa ja säännöllistä lisäkoulutusta, jossa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan teemoihin tutustutaan rauhassa omia kokemuksia jakaen sekä käytännönläheisesti omaa toimijuutta lisäten. Monipuolista koulutusta tulisi myös järjestää varhaiskasvatuksen opiskelijoille yliopistoissa.

Avainsanat: seksuaaliväkivalta, lapsi, varhaiskasvatus, koulutus, kehittämistutkimus, monimenetelmällisyys

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	9
3	Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta	11
3.1	Lapseen kohdistuva väkivalta ilmiönä ja sen lähikäsitteet	11
3.2	Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan esiintyvyys Suomessa	14
3.3	Seksuaaliväkivallan vaikutukset lapsen kehitykseen	16
3.4	Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan riskitekijät ja siltä suojaavat tekijät	18
4	Varhaiskasvatuksen rooli lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa kohdattaessa ja sen ennaltaehkäisemisessä	19
4.1	Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistaminen ja toimintaohjeet varhaiskasvatuksessa	19
4.1.1	<i>Tunnistaminen varhaiskasvatuksessa</i>	<i>19</i>
4.1.2	<i>Oireisiin reagoiminen, toimintaohjeet ja yhteistyö varhaiskasvatuksessa</i>	<i>24</i>
4.2	Varhaiskasvatus seksuaaliväkivaltaa kokeneen lapsen tukena	28
4.2.1	<i>Arjen rutiinit, ennakointi ja sensitiivinen vuorovaikutus</i>	<i>28</i>
4.2.2	<i>Taiteelliset terapeuttispedagogiset menetelmät ja terapeuttinen asenne varhaiskasvatuksessa ...</i>	<i>29</i>
4.3	Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäiseminen varhaiskasvatuksessa	30
4.3.1	<i>Pienten lasten seksuaalikasvatus eli kehotunnekasvatus</i>	<i>31</i>
4.3.2	<i>Turvataitokasvatus</i>	<i>34</i>
5	Tutkimuksen metodologia ja toteutus	38
5.1	Kehittämistutkimus ja monimenetelmällisyys tutkimusstrategioina	38
5.2	Tutkimusaineiston tuottaminen	42
5.2.1	<i>Alku- ja loppukysely</i>	<i>42</i>
5.2.2	<i>Koulutus varhaiskasvatuksen henkilöstölle</i>	<i>44</i>
5.3	Teoriaohjaava aineistonanalyysi	45
5.4	Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio	51
6	Tulokset	55
6.1	Kyselyistä saadut tulokset	55
6.2	Koulutuksesta saadut tulokset	65
7	Pohdinta	70
7.1	Tulosten yhteenvedo ja johtopäätökset	70
7.2	Tutkimuksen luotettavuus	77
7.3	Loppusanat	79
	Lähteet	82

1 Johdanto

Vuonna 2018 sähköpostiini kilahti viesti Oulun yliopiston lääketieteentiedekunnan järjestämästä teemapäivästä, jonka aiheena oli alaikäisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja erityisesti lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta. Kiinnostukseni heräsi heti – olinhan kirjoittanut kandidaattitutkielman samasta aiheesta ja jatkamassa aiheen käsittelyä Pro gradu -tutkielmassa. Tämä teemapäivä oli kohdennettu lääketieteen, logopedian ja erityiskasvatuksen maisteriopiskelijoille, joten laitoin sähköpostia teemapäivän vastuujärjestäjälle ja kysyin mahdollisuudesta osallistua tutkimukseni puolesta, vaikka en kuulunutkaan kohderyhmään. Pettymyksekseni sain vastauksen, jossa todettiin, ettei tilaa ole riittävästi, ja koska en kuulu kohderyhmään, en voi osallistua. Luulen, että olisin mahtunut jonnekin nurkkaan tai portaille istumaan, jos mahdollisuus olisi annettu. Mutta jos oletus on se, että vain tulevien lääkäreiden, puheterapeuttien ja erityisopettajien tarvitsee saada tietoa lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, herää huoli lasten puolesta, jotka ovat päivittäin monta tuntia päiväkodissa tekemisissä opettajien ja hoitajien kanssa, eivät lääkäreiden tai puheterapeuttien.

Viimevuosina lapsiin kohdistuvista seksuaalirikostapauksista on uutisoitu yhä enemmän. Uutisoinnit lähtivät nousuun vuonna 2018 Oulussa esille tulleesta seksuaalirikosvyyhdistä, jossa kahdeksan miestä tuomittiin alaikäiseen tyttöön kohdistuneesta seksuaaliväkivallasta (Jäntti, 2019). Vuonna 2020 tuli esille laaja seksuaalirikossarja, jossa uhreja oli yhteensä 45 13–17-vuotiaasta lasta ja nuorta (Hirvonen, 2021). Otsikoissa ovat olleet myös pieniin lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset. Vuonna 2019 uutisoitiin viisivuotiaan lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joka tapahtui Vantaalla sijaitsevassa metsässä (Ruonakoski, 2019) sekä laajasta seksuaalirikoskokonaisuudesta, jossa helsinkiläinen ”Eno” syyllistyi yhteensä kahteenkymmeneenkuuteen seksuaalirikokseen (Hirvonen, 2020). Uhreja oli yhteensä 17 ja he olivat rikosten tapahtumisaikana 6–18-vuotiaita. Mediassa nousi esille myös kansainvälinen pedofiilirinki, johon kuului viisi suomalaista miestä (Länkinen, 2019). Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin hallussapidon ja levittämisen lisäksi miehet kohdistivat seksuaaliväkivaltaa kuuteen 6–15-vuotiaaseen poikaan. Jopa kaksivuotiaaseen sekä teonhetkellä 3–5-vuotiaaseen lapsen kohdistuvista seksuaalirikoksista on uutisoitu (Elonheimo, 2020; Mattila, 2021). Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta on nykyään valitettavasti jokaviikkoinen aihe sosiaalisen median uutiskanavissa, joten se on tutkimusaiheena hyvin ajankohtainen.

Viimeaikainen julkinen keskustelu Suomessa esille tulleista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista haastaa tarkastelemaan tätä ilmiötä nyt entistä enemmän myös kasvatuksen kentällä. Kiinnostukseni on kohdistunut erityisesti varhaiskasvatuksen ammattilaisten osaamiseen ja tietouteen lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä aiheeseen liittyvän koulutuksellisen aukon täyttämiseen. Tässä tutkimuksessa selvitän, mitä tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, mitä tietoa he tarvitsevat lisää, ja millaista koulutusta heille kannattaa järjestää tästä aiheesta tulevaisuudessa. Tutkimus on osa Turvallinen Oulu -hanketta, joka syntyi reaktiona Oulussa vuonna 2018 esille tulleeseen seksuaalirikoskonaisuuteen (Heikkinen, 2019). Turvallinen Oulu hankkeen päätavoitteena on ennaltaehkäistä alaikäisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia Oulussa (Turvallinen Oulu -hanke, 2019–2021).

Suomalaisen kasvatustieteen tutkimuksen kentällä ei ole tutkittu varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoutta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta tai siihen liittyvää koulutuksen tarvetta. Suomessa tehdyissä, kasvatuksen kentälle suuntautuneissa tutkimuksissa (väitöskirjat ja pro gradut) on käsitelty enimmäkseen lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamista (Antikainen, 1994) sekä ennaltaehkäisemistä turvataitoskasvatuksen näkökulmasta (Pajala & Ripatti, 2018; Pakkanen, 2006; Väisänen, 2004). Tutkimusta on tehty myös netissä tapahtuvasta seksuaalisesta houkuttelusta (Nikolovska, 2020) ja lastentarhanopettajien käsityksistä tukea lapsen seksuaalista kehitystä (Järvinen, 2008). Yliopistojen puolella tutkimusta on tehty hyvin vähän. Ammattikorkeakoulujen puolella tehdyistä opinnäytetöistä löytyy enemmän käytännönläheisempää tutkimusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta kohdentuen nimenomaan varhaiskasvatuksen kentälle.

Kansainvälistä tutkimusta varhaiskasvatuksen kentällä on tehty lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta (Briggs, 2014), varhaiskasvatuksen opettajien tietoudesta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta (Kenny, 2004; Walsh & Farrell, 2008) sekä heidän uskomuksista, kuinka se vaikuttaa lapseen (Yanowitz, Monte & Tribble, 2003). Tutkimusta on tehty myös varhaiskasvatuksen opettajien sekä opettajiksi opiskelevien koulutuksellisista tarpeista lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta (McKee & Dillenburger, 2009 & 2012; Walsh & Farrell, 2008), lastensuojeluilmoituksen tekemisestä (Kenny, 2001; Walsh, Mathews, Rassaiani, Farrell & Butler, 2012), lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan esiintymisestä esiopetuksessa sekä sen ennaltaehkäisemisestä (Bergström, Eidevald & Westberg-Broström, 2016; Zhang, Chen & Liu, 2015).

Suomessa opetus- ja kasvatustalouden ammattilaisten kouluttaminen lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta on vielä hakemassa suuntaansa. Esimerkiksi Oulussa opetus- ja kasvatustalouden ammattilaisia on koulutettu lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta jonkun verran. Oulun yliopistollisen keskussairaalan lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikön järjesti koulutuksen vuonna 2019, joka käsitteli yleisesti alaikäisiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua. Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluiden koulutuskalenterista kävi ilmi, että koulutuksen sisällössä mainitaan lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistaminen sekä epäilyn heräämiseen liittyvät toimintaohjeet. Ohjelmassa olevissa keskusteluryhmissä ei mainittu lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa, vaan niissä puhutaan yleisesti lapsen kaltoinkohtelusta.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto sekä Pelastakaa Lapset ry järjestivät yhdessä maksuttoman ”*Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja digitaalinen media*” -koulutuksen Oulussa 26.9.2019. Koulutuksen ohjelmassa oli asiantuntijapuheenvuoroja muun muassa seksuaalisesta houkuttelusta, seksuaalirikosten tekijöistä, keskusrikospoliisin tilastoista, seksuaaliväkivaltaa kokeneen lapsen hoidosta sekä seksuaalikasvatuksesta. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto järjesti 21.4.2020 koulutuksen ”*Opettajan rooli seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisessa ja ennaltaehkäisyssä*”. Koulutus oli tarkoitettu peruskoulun sekä toisen asteen opettajille ja rehtoreille sekä oppilashuollon henkilöstölle. Oulun kaupungin Turvallinen Oulu -hanke (2019–2021) on järjestänyt monia aiheeseen liittyviä koulutuksia. Aiheena ovat olleet muun muassa turvataitokasvatus, kehotunnekasvatus, kriisityö, seksuaalinen houkuttelu eli grooming sekä lasten ja nuorten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäiseminen. Koulutuksia on järjestetty eri kasvatustalouden ja opetusalan ammattilaisille.

Tällä hetkellä Oulun yliopiston varhaiskasvatuksen kandidaatin tutkinnon opintorakenteessa (Varhaiskasvatus, KK, 2020–21) ei käy esille, että koulutuksessa käsiteltäisiin lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa millään kurssilla. Varhaiskasvatuksen opintorakenteen (2020–21) mukaan aineopintoihin kuuluvan *Lapsuus yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä* -kurssin sisällöissä mainitaan ”lapsen hyvinvointi ja pahoinvointi”, mutta tarkemmin ei ole mainittu, käsitelläänkö lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa millään tavalla. Opintorakenteessa kerrotaan, että *Yhteistyö varhaiskasvatuksessa* -kurssin sisältöihin kuuluu tällä hetkellä lastensuojelu varhaiskasvatuksessa ja lastensuojelun tarpeiden tunnistaminen. Vuosina 2015–2016 tutkintorakenteeseen on kuulunut *Lapsen oikeudet ja lastensuojelun perusteet* -kurssi, jossa käsi-

teltiin yleisesti lapsen kaltoinkohteluun liittyviä teemoja sekä lastensuojeluilmoituksen tekemistä (Varhaiskasvatuksen koulutus, kandidaatin tutkinto 2015–16). Olen itse suorittanut kyseisen kurssin vuonna 2016.

Lapsen lähiyhteisöön kuuluvat henkilöt, kuten perhe, ystävät, naapurit, opettajat koulussa sekä varhaiskasvatuksen henkilöstö ovat vastuussa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta (Laitinen, 2002, s. 81). Miten varhaiskasvatuksen henkilöstö ja opettajat osaavat olla vastuussa seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen puuttumisesta sekä sen ennaltaehkäisemisestä, jos he eivät saa siihen asianmukaista koulutusta opintojen aikana tai edes lisäkoulutusta? Vastauksen voin antaa tähän heti: ei mitenkään.

Euroopan neuvoston yleissopimus eli Lanzaroten sopimus (88/2011, II luku, artikla 5) velvoittaa sopimusvaltioita kouluttamaan lasten parissa toimivia ammattilaisia lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja häirinnästä. Kuitenkin useista suomalaisista ammatillisista peruskouluksista sekä korkeakoulujen opintokokonaisuuksista puuttuu lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiön käsittely, mikä lisää ammattilaisten epävarmuutta kohdata ja tunnistaa väkivalta omassa työssään sekä toimia omien havaintojen perusteella (Mäkelä & Bildjuschkin, 2019, s. 126). Mäkelä & Bildjuschkin (2019, s. 126) kertovat, että myös työpaikan ohjeistuksissa voi olla epäselvyyttä. Varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten henkilökunnan koulutusta lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamisesta, riskeistä ja suojaavista tekijöistä sekä toimintaohjeista tulisi lisätä sekä perus- että täydennyskoulutuksiin (Tenhunen, Andell, Ylenius-Lehtonen & Lajunen, 2019, s. 161).

Väestöliiton ja eri ammattilaisten yhteisessä vetoomuksessa (2019) todetaan, että kasvatus- ja terveydenhuollon ammattilaiset eivät nykypäivänä saa tarpeeksi koulutusta lasten seksuaalikasvatuksesta, ja näin ollen toimivat omien kokemusten, asenteiden ja tunteiden varassa kohdattaessa lapsen seksuaalissävytteistä käytöstä, lapsen kysymyksiä seksuaalisuuteen liittyen tai epäilyn lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Vetoomuksessa huomautetaan, että ammattilaisten omat kokemukset eivät anna riittäviä valmiuksia näiden aiheiden kohtaamiseen ja käsittelemiseen, vaan siihen tarvitaan asianmukaista tietoa sekä yhteiskunnallista asenteiden muutosta. Vetoomuksessa painotetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon puutteen parantamista lapsen seksuaalisen kehityksen ymmärtämisessä, lasten seksuaalissävytteiseen käytökseen tai kysymyksiin vastaamisessa sekä asianmukaisen tiedon ja avoimen keskusteluyhteyden antamisessa lapselle.

On siis selvää, että tutkimusta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta erityisesti kasvatuksen ja varhaiskasvatuksen kentällä tarvitaan lisää. Tutkimusta tarvitaan siitä, millaista koulutusta tuleville varhaiskasvatuksen opettajille tulisi antaa lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta (Walsh & Farrell, 2008). Tähän haluan pureutua tutkimuksessani.

Tutkimukseni koostuu seitsemästä pääluvusta. Toisessa luvussa tuon esille tutkimuksen tavoitteet sekä tutkimuskysymykset. Kolmannessa ja neljännessä luvussa käsittelen tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia. Tutkimuksen metodologian, aineiston tuottamisen sekä sen analyysin esittelen luvussa viisi. Viidennessä luvussa pohdin myös tutkimuksen eettisiä näkökulmia ja tutkijan positiota. Luvussa kuusi esittelen tutkimuksen tulokset ja luvussa seitsemän teen tuloksista johtopäätökset, pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja sanon loppusanat.

2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa siitä, millaisia tietoja ja taitoja Oulussa työskentelevillä varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja millaista tietoa he kokevat tarvitsevänsä lisää. Tavoitteena on myös tutkia, millaista koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi tulevaisuudessa järjestää lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta eli kehittää varhaiskasvatuksen henkilöstölle annettavaa koulutusta ja luoda siihen muutosta. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on vastata varhaiskasvatuksen kentällä olevaan tutkimukselliseen tarpeeseen lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Tämä tutkimus on osa Turvallinen Oulu -hanketta, joten yksi tavoitteista on tuottaa tutkimustietoa hankkeeseen.

Tämä kehittämistutkimus sijoittuu kasvatustieteen ja sukupuolentutkimuksen rajalle, koska osallistujat ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisia ja käsittelen lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiötä teoreettisena viitekehyksenä varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Väkivallan teemat kytkeytyvät sukupuolentutkimuksen rajapinnoille. Tutkimuksen osallistujiksi valikoitui varhaiskasvatuksen ammattilaisia, joihin kuuluu monipuolisesti yliopistokoulutuksen saaneita varhaiskasvatuksen opettajia, päiväkodin johtajia, ammatillisen koulutuksen saaneita varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, ammattikorkeakoulusta valmistuneita varhaiskasvatuksen opettajia tai sosionomeja sekä avustajia, luokanopettajakoulutuksen saaneita ammattilaisia tai aiemmin lastentarhanopettajaopistosta valmistuneita opettajia. Vaikka tutkimus keskittyy kokonaisuudessaan varhaiskasvatuksen henkilöstöön, painotan tarkastelussa yliopistokoulutuksen saaneita varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajia, koska haluan tarkastella sitä, millaiset valmiudet yliopistojen varhaiskasvatuksen koulutus antaa lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamiseen, puuttumiseen sekä ennaltaehkäisemiseen, ja miten sitä voisi kehittää tulevaisuudessa.

Kehittämistutkimuksen avulla tuon lisää tietoa varhaiskasvatuksen kentälle ja kehitän varhaiskasvatuksen laatua sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisille annettavaa koulutusta. Tutkimukseni avulla tuon lisää tietoa myös yliopistojen varhaiskasvatuksen koulutukseen sekä suunnan sille, miten lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiötä tulisi käsitellä yliopisto-opintojen aikana.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- 1) Millaista tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta?
- 2) Millaisia tietoja ja taitoja varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee tarvitsevänsä lisää lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen?
- 3) Millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi järjestää tulevaisuudessa?

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu seuraavasta kahdesta pääluvusta. Teoreettinen viitekehys sisältää katsauksen aiheesta tehdystä tieteellisestä keskustelusta ja tutkimuksesta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, s. 10). Aiemman tieteellisen tutkimuksen esille tuomisen lisäksi käsittelen lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiötä ja varhaiskasvatuksen roolia käytännönläheisesti mukaillen kehittämäni ja pitämäni koulutuksen sisältöä.

3 Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta

Tässä luvussa käsittelen lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiötä ja avaan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsitteistöä. Tuon esille myös lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan esiintyvyyden Suomessa, seksuaaliväkivallan vaikutukset lapsen kehitykseen sekä seksuaaliväkivallan riskitekijät ja siltä suojaavat tekijät. Ennen näitä aiheita selvennän, miksi käytän tässä tutkimuksessa termiä *lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta*, enkä esimerkiksi hyvin yleisessä käytössä ja Suomen rikoslaissa olevaa *lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö* -termiä.

3.1 Lapseen kohdistuva väkivalta ilmiönä ja sen lähikäsitteet

Tässä tutkimuksessa käytän lapsen oikeuksia kunnioittavaa terminologiaa. *Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta* sekä muut ammattilaisten käyttämät termit, kuten *seksuaaliväkivalta* tai *seksuaalisuutta loukkaava väkivalta*, kuvaavat tekoa väkivaltana, seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavana, vallan- ja voimankäyttönä sekä pelkoa ja traumatisoitumista aiheuttavana (Klemetti & Raussi-Lehto, 2016; Terveiden ja hyvinvoinnin Laitos [THL], 2020a). Termit *seksuaalinen väkivalta* tai *seksuaalinen hyväksikäyttö* viittaavat siihen, että väkivalta olisi seksuaalinen teko tai kokemus, mitä se ei ole teon kokeneen henkilön näkökulmasta (THL, 2020a). Lapset ja aikuiset, jotka eivät puhu suomea äidinkielenään, voivat hämmentyä *hyväksikäyttö* -termistä, ja ihmetellä, miksi pahaa tarkoittavaa tekoa kutsutaan hyvänä (Suomen Delfins ry, 2020). Kuitenkin Suomen rikoslaissa käytetään edelleen *hyväksikäyttö* -termejä, joten tässä tutkimuksessa käytän käsitettä *hyväksikäyttö* silloin, kun viitataan Suomen rikoslakiin.

Maailman terveysjärjestö (WHO) (2016 & 2018) määrittelee väkivallan toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään kohdistuvana vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallisenä käyttönä tai sillä uhkaamisena niin, että se voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kuolemaan, lapsen kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen. Väkivalta voidaan jakaa seitsemään eri muotoon, jotka ovat fyysinen, henkinen, seksuaalinen, taloudellinen, uskonnollinen, kemiallinen ja rakenteellinen väkivalta (Rikosuhripäivystys [RIKU], 2018). Väkivalta on monitahoinen ilmiö, jossa uhriutumisen ja itsensä vahingoittamisen rajaa on hankala tunnistaa (Louhela, 2019).

Esimerkiksi Nipuli ja Bildjuschkin (2016, s. 3, 15) määrittelevät seksuaaliväkivallan teoiksi, jotka loukkaavat henkilön seksuaalista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. He kertovat, että seksuaaliväkivalta loukkaa ihmisoikeuksia ja vaikuttaa kielteisesti ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Nipuli ja Bildjuschkin toteavat, että seksuaaliväkivalta on traumatisoivaa ja rikkoo turvallisuuden tunteen sekä turvalliseen suhteeseen kuuluvan luottamuksen. He kiteyttävät seksuaaliväkivallan kaikiksi pakottaviksi, epämiellyttäviksi tai väkivaltana koetuiksi häirinnän muodoiksi, puheiksi tai teoiksi. Seksuaaliväkivaltaa ovat kaikki fyysiset, nähtävissä olevat teot tai sanalliset teot, jotka ihminen kokee uhkaaviksi, loukkaaviksi tai hyökkäykseksi joko tapahtumahetkellä tai myöhemmin (Sunnari, Heikkinen & Kangasvuo, 2003, s. 12).

Kuten selvensin tämän luvun alussa, ammattilaiset käyttävät termiä *lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta*, mikä tarkoittaa kaikkia niitä tekoja, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Nipuli & Bildjuschkin, 2016, s. 15). Suomessa rikosoikeudellinen termi on *lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*. Suomen rikoslain (2011/540, luku 20, § 6) mukaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tarkoittaa alle 16-vuotiaan lapsen kehitystä vahingoittavaa seksuaalista koskettelemista tai muulla tavoin tehtyä seksuaalista tekoa. 6 § mukaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on myös sukupuoliyhteyden toteuttaminen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tai, jos alle 18-vuotiaaseen kohdistuvan seksuaalisen teon tekijänä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettava henkilö. Rikoslain (2011/540, luku 20, § 7) määrittää myös *törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*, mikä tarkoittaa sukupuoliyhteyttä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tai sukupuoliyhteyttä alle 18-vuotiaan lapsen kanssa, kun tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavissa oleva henkilö. 7 § mukaan teko voi myös olla hyväksikäyttöä, mikä vahingoittaa lapsen kehitystä erityisen paljon tai mikä on toteutettu erityisen nöyryyttävällä tavalla tai mikä aiheuttaa lapselle erityistä vahinkoa tekijää kohtaan tuntemaansa luottamuksen tai riippuvaisen aseman vuoksi. Rikoslain luvussa 20 määrittää myös lapsiin kohdistuviksi seksuaalirikoksiksi *törkeä lapsenraiskaus, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen*.

Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ei siis tarkoita pelkästään sukupuoliyhteyttä, vaan se voi olla hyvin moninaista. Muulla tavoin tehty seksuaalinen teko voi olla lapsen kohdistuvaa tirkistelyä, lapsen houkuttelemista ja/tai manipuloinnista johonkin seksuaaliseen tekoon, kuten oman tai toisen henkilön sukupuolielimen hyväilemiseen tai masturboinnin katsomiseen, lapsen

sukuelimen kuvaamista seksuaalisessa tarkoituksessa, lapsiprostituutiota tai seksuaalisen kuva-materiaalin näyttämistä lapselle (Laiho, 2007, s. 28; Tiitinen, 2021). Lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa voi olla lisäksi sormella, kielellä, esineellä tai sukuelimellä tunkeutuminen lapsen ulkosynnyttimiin, emättimeen tai peräaukkoon (Joki-Erkkilä, Jaarto & Sumia, 2012, s. 132).

Seksuaaliväkivalta sisältää myös seksuaalisen häirinnän eri muodot (Tasa-arvo laki, 1986/609, § 7). Tasa-arvo lain (1986/609, § 7) mukaan seksuaalinen häirintä on seksuaaliväkivaltaa, mikä voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista, ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Seksuaalinen häirintä voi ilmetä sukupuolisesti vihjailevina ilmeinä tai eleinä, härskeinä puheina, kaksimielisinä vitseinä sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevinä huomautuksina tai kysymyksinä, epäasiallisina seksuaalisina sisältöinä eri sosiaalisen median kanavissa, fyysisenä kosketteluna, sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevinä ehdotuksina tai vaatimuksina tai raiskauksena tai sen yrityksenä (Tasa-arvovaltuutettu, 2020).

Seksuaalinen häirintä sisältää ei-toivottuja katseita, eleitä ja kohteliaisuuksia, joiden tarkoituksena on esimerkiksi kutsua henkilö seksuaaliseen suhteeseen (Hägg, 2003, s. 135). Seksuaalinen häirintä voi olla sopimatonta koskettelua esimerkiksi puristelua, sivelyä, taputtelua tai kähmintää, ja ne voivat kohdistua esimerkiksi pakaroihin, sukupuolielimiin, rintoihin tai reisiin (Porras, 2019). Suomen Rikoslain (2014/509, luku 20, § 5 a) mukaan seksuaalinen ahdistelu on seksuaalista koskettelua, joka loukkaa toisen ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisen häirinnän ja seksuaaliväkivallan erona voidaan kuitenkin pitää sitä, että seksuaalisuus ja seksi ovat häirinnän keinoja osoittaa sukupuolista vallankäyttöä, kun taas seksuaaliväkivallassa ne ovat toiminnan päämääriä (Vilkkä, 2011).

Lapset ja nuoret kokevat nykyään yhä enemmän seksuaalista häirintää ja houkuttelua sosiaalisessa mediassa (Vaaranen-Valkonen & Laitinen, 2019, s. 342, 349). Grooming eli lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin tarkoittaa toimintaa, jossa aikuinen pyrkii tietoisesti ja tavoitteellisesti seksuaaliseen kontaktiin lapsen kanssa tai pyrkii houkuttelemaan lapsen tekemään seksuaalisia tekoja (Vaaranen-Valkonen & Laitinen, 2019, s. 348; Rikoslaki, 2011/540, luku 20, § 8b). ”Groomaaja”, joka on aikuinen tai huomattavasti lasta vanhempi henkilö, ottaa lapsen yhteyttä digitaalisessa mediassa ja pyrkii luomaan lapsen luottamuksellisen suhteen,

jonka avulla hän tavoitteellisesti luo olosuhteet lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan mahdollistamiselle (Vaaranen-Valkonen & Laitinen, 2019, s. 348–349). Lasta voidaan houkutella osallistumaan seksuaalissävytteiseen keskusteluun, lähettämään itsestään intiimiä kuvamateriaalia tai tekijä voi myös välittää lapselle kuvia omasta sukupuolielimestään tai masturboinnista (Väestöliitto, 2020). Tekijä voi myös pyrkiä tapaamaan lapsen kanssa kasvokkain (Vaaranen-Valkonen & Laitinen, 2019, s. 349).

”Groomaaja” pyrkii tekemään seksuaalissävytteisistä sisällöistä arkipäiväistä, jolloin lapsi ei kykene tunnistamaan itseään kohtaan tapahtuvaa väkivaltaa (Pelastakaa Lapset ry, 2018). Grooming on usein systemaattinen ja pitkäjänteinen prosessi (Laitinen, 2007, s. 33–34). Groomaajat ovat usein lapselle tuntemattomia henkilöitä ja he pitävät yhteyttä useisiin lapsiin samaan aikaan (Vaaranen-Valkonen & Laitinen, 2019, s. 349).

Internetissä tapahtuvaksi tai internetin välityksellä tapahtuvaksi lapsen kohdistuvaksi seksuaaliväkivallaksi voidaan määritellä myös lapsen altistaminen seksiin aikuisen tai nuoren kanssa, lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin välittäminen ja käyttäminen lapsen vanhempien tai muiden aikuisten toimesta, lapsen myyminen tai lapsen valmisteleminen internetissä tapahtuvaa seksuaaliväkivaltaa varten, lapsen altistaminen aikuispornografialle tai lapsi voi itse ladata netistä toisista lapsista esittävää seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia (Soisalo, 2012; Laiho, 2007, s. 28).

Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta ei siis ole pelkästään fyysisiä tekoja, vaan se sisältää myös sanallisen häirinnän sekä digitaalisessa mediassa tapahtuvan häirinnän ja seksuaaliset teot. Se on hyvin moninaista ja usein haastavaa tunnistaa. Louhela (2019) kertoo väitöskirjassaan, etteivät nuoret tytöt osanneet tunnistaa tai nimetä kokemaansa seksuaaliväkivaltaa väkivallaksi, koska sukupuoleen perustuva väkivalta on normalisoitunut tyttöjen elämässä edelleen yhteiskunnassa vallitsevan seksistisen sosialisatioprosessin ja raiskauskulttuurin johdosta.

3.2 Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan esiintyvyys Suomessa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) toteuttaman kouluterveyskyselyn mukaan 4. ja 5. luokkalaisista tytöistä ja pojista 4 prosenttia oli kokenut seksuaalista häirintää ja 2 prosenttia koskettelua tai painostamista koskettamiseen. Yläasteella ja toisella asteella opiskelevista tytöistä 10–13 prosenttia ja pojista 3–4 prosenttia on kokenut seksuaaliväkivaltaa. Erityisesti

pienien lasten kohdalla tekijä on usein perheenjäsen, sukulainen tai muu lapsen lähipiiriin kuuluva henkilö (Laitinen, 2002, s. 77; Smith et al., 2000).

Vain murto-osa lapseen kohdistuvista seksuaalirikoksista tulee viranomaisten tietoon (Laaksonen et al., 2011). THL (2020a) huomauttaa, että kuitenkin lähiaikoina aiempaa suurempi osuus lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on tullut viranomaisten tietoon. Syynä tähän on ilmoituskynnyksen madaltuminen. Tilastokeskuksen (2020a, Taulukko 1) mukaan koko Suomessa viranomaisten tietoon tulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäyttö- sekä törkeät lapsen seksuaaliset hyväksikäyttötapaukset parina viimeisenä vuonna ovat olleet nousussa. Tilastokeskuksen mukaan myös Oulun poliisilaitokselle on parina viime vuonna tullut tietoon enemmän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapauksia. Viime vuonna lapseen kohdistuvia seksuaalirikoksia tuli Oulun poliisin tietoon kuitenkin noin 10 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2019 (Tilastokeskus, 2020b, Taulukko 2). Koko maassa lapseen kohdistuvia seksuaalirikoksia vuonna 2020 tuli poliisin tietoon koko Suomessa 2,2 prosenttia enemmän kuin vuonna 2019 (Tilastokeskus, 2020b, Taulukko 2).

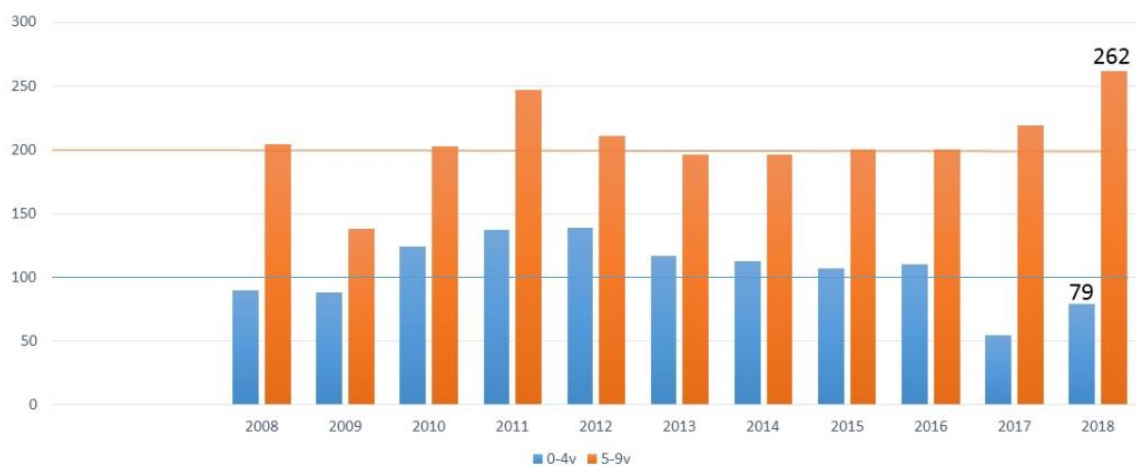
Alue	Rikosnimike (Viranomaisten tietoon tulleet rikokset)	2015	2016	2017	2018	2019
Koko Suomi	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	868	867	817	905	1126
	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	297	320	290	415	488
Oulu	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	50	67	102	64	102
	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	26	17	30	54	58

Taulukko 1. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa ja Oulussa 2015–2019* (Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto, 2020a).

Alue	Rikosnimike (Viranomaisten tietoon tulleet rikokset)	2019	2020
Koko Suomi	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsenraiskaus	1709	1746
Oulu	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsenraiskaus	171	154

Taulukko 2. *Lapseen kohdistuneet seksuaalirikokset koko Suomessa ja Oulussa vuonna 2019 ja 2020* (Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto, 2020b).

Pieniin lapsiin kohdistuvat seksuaaliväkivaltarikokset ovat pysyneet vuosina 2008–2018 samoissa lukemissa. Vuosittain 0–4-vuotiaiden lasten kohdalla tapauksia on noin 100 ja 5–9-vuotiaiden lasten kohdalla noin 200 (Tilastokeskus, 2019, Kuvio 1). Luvut ovat onneksi pieniä, mutta täytyy muistaa se, ettei yhdenkään lapsen tulisi kokea seksuaaliväkivaltaa missään muodossa. Viranomaisten ilmoittavat luvut ovat luotettavia, mutta ne ovat vain jäävuoren huippu ongelman kokonaismäärästä (Laaksonen et al., 2011).

Kuvio 1. 0–9-vuotiaisiin kohdistuneet poliisin tietoon tulleet seksuaalirikosepäilyt 2009–2018 (Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto, 2019).

3.3 Seksuaaliväkivallan vaikutukset lapsen kehitykseen

Seksuaaliväkivalta vahingoittaa lapsen emotionaalista, psyykkistä ja seksuaalista kehitystä (Heikinheimo & Tasola, 2007, s. 11, 21). Lapsen psykoseksuaalinen kehitys järkkyy, kun lapsi altistuu hänen kehitystasoonsa kuulumattomaan seksuaaliseen toimintaan (Pajunen, 2006, s. 2). Esimerkiksi Soisalon (2012) mukaan seksuaaliväkivaltakokemukset voivat aiheuttaa vakavia kiintymyssuhdehäiriöitä, kun lapsi menettää luottamuksensa aikuisiin. Soisalo kertoo myös, että seksuaaliväkivaltaa kokeneilla lapsilla voi aikuisuudessa esiintyä masentuneisuutta, päihderiippuvuuksia, itsetuhoisuutta, rajatilahäiriötä, dissosiatiivista identiteettihäiriötä sekä väkivaltaisuutta. Fyysisiä seurauksia seksuaaliväkivallasta voivat olla muun muassa gynekologiset tai urologiset vammat, suun, nielun ja anaalialueen vammat, seksitaudit, unihäiriöt sekä fyysiset vammat ja kiputilat kuten päänsärky ja vatsakivut (Nipuli & Bildjuschkin, 2016, s. 18).

Seksuaaliväkivalta aiheuttaa usein kroonisen trauman (Sinkkonen, 2001, s. 157). Psykkinen trauma voidaan jakaa I-, II- ja III-tyyppin traumoihin (Haravuori, Marttunen & Viheriälä, 2016, s. 93). Haravuoren ym. (2016, s. 93) mukaan I-tyyppin trauman voi aiheuttaa yksittäinen traumaattinen tapahtuma, kun taas toistuvat, pitkään kestäneet traumaattiset tapahtumat voivat aiheuttaa kroonisen II-tyyppin trauman. He kertovat, että harvinaisemmassa III-tyyppin traumassa henkilölle on kasaantunut moninaisia traumakokemuksia.

Tutkimusten mukaan yksi tavallisimmista seksuaaliväkivallan seurauksista on traumaperäinen stressihäiriö eli PTSD (*Posttraumatic Stress Disorder*) (Nooner et al., 2012; Trask, Walsh & DiLillo, 2011). PTSD on vakava, yli kuukauden kestävä mielenterveyden häiriö, jossa traumaattinen tapahtuma voidaan kokea uudelleen esimerkiksi takauamina tai painajaisina (Nikkola, Luoma & Aronen, 2016, s. 734). Ihminen voi myös unohtaa traumaan liittyviä asioita, olla ylienerginen, turtunut tai levoton (Aronen & Suomalainen, 2016, s. 337).

Kattavien tutkimusten mukaan varhaislapsuudessa tapahtunut seksuaaliväkivalta vahingoittaa keskushermoston rakennetta ja toimintaa sekä hippokampusta (Teicher & Samson, 2016; Teicher, Samson, Anderson & Ohashi, 2016; Yuan et al., 2020). Meyersin ja kumppaneiden (2019) tekemän tutkimuksen mukaan ennen kymmentä ikävuotta tapahtunut seksuaaliväkivalta heikentää myös otsalohkojen säätelämä toiminnanohjausta ja aiheuttaa impulssikontrollin puutteita. Meyers ja kumppanit kertovat, että tämä voi altistaa henkilön uusille seksuaaliväkivaltatapahtumille aikuisuudessa sekä lisää mielenterveydellisten häiriöiden riskiä. Muutoksia havaittiin myös mantelitumakkeen toiminnassa sekä somatosensorisen aivokuoren alueella, joka on yhteydessä seksuaalisuuteen (Cassiers et al., 2018).

Traumaattisen tapahtuman luonne määrittää sen, kuinka syvästi se vaikuttaa ihmiseen (Poijula, 2016). Traumatisoitumiseen vaikuttavat seksuaaliväkivallan kesto, toistuvuus, teon tai tekojen luonne, voimankäyttö tai väkivaltaisuus, lapsen ja tekijän suhde, asian julkitulon seuraukset sekä se, onko traumaattinen tapahtuma koettu itse vai onko henkilö ollut todistamassa tapahtumaa (Sanderson, 2004a; Poijula, 2016).

3.4 Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan riskitekijät ja siltä suojaavat tekijät

Seksuaaliväkivalta kohdistuu useammin tyttöihin kuin poikiin (WHO, 2016). Suurimmassa riskiryhmässä ovat iältään nuoret sekä nuoret aikuiset, mutta kuitenkin yhä pienemmät lapset joutuvat seksuaaliväkivallan uhriksi (Yüksel & Koçtürk, 2020). Riskiryhmässä ovat lapset ja nuoret, joilla on aiempia seksuaaliväkivallan kokemuksia eli heillä on niin kutsuttu uudelleen uhuriutumisen vaara (Jokela, 2019, s. 417–418). Riskiryhmään kuuluvat lapset ja nuoret, joilla on tunne-elämän ongelmia, kehityksellisiä häiriöitä, vammaisuutta, lastensuojelun asiakkaat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat sekä etnisiin ryhmiin tai kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat lapsen ja nuoret (Jokela, 2019, s. 417–418; WHO, 2020). Riskitekijöihin kuuluvat myös huonot perhesuhteet ja ongelmat perheessä, kiintymyssuhteen ongelmat, köyhyys, vanhemman matala koulutusaste, perheen huono sosioekonominen tausta sekä vanhempien aiemmat seksuaaliväkivaltakokemukset (WHO, 2020; Yüksel & Koçtürk, 2020; Langevin, Hébert & Cabecinha-Alati, 2020).

Seksuaaliväkivallalta suojaavia tekijöitä ovat muun muassa pysyvä, turvallinen ja lasta tukeva perheympäristö ja kaveripiiri, lapsen perustarpeista huolehtiminen ja lapsen hoivaaminen (kiintymyssuhde), hyvät vanhemmuustaidot, perheen hyvä sosioekonominen tausta, vanhempien kouluttautuminen, lapsen hyvät sosiaaliset taidot, lapsen erityisongelmien asianmukainen hoitaminen sekä ikä- ja kehitystason mukainen kehotunne- ja turvataitokasvatus (Korpilahti et al., 2019, s. 29; Centers for disease control and prevention, 2020; Cacciatore, Porras & Kalland, 2019, s. 168, 170; Tenhunen et al., 2019, s. 155). Käsittelen lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemistä kehotunne- ja turvataitokasvatuksen avulla enemmän luvussa 4.3 *Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäiseminen varhaiskasvatuksessa.*

4 Varhaiskasvatuksen rooli lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa kohdattaessa ja sen ennaltaehkäisemisessä

Tässä luvussa käsittelen ensin lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamista varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen henkilöstön toimintaohjeistuksia lapseen kohdistuvan seksuaalirikosepäilyn herätessä sekä vanhempien kanssa että moniammatillisesti tehtävää yhteistyötä. Lopuksi kerron seksuaaliväkivaltaa kohdanneen lapsen tukemisesta varhaiskasvatuksessa sekä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisestä varhaiskasvatuksessa.

4.1 Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistaminen ja toimintaohjeet varhaiskasvatuksessa

4.1.1 Tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaaliväkivallan kokemusten tunnistaminen voi olla haastavaa, koska oireet voivat olla moninaiset. Sen takia lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisessa on kriittisen tärkeää muistaa, ettei minkään yksittäisen oireen perusteella voida olla täysin varmoja, onko lapsi kokenut seksuaaliväkivaltaa (Levine & Frederick, 2012). Traumatisoituneilla lapsilla voi olla monia eri oireita, joiden taustalla voi olla monia eri syitä (Broberg, Almqvist & Tjus, 2005, s. 206). Kun epäily lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta herää, on tärkeä muistaa havainnoida lasta monissa eri tilanteissa monien eri aikuisten toimesta, jotta välttyään väärin olettamusten tekemiseltä (Levine & Frederick, 2012).

Pieni lapsi pyrkii ilmentämään pahaa oloaan häiritsevän käyttäytymisen kautta (Cacciatore, 2007). Cacciatoren (2007) mukaan häiritsevä käyttäytyminen voi kertoa esimerkiksi lapsen yksinäisyydestä ja lohduttamisen tarpeesta tai se voi myös olla lapsen tapa kertoa aikuiselle, mitä hän on itse joutunut kuulemaan, näkemään tai kokemaan. Pienellä lapsella trauman oireet ilmenevät usein pian tapahtuman jälkeen, mutta osa oireista saattaa tulla esille vasta myöhemmin ajan kuluessa (Levine & Frederick, 2012).

Tutkimusten mukaan lapsen ikätasoon kuulumaton yliseksualisoitunut käyttäytyminen, seksuaalissävytteiset puheet sekä yksityiskohtainen tietous aikuisten välisestä seksistä ovat selkein

oire lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisessa (mm. Brilleslijper-Kater, Friedrich & Corwin, 2004; van Duin et al., 2018; Wamser-Nanney & Campbell, 2020). Lapsen kehitystasoon kuuluva, normaali seksuaalinen käyttäytyminen eroaa traumaattisesta, yliseksualisoituneesta käyttäytymisestä (Pajunen, 2006, s. 6). Normaali, ikätasoon kuuluva seksuaalinen toiminta on uteliasta, spontaanista, hyväntahtoista, hauskaa, humoristista ja tervettä (Mesman et al., 2019).

Lapsen ikä- ja kehitystasoon kuuluva seksuaalinen leikki tapahtuu sellaisten lasten kesken, jotka ovat jo ennestään ystäviä, ovat samankokoisia, -ikäisiä ja samalla kehitystasolla sosiaalisissa taidoissaan ja tunne-elämässään (Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, s. 88). Cacciatore ja Ingman-Friberg (2016, s. 88) kertovat, että tällainen leikki saattaa joskus tuntua aikuisista hämmäntävältä, mutta lasten osalta siihen ei kuitenkaan liity syvää häpeän, pelon tai ahdistuksen tunnetta. He huomauttavat, että jos aikuinen pyytää lasta lopettamaan leikin, lapsi lopettaa sen niin kuin minkä tahansa muun leikin. Esimerkiksi kiinnostus omista ja toisten sukuelimistä sekä lääkäri- ja vessaleikit ovat tavanomaisia, lapsen kehitykseen kuuluvia vaiheita (Deblinger, 2000).

Yliseksualisoitunutta käyttäytymistä esiintyy usein 3–5-vuotiailla lapsiryhmässä ja nukku-maanmeno- sekä pesutilanteissa (Cacciatore, 2007). Yliseksualisoitunut käyttäytyminen voi olla pelottavaa, ahdistavaa, vihaista tai jopa väkivaltaista (Mesman et al., 2019). Se on toistuvaa ja pakonomaista käyttäytymistä, johon lapsi yrittää ottaa mukaansa toisia lapsia tai aikuisia (Pajunen, 2006, s. 6–7). Muun muassa Heikinheimo ja Tasola (2007, s. 20) kertovat, että lapsi voi esimerkiksi leikeissään jäljitellä yhdyntää, kosketella omia tai toisen lapsen sukupuolielimiä, lapsi voi yrittää hyväillä aikuisen rintoja, sukupuolielimiä tai hän voi myös yrittää suudella aikuista seksuaalissävyyteisellä tavalla. He lisäävät, että lapsi voi myös käyttäytyä muuten viettelevästi ja ahdistella aikuista seksuaalisella tavalla. Seksualisoitunut käyttäytyminen ei vähene aikuisen yrittäessä puuttua siihen (Cacciatore & Ingman-Friberg, 2016, s. 89).

Seksuaaliväkivaltaa kohdannut lapsi haluaa usein leikkiä nuorempien ja heikompien lasten kanssa, joita hänen on helppo osallistaa seksuaaliseen leikkiin (Sanderson, 2004a). Sanderson (2004a) huomauttaa, mitä suurempi ikäero lasten välillä on, sitä todennäköisemmin vanhempi lapsi on kokenut seksuaaliväkivaltaa. Lapsen yliseksualisoitunut käyttäytyminen voi viitata

myös muuhun lapsen elämässä olevaan turvattomuuden tunteeseen (Pajunen, 2006, s. 8). Pajunen (2006, s. 8) huomauttaa, että lapsi on voinut nähdä esimerkiksi vanhempien välistä seksuaalista kanssakäymistä tai aikuisviihdettä.

Fyysisiä merkkejä seksuaaliväkivallasta voi huomata esimerkiksi wc-käynnin yhteydessä, jolloin lapsi voi kertoa esimerkiksi virtsatessa esiintyvistä kivuista (Pihlaja, 2007, s. 112). Pienillä lapsilla myös ”tuhriminen”, eli housuun tai sänkyyn ulostaminen, tai likaisten alusvaatteiden pitäminen voi olla merkki seksuaaliväkivallasta (Sanderson, 2004a). Sanderson (2004a) selvittää, että lapsi haluaa ilmaista olevansa ”paha” ja ”haiseva” ja tällä tavalla yrittää suojella itseään ja välttää tulevia seksuaaliväkivaltakokemuksia. Hän huomauttaa, että lapsi voi myös tuntea olevansa likainen seksuaaliväkivallan takia, jolloin hänelle kehittyy pakonomaisia puhdistautumiseen liittyviä käytänteitä.

Muita oireita voivat olla esimerkiksi itsetuhoisen käyttäytyminen, kuten pään hakkaaminen seinään tai itsensä raapiminen, huomattava lihominen tai laihtuminen sekä sellaisten tilanteiden vältteleminen, joissa tarvitsee riisuutua tai vaihtaa vaatteita toisten edessä, kuten urheilu tai uiminen (Sanderson, 2004a). Sanderson (2004a) jatkaa kertomalla, että keskittymiskyvyn väheneminen sekä läheisyyden tai huomion vältteleminen voivat olla myös osa oireistoa. Hän lisää, että lapsi saattaa vältellä aikuisen syliä tai katsetta tai haluaa peittää itsensä suurilla vaatekerroksilla. Sanderson huomauttaa myös, että seksuaaliväkivallan seurauksena lapsen identiteetti voi vääristyä ja sisäiset roolit sekaantua, jolloin lapsi voi olla hyvin ylisuojelevainen vanhempiaan tai sisarusiaan kohtaan tai ylikohtelias ja avulias erityisesti vanhempia ja opettajia kohtaan. Tällä tavoin lapsi pyrkii peittämään huolenpidon tarvettaan tai pyrkii saamaan todisteita omasta ”hyvyydestään”.

Pienet lapset eivät välttämättä osaa kertoa seksuaaliväkivaltakokemuksistaan, joten piirtäminen tai maalaaminen on heille luonnollinen keino tuoda tunteitaan ja kokemuksiaan esille (Piperno, Di Biasi & Levi, 2007). Seksuaaliväkivaltaa kokeneen lapsen piirustuksissa ja maalauksissa kehon seksuaaliset osat ovat selkeästi esillä (Sanderson, 2004a). Sanderson (2004a) tuo esille, että tyypillisiä elementtejä ovat suuret penikset, rinnat tai vaginanmuotoiset aikuishahmot. Sandersonin mukaan piirustukset voivat kuvata itse seksuaalista aktia, asioita tai esineitä, jotka ovat olleet mukana seksuaaliväkivaltatilanteessa tai muita siihen hetkeen liittyviä piirteitä. Hän lisää, että jotkut lapset saattavat korostaa muita piirteitä, kuten ylisuuria käsiä tai punaisia huulia, mitkä voivat esittää symbolisesti seksuaaliväkivallan piirteitä, kuten sopimatonta suutelemista,

suuseksiä tai hyväilyä. Piirustukset voivat kuvastaa myös lapsen traumatisoitumista ja olla sisällöltään hyvin irrallisia (Piperno et al., 2007). Näiden lisäksi lapsi voi ilmentää omaa pahaa oloaan mustalla värillä piirustuksissa tai maalauksissa esimerkiksi piirtämällä ensin värikkään kuvan ja lopuksi maalaamalla sen yli mustalla maalilla (Sanderson, 2004a).

Soisalo (2012) on listannut seksuaaliväkivallan aiheuttamia oireita lapsen eri ikäkausina. 0–12 kuukauden ikäisillä lapsilla tyypillisiä oireita voivat olla: opittujen taitojen taantuminen, jännittyneisyys/ärtyneisyys/rauhattomuus, uni- ja syömishäiriöt, pelkoreaktiot, mielialan ja persoonallisuuden muutokset, kiintymiskäyttäytymisen muutokset, lapsen turtunut ja tunteeton olemus, voimistunut säpsähdysreaktio, katsekontaktin puuttuminen, selän jäykistyminen kaarelle, aggressiivisuus, kosketuksen välttäminen, taistele/pakene/jähmety -reaktiot, lohduton tai raivokas itku ja tarvitsevuus, eropelko ja takertuvuus sekä sukupuolielimissä ilmenevä kipu, merkit tulehduksesta, mustelmat, verenvuoto tai diagnosoitu sukupuolitauti. Edellä mainittujen oireiden lisäksi Soisalo kertoo, että 1–3-vuotiaat lapset voivat reagoida vastustamalla vanhempien antamia ohjeita, tuomalla traumaattista muistoa esiin käytöksessä, puheessa tai leikissä, menettämällä itseluottamuksensa sekä käyttäytymällä seksualisoituneesti.

3–5-vuotiailla lapsilla, edellä esitettyjen lisäksi, voi esiintyä keskittymiskyvyn ja tarkkaavaisuuden heikentymistä, pidätyskyvyttömyyttä, vuoteenkastelemista ja tuhrimista, toistuvia painajaisia, yöllisiä kauhukohtauksia, nukkumaanmenon pelkäämistä, ahdistuneisuutta ja pelokkuutta, traumaa ilmentävää toistuvaa leikkiä ja siihen leikkitovereiden mukaan ottamista (Soisalo, 2012). Soisalo (2012) lisää, että tämän ikäisillä lapsilla voi esiintyä myös äkillisesti ilmentävää intensiivistä masturbointia, sopimatonta seksuaalista käyttäytymistä aikuista kohtaan, seksuaalisia piirroksia, karkeamotoristen ja visuaalis-havainnollisten taitojen kehittymisen viivästymistä, puheen, kognitiivisten taitojen ja fonologisen prosessoinnin viivästymistä, pelkoa trauman uusiutumisesta, lisääntynyttä kontrollin tarvetta sekä pysyviä ja tarkkoja sanallisia sekä visuaalisia muistoja traumaattisesta tapahtumasta.

Edellä käsiteltyjen lisäksi 5–7-vuotiailla lapsilla voi esiintyä poissaolevaa tai ylivilkasta käyttäytymistä, tulella leikkimistä, eläinten vahingoittamista, omien tunteiden pelkäämistä, aggressiivisuutta, seksualisoitunutta käyttäytymistä muita lapsia tai aikuisia kohtaan sekä liiallista ja pakonomaista kiinnostusta sukupuolielimiin tai aikuisen seksuaaliseen käyttäytymiseen (Soisalo, 2012). Soisalon (2012) mukaan mahdollisia oireita ovat myös vihjaukset seksuaalisista kokemuksista, kiukuttelu ja riskialtis käyttäytyminen, muistinmenetys, pakonomaiset toiminnot

sekä läheisyyteen ja rakkauteen kohdistuva pelokkuus. Hän lisää, että tavanomaisia ovat traumaattiset reaktiot ja visuaaliset muistikuvat tapahtuneesta, jotka häiritsevät keskittymistä ja aiheuttavat ahdistusta. Soisalo kertoo, että tätä tapahtuu usein vanhempien tietämättä. Soisalo painottaa, että trauman toistaminen leikkitovereille tai sisaruksille on 5–7-vuotiailla tavanomaista. Pienillä lapsilla voi esiintyä myös seksuaalisten tekojen toteuttamista eläimille tai nukeille (Briggs, 2014).

Alle kouluikäisen lapsen traumatisoituminen voidaan tunnistaa helpommin, koska pieni lapsi tuo kokonaisvaltaisesti esille hänelle tapahtuneita asioita (Pihlaja, 2007, s. 108). Toisaalta on hyvin yleistä, että lapsi käyttää erilaisia defensessejä eli puolustusmekanismeja ja esimerkiksi kieltää seksuaaliväkivaltakokemuksensa kokonaan (Collin-Vézina, De La Sablonnière-Griffin, Palmer & Milne, 2015). Collin-Vézina ym. (2015) selvittivät tutkimuksessaan ne tekijät, jotka estivät kertomasta lapsuudessa koetusta seksuaaliväkivallasta. Heidän tutkimuksessaan selvisi, että lapsi ei usein halua kertoa väkivaltakokemuksistaan, koska pelkää, häpeää tai hänet on pakotettu pitämään asia salassa manipuloimalla tai uhkailemalla. Collin-Vézinan ja kumppaneiden tutkimuksessa selvisi myös, ettei lapsi välttämättä osaa kertoa kokemastaan seksuaaliväkivallasta, koska hän ei muista väkivaltatilannetta. Puhumattomuuden syynä pidettiin tutkimuksessa myös sitä, ettei lapsella ole ollut riittävää tietoa seksuaalisuudesta ja seksistä, joten lapsi on luullut, että hänen kokema seksuaaliväkivalta on normaalia ja hyväksyttävää. Tämän takia pieniin lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistaminen voi toisaalta olla haastavaa (Sanderson, 2004a). Wallisin ja Woodworthin (2020) tekemässä tutkimuksessa selvisi, että mitä nuorempi seksuaaliväkivallan uhri on, mitä kauemmin väkivalta on kestänyt, mitä vakavampaa se on ollut ja mitä luottamuksellisempi suhde lapsella ja tekijällä on, sitä vaikeampi lapsen on kertoa siitä ja sitä kauemmin asian paljastumiseen voi kulua aikaa.

Sanderson (2004a) painottaa, että lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisessa on tärkeää muistaa, ettei yhden oireen perusteella voida tietää, onko lapsi joutunut kokemaan seksuaaliväkivaltaa. Sanderson huomauttaa myös, etteivät lasten kanssa työskentelevä osaa erottaa lapsen normaalia seksuaalista ja yliseksualisoitunutta käyttäytymistä, jos heillä ei ole tietoa lapsen normaalista seksuaalisesta kehityksestä tai heitä hävettää puhua siitä. Jokaisen lasten kanssa työskentelevän ammattilaisen tulisi tietää perustiedot lapsen normaalista seksuaalisesta kehityksestä (Joki-Erkkilä & Korkman, 2015). Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee olla asian-

mukaista tietoa lapsen seksuaalisesta kehityksestä sekä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivalta, koska he ovat ratkaisevassa asemassa sen tunnistamisessa sekä turvallisen ympäristön luomisessa, jossa lapsi kykenee tuomaan väkivaltakokemuksen esille (Sanderson, 2004a).

4.1.2 Oireisiin reagoiminen, toimintaohjeet ja yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Harvoja varhaiskasvatuksen ammattilaisia on koulutettu käsittelemään lapsen yliseksualisoitunutta käyttäytymistä (Briggs, 2014), vaikka lapsen kehityksen ja käyttäytymisen muutosten tunnistaminen ja niihin reagoiminen on varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävä (Pihlaja, 2007, s. 108). Lapsen yliseksualisoituneeseen käyttäytymiseen tulisi reagoida rauhallisesti, vaikka tilanne voi herättää aikuisessa huolta ja monenlaisia tuntemuksia (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg, 2019). Vehkaoja ym. (2019) neuvovat, että aikuinen voi rauhoitella ja turvallisesti estää lapsen häiritsevää tai pakonomaista käytöstä esimerkiksi antamalla lapselle hänen oman tärkeän lelun, lohtua, sylissä pitämistä tai toisen tavan purkaa tunteitaan. Vehkaojan ja kumppaneiden mukaan lapselle tulee selittää rauhallisesti, miksi lapsen käytös ei ole sopivaa.

Aikuinen voi myös kysyä rauhallisesti, mistä lapsi on oppinut sellaista käyttäytymistä tai esimerkiksi lapsen huolta herättävän piirustuksen kohdalla kysyä, mistä lapselle on tullut mieleen piirtää sellainen kuva (Deblinger, 2000, s. 184; Joki-Erkkilä & Korkman, 2015). Tärkeää on, ettei aikuinen näytä lapselle omaa järkytystään tai sitä, että lapsen käyttäytyminen inhottaisi häntä (Kay, 2003). Lapsen häiritsevään käyttäytymiseen tulee reagoiminen varhaiskasvatuksessa voi olla haastavaa, koska seksuaalisuus nähdään vielä tänäkin päivänä lapsen elämään kuulumattomana asiana, josta varhaiskasvatuksen ammattilaisten on vaikeaa ja jopa häpeällistä puhua niin lasten kuin aikuisten kanssa (Pajunen, 2006, s. 9, 11).

Kennyn (2001) tutkimuksessa selvisi, että opettajien oli haastavaa tunnistaa lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta sekä reagoida siihen. Jos varhaiskasvatuksen henkilöstöllä herää epäily lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, mutta asiasta ei olla vielä aivan täysin varmoja, lasta kannattaa havainnoida viikon tai parin verran ja kirjoittaa havainnot ylös (Taskinen, 2003). Lapselta voi myös kysyä hänen kuulumisiaan hienovaraisesti, jonka jälkeen on hyvä keskustella ja arvioida tilannetta työtovereiden sekä esimiehen kanssa (Taskinen, 2003). Tarvittaessa varhaiskasvatuksen henkilöstö voi konsultoida poliisia tilanteesta (THL, 2020b). THL (2020b)

huomauttaa, että huoltajien kanssa voidaan keskustella tilanteesta silloin, jos kyseessä ei ole perheen sisäinen epäily.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tehdä rikosilmoitus välittömästi, jos lapsi itse kertoo seksuaaliväkivaltakokemuksesta tai on havaittavissa selkeitä fyysisiä merkkejä, jolloin voidaan olla varmoja epäilystä (THL, 2020b). Kiireellisissä tapauksissa THL (2020b) ohjeistaa tekemään rikosilmoituksen ammattilaisille tarkoitetun konsulttinumeron kautta tai sähköisellä lomakkeella, jos kyseessä on kiireetön tapaus. THL huomauttaa, että jos väkivaltatilanne on satunut äskettäin, on lapsen kuulemisella sekä somaattisella tutkimuksella kiire, koska pienen lapsen muistikuvat voivat heiketä ja mahdolliset fyysiset jäljet kadota.

Tämän jälkeen tulee tehdä lastensuojeluilmoitus viipymättä (THL, 2020b). Kennyn (2001) tekemän tutkimuksen mukaan vain harvat opettajat, niin koulussa kuin varhaiskasvatuksen puolella, ovat tehneet lastensuojeluilmoitusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Monelle opettajalle lastensuojeluilmoituksen tekeminen sekä vastuu ilmoituksen tekemisestä on epäselvää. Vastuu lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on sillä henkilöllä, joka on ensimmäisenä havainnut lapsen tilanteen (THL, 2020b). THL:n (2020b) mukaan ilmoitusvelvollisuutta ei voi siirtää toiselle henkilölle, esimerkiksi esimiehelle. Lastensuojelulaki (2007/417, § 2) velvoittaa varhaiskasvatuksen henkilöstön ilmoittamaan lastensuojelun tarpeen selvittämistä tarvitsevasta lapsesta sosiaalihuollon viranomaiselle.

Lastensuojelulla on velvollisuus ilmoittaa huoltajille lapsesta tehdystä lastensuojeluilmoituksesta ja mahdollisista toimenpiteistä (THL, 2020b). THL (2020b) huomauttaa, että tämän takia varhaiskasvatuksen ammattilaisen on tehtävä rikosilmoitus ensin poliisille, jotta vältetään mahdolliselta todistusaineiston hävittämiseltä sekä suojellaan lasta mahdolliselta paljastumisen aiheuttamalta pahoinpitelyltä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee kertoa huoltajille velvollisuudestaan tehdä ilmoitus poliisille sekä lastensuojeluilmoitus, jos kyseessä on perheen ulkopuolinen epäily (THL, 2020b). Jos kyse on perheen sisäisestä epäilystä, THL (2020b) neuvoo keskustelemaan huoltajille ilmoittamisesta ensin poliisin ja lastensuojelun ammattilaisten kanssa.

Jos lapsi tulee kertomaan kokemastaan seksuaaliväkivallasta, varhaiskasvatuksen ammattilaisen on tärkeää muistaa olla rauhallinen, kuunnella, pysyä neutraalina ja olla painostamatta lasta (THL, 2020b). Jos lapselta täytyy kysyä kysymyksiä, THL (2020b) neuvoo käyttämään avoimia kysymyksiä. THL painottaa, että keskusteluun ei saa tuoda omia mielipiteitä tai asioita, mitä

lapsi ei ole itse maininnut, vaan keskustelussa tulee käyttää lapsen käyttämiä termejä ja kommunikointikeinoja. Tärkeää on muistaa myös se, ettei keskustelua kannata käydä leikin lomassa (Kumpuniemi, 2019).

Seuraavaksi lapselle tulee kertoa, ettei syy ole hänen sekä antaa tietoa hänen oikeudestaan elää turvassa, saada aikuisten apua sekä hyvää kohtelua (Lajunen, Lahtinen & Valkonen, 2019c, s. 259). Tämän jälkeen aikuisen tulee kertoa, mitä seuraavaksi tapahtuu sekä kertoa lapselle aikuisen velvollisuudesta kertoa asiasta eteenpäin (Lajunen et al., 2019c, s. 259). Lajunen ja kumppanit (2019c, s. 259) muistuttavat, ettei lapselle saa valehdella, ettei asiasta kerrota kenellekään, vaikka lapsi sitä pyytäisi. Lopuksi he neuvovat osoittamaan lapselle, että häntä on kuultu ja häntä uskotaan sekä kiittämään lasta vaikean asian kertomisesta.

Lapsen kanssa käyty keskustelu tulee muistaa dokumentoida ja siinä tulee käydä ilmi: kuka kertoi ja kenelle, mitä kertoi ja miten, missä kertoi ja milloin epäily on syntynyt (Lajunen, Ahl, Darth, Lahtinen & Valkonen, 2019a, s. 262). Tärkeää on muistaa kirjoittaa ylös myös mahdolliset kysymykset, joita on itse käyttänyt, ja käyttää lapsen omia ilmaisuja sekä välttää omien tulkintojen tekemistä (Helsingin yliopistollinen sairaala [HUS], 2020). Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä ei ole selvittää tapausta yksityiskohtaisesti, vaan vastuu rikosepäilyn selvittämisestä on poliisilla (Lajunen et al., 2019a, s. 264).

Lapsi voi yrittää tuoda esille kokemuksiaan kertomalla niistä tarinoita, jotka voivat sisältää oikeita kokemuksia seksuaaliväkivallasta tai symbolisia kuvauksia (Sanderson, 2004a). Lapsi saattaa yrittää kertoa kokemastaan seksuaaliväkivallasta useissa eri tilanteissa (Kay, 2003). Kay (2003) huomauttaa, että lapsi voi niin sanotusti ”kokeilla kepillä jäätä” nähdäkseen, pystyykö aikuinen käsittelemään sitä, vai onko kyseessä niin kauhea asia, jota edes turvallinen aikuinen ei kykene käsittelemään. Sen takia on tärkeää pysyä rauhallisena, eikä näyttää lapselle omaa järkytystään. Lapsi voi myös kertoa kokemastaan seksuaaliväkivallasta vain osittain, sisällyttää siihen valheellista tietoa tai perua sanansa kokonaan (Taskinen, 2003). Aikuinen voi olla vaikeaa vastaanottaa sitä, mitä lapsi yrittää kertoa (Laitinen, 2002, s. 78). Laitinen (2002, s. 77) kertoo, että aikuinen saattaa ohittaa lapsen yrityksen kertoa seksuaaliväkivaltakokemuksesta, koska ei halua kuulla ja käsitellä sitä sen pahuuden takia. Hän huomauttaa, että ilmitulo on kuitenkin pahan voittamisen perusedellytys.

Opetushallituksen (2018) laatiman varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan päiväkodin vastuulla on huolehtia huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, jossa päiväkodin henkilökunta ja huoltajat edistävät yhdessä lapsen terveellistä ja turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista. Molemminpuolinen havaintojen ja tietojen jakaminen turvaa lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen (Opetushallitus, 2018). Perheen kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen tärkeää lapsen tuen tarvetta suunniteltaessa ja toteuttaessa (Opetushallitus, 2018). Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on olla tukena lapsen huoltajien kasvatustehtävässä, tarjota perheelle apua mahdollisimman varhain sekä tarpeen tullessa ohjata lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin (Lastensuojelulaki, 2010/88, § 25).

Kun keskustellaan huoltajan tai huoltajien kanssa mahdollisesta perheen ulkopuolisesta lapseen kohdistuneesta seksuaaliväkivalta epäilystä, keskustelu täytyy käydä aikuisten kesken ilman lasta (Joki-Erkkilä & Korkman, 2015). Huoltajien kanssa keskustelu on hyvä aloittaa kertomalla lasta kohtaan nousseesta huolesta, ei heti seksuaaliväkivallan epäilystä (Lajunen et al., 2019c, s. 259). Lajunen ym. (2019c, s. 259) neuvovat pohjaaman lapsesta syntyneen huolen kirjattuihin havaintoihin, ei omiin tulkintoihin. Lajunen ja kumppanit neuvovat myös kysymään huoltajilta, ovatko he huomanneet lapsessa samoja asioita kotona. He toteavat, että keskustelussa on tärkeää olla rauhallinen, kuunnella, muistaa dialoginen vuorovaikutus sekä yhteistyö.

Huoltajia tulee ohjeistaa, ettei epäilystä puhuta lapsen kuullen (Joki-Erkkilä & Korkman, 2015). Tämän jälkeen huoltajien kanssa on keskusteltava poliisiin yhteydenotosta ja lastensuojelun ilmoituksen tekemisestä, jos kyseessä on perheen ulkopuolinen epäily (THL, 2020b). Lopuksi on tärkeää sopia, miten tilanteessa lähdetään etenemään ja miten yhteistyötä aletaan toteuttamaan (Lajunen, Lahtinen & Valkonen, 2019d, s. 261). Akuutissa tilanteessa perhe ohjataan lastenpäivystykseen somaattisiin tutkimuksiin (THL, 2020b).

Monialaisen yhteistyön järjestäminen, lapsen tuen tarpeen ilmettyä, on varhaiskasvatuksen yksi tehtävistä (Varhaiskasvatuslaki, 2018/540, luku 2, § 3). Monialaisen yhteistyön toteuttamisessa tärkeää on huomioida asiantuntijuuden jakaminen, konsultointi sekä yhteistyökäytäntöjen luominen (Hellstén & Pihjala, 1999, s. 59; Karjalainen, Forsberg & Linnas, 2012, s. 278). Pölkkin ja Vornasen (2015) tutkimuksessa kävi ilmi monialaisen yhteistyön merkitys lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukijana. Monialainen yhteistyö ja tiedonkulun vastuu alkavat heti väkivaltaepäilyn herätessä (Mäkelä & Bildjuschkin, 2019, s. 127). Mäkelä ja Bildjuschkin (2019, s.

127) toteavat, että väkivaltaepäilyyn hyvä ja asianmukainen hoitaminen vaatii taitavaa monialaista työtä.

4.2 Varhaiskasvatus seksuaaliväkivaltaa kokeneen lapsen tukena

4.2.1 Arjen rutiinit, ennakointi ja sensitiivinen vuorovaikutus

Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991, artikla 39) velvoittaa tarjoamaan tukea ja apua väkivaltaa kokeville lapsille ja nuorille. Lapsella on oikeus tukeen väkivaltatapauksen tutkintaprosessin aikana (Mäkelä & Bildjuschkin, 2019, s. 131). Varhaiskasvatuksessa lapsen oman elämän hallinnan ja turvallisuuden tunnetta edistetään arjen toiminnan johdonmukaisuudella, pysyvyydellä sekä säännöllisyydellä (Koivunen, 2009; Rautamies et al., 2013, s. 196). Tutun päivärytmin, rutiinien ja lapsen yksilöllisten tarpeiden tasapainottaminen luo turvaa ja auttaa lasta hallitsemaan sekavia tunteita (Berson & Baggerly, 2009). Lapsen turvallisuuden tunnetta vahvistetaan toiminnan ennakoimisella eli tulevaan toimintaan tutustumisella etukäteen (Eklund & Heinonen, 2011, s. 218).

Lapsen kanssa voidaan keskustella etukäteen päiväkodin arjen tulevista tapahtumista ja käyttää apuna esimerkiksi erilaisia kuvakortteja. Päiväjärjestyskuvien ja toiminnanohjauskorttien hyödyntäminen varhaiskasvatuksen arjessa auttaa lasta jäsentämään ja käsittelemään arjen rutiineja ja tapahtumia sekä auttaa toimimaan erilaisissa tilanteissa (Rautamies et al., 2013, s. 196). Lapsen oman toimijuuden harjoittelu sekä päiväkotiryhmän säännöt ja rajojen asettaminen tukevat lapsen fyysistä ja psyykkistä kehitystä sekä luovat turvallisuuden tunnetta (Koivunen, 2009; Ahonen, 2017).

Sensitiivinen vuorovaikutus vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta (Salo, 2012, s. 92). Sensitiivisyys tarkoittaa kykyä reagoida tunneherkästi. Berson ja Baggerly (2009) huomauttavat, että varhaiskasvatuksessa luodaan lasta lohduttava ja huolehtiva ympäristö, jossa huomioidaan joustava, avoin sekä tukea antava vuorovaikutus lasten ja aikuisten kesken. Heidän mukaan tällaista vuorovaikutusta toteutetaan antamalla lapselle asianmukaista ja ikä- ja kehitystasoista tietoa traumaattisesta tapahtumasta. Varhaiskasvatuksessa voidaan esimerkiksi lisätä lapsen ymmärrystä meneillään olevista ja tulevista tapahtumista koskien seksuaaliväkivaltaepäilyä (Mäkelä & Bildjuschkin, 2019, s. 131). Sensitiivistä ja avointa vuorovaikutusta toteutetaan myös käsittelemällä traumaattiseen tapahtumaan liittyviä tunteita, selvittämällä mahdollisia

väärinkäsityksiä ja keskittymällä lapsen huolenpitoon positiivisella tavalla (Berson & Baggerly, 2009).

Opetushallituksen (2018) laatiman varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksessa tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä lapsen yksilölliset tarpeet oppimisessa ja kehityksessä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sanotaan, että lasta tulee kannustaa ja tukea, jotta hän kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustaminen ja onnistumisen kokemukset kehittävät lapsen myönteistä minäkuvaa ja positiivinen, sensitiivinen sekä lämmin vuorovaikutus eheyttää ja edistää lapsen itsetuntoa (Ahonen, 2017; Opetushallitus, 2018).

4.2.2 Taiteelliset terapeuttipedagogiset menetelmät ja terapeuttinen asenne varhaiskasvatuksessa

Taiteellisia ja terapeuttisia menetelmiä voidaan käyttää apuna lapsen itseilmaisun harjoittelemisessa sekä lapsen oman kokemusmaailman rakentamisen ja ymmärtämisen tukemisessa (Hellstén & Pihlaja, 1999, s. 64–65). Hellsténin ja Pihlajan (1999, s. 64–65) mukaan varhaiskasvatuksessa on siis hyödyllistä yhdistää pedagogista toimintaa sekä terapeuttisia menetelmiä, jolloin niitä voidaan kutsua terapeuttipedagogisiksi menetelmiksi. Varhaiskasvatuksen opettaja voi löytää terapeuttisista menetelmistä uusia ideoita, joita hän voi hyödyntää toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa (Tervo, 1994, s. 209). Lapsilähtöinen ja vuorovaikutuksellinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa on taiteen terapeuttisuuden toteutumisen edellytys (Pusa, 2009, s. 72, 74).

Terapeuttisessa taiteen tekemisessä lapsi antaa taiteelle omia merkityksiä ja sen tekeminen luo järjestystä lapsen omalle sisäiselle maailmalle (Pusa, 2009, s. 72, 74). Pusa (2009, s. 72, 74) kertoo, että taiteellinen, kehollinen tekeminen, kuten liikkuminen, tanssiminen tai muovaileminen, lisää keskittymistä ja oman kehon hahmotuskykyä. Myös draama, piirtäminen ja maalaminen voivat olla luovia, terapeuttisia menetelmiä (Wickham & West, 2002). Wickham ja West (2002) kertovat, että taiteellisen tekemisen avulla lapsi pystyy tunnistamaan, ilmaisemaan ja hallitsemaan piilossa olevia tai ei-sallittuja tunteita sekä pystyy käsittelemään traumaattista tapahtumaa turvalliselta etäisyydeltä. Lapsen tunteisiin reagoiminen positiivisesti vahvistaa lapsen ymmärrystä siitä, että kaikki tunteet ovat hyväksytyjä ja niitä saa näyttää (Pusa, 2009, s. 73, 75).

Musiikki on turvallinen keino vaikeiden tunteiden purkamisessa, itsetunnon vahvistamisessa sekä hyvän olon lisäämisessä (Ahonen, 1993; Tervo, 1994, s. 207). Traumaattisten tapahtumien käsitteleminen mahdollistuu musiikin symbolisuuden avulla (Ahonen, 1993). Kohut (1957) on tutkimuksessaan selvittänyt musiikin toimivan turvaa luovana asiana eli transitionaaliobjektina. Myös muut rauhoittavat menetelmät, kuten mindfulness, voivat auttaa traumaattisen kokemusten käsittelemisessä sekä hyvinvoinnin tukemisessa. Ortiz ja Shibinga (2017) tuovat esille menetelmäkatsauksessaan strukturoitujen mindfulness-menetelmien positiivisen vaikutuksen väkivaltaa kohdanneiden lasten ja nuorten itsesääteilykyvyn, käyttäytymisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemisessa. Tutkimuksessa todettiin, että mindfulness-menetelmät voivat vähentää stressiä ja trauman aiheuttamia kuormittavia vaikutuksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä, aikuisuuteen asti.

Välivaara (2010) esittelee varhaiskasvatuksen ammattilaisen terapeutin asenteen (PACE -asenne), mikä luo lapselle turvaa ja tilaa eheytyä sekä auttaa lasta sanoittamaan tunteitaan ja kokemuksiaan. Välivaara kertoo, että PACE -asenne varhaiskasvatuksessa tarkoittaa leikkisyyttä (*Play*), hyväksyntää, (*Accept*), aitoa kiinnostusta (*Curios*) ja empaattisuutta (*Empathy*). Välivaaran mukaan varhaiskasvatuksessa työskentelevillä ammattilaisilla tulee siis olla kykyä nähdä lapsen tunteet lapsen silmin, olla yhteydessä lapsen tunteisiin sekä tukea lapsen sisäistä tasapainotilaa. Välivaara kertoo, että lapsen sisäisen eheytyksen myötä tasapainotila muuttuu tunnetaidoiksi, elämänhallinnaksi sekä positiiviseksi minäkäsitykseksi. Lapsen itsetunnon ja oman itsensä arvostamisen kasvaessa lapsi alkaa tuntemaan itsensä suojelemisen ja rakastamisen arvoiseksi, mikä edesauttaa lasta sitoutumaan tasavertaisiin ihmissuhteisiin (Kullberg-Piiola, 2005, s. 57).

4.3 Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäiseminen varhaiskasvatuksessa

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen elämään sekä suojeluun väkivallalta. Lastensuojelulain (2007/417, 1 luku, § 4) mukaan lapselle tulee turvata turvallinen kasvuympäristö sekä fyysinen ja psyykkinen koskemattomuus. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 1991/60) velvoittaa suojelemaan lapsia kaikilta seksuaaliväkivallan muodoilta (34 artikla) sekä toteuttamaan

toimenpiteitä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi (19 artikla). Euroopan neuvoston yleissopimus eli Lanzaroten sopimus (2011/88) velvoittaa sopimusvaltioita suojelemaan lapsia seksuaaliväkivallalta ja seksuaaliselta riistolta.

Varhaiskasvatuslaki (2018/540, luku 2, § 10) velvoittaa suojelemaan lasta kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. Opetushallituksen laatiman valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tehtävänä on suojella ja edistää lapsen oikeutta turvalliseen lapsuuteen. Esimerkiksi Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) ohjeistetaan jokaista päiväkotia laatimaan toimenpidesuunnitelman kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi. Seuraavaksi tarkastelen varhaiskasvatuksessa toteutettavaa kehotunne- ja turvataito-kasvatusta lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisen välineinä.

4.3.1 Pienten lasten seksuaalikasvatus eli kehotunnekasvatus

Usein ajatellaan, ettei seksuaalisuus kuulu lapsen elämään, koska me aikuiset miellämme seksuaalisuuden liittyvän pelkästään seksiin. Ammattilaiset tai vanhemmat eivät näin ollen osaa tai häpeävät keskustella lasten kanssa seksuaalikasvatuksen teemoista. Ammattilaisilla ja vanhemmilla voi olla kielteisiä ennakkoluuloja, huonoja kokemuksia ja vääriä uskomuksia seksuaalikasvatuksesta ja sen toteutuksesta (Ingman-Friberg, Cacciatore & Friberg-Hommas, 2016, s. 59). Ingman-Friberg ym. (2016, s. 59) tuovat esille, että aikuiset voivat kokea seksuaalikasvatuksen yllyttävän tai pelottavan lapsia, mikä ei pidä paikkaansa. He toteavat, että aikuisten puhumattomuus johtaa siihen, että lapset saavat lopulta tietoa muista, huonommista lähteistä.

Lasten seksuaalisuus on varhainen kehoon, läheisyyteen, oikeuksiin ja tunteisiin liittyvä alue, jossa pienillä lapsilla painottuu erityisesti kehonkuva, itsetunto ja tunnetaidot (Ingman-Friberg & Cacciatore, 2016a, s. 25). Lapset ovat seksuaalisia syntymästä lähtien, ja vaikka lapsen seksuaalisuus kehittyy luonnollisesti omaan tahtiin, on tärkeää antaa lapselle tietoa niistä asioista, joista hän ei osaa itse kysyä (Cacciatore, 2007). Lapset eivät tiedä omista oikeuksistaan, toisen kunnioittamisesta, oman tai toisen kehon koskemattomuudesta, eivätkä turvataidoista, joten siksi seksuaalikasvatusta on tärkeää toteuttaa jo varhaiskasvatuksessa (Ingman-Friberg & Cacciatore, 2016a, s. 27).

0-6-vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksesta voidaan käyttää termiä *kehotunnekasvatus* (Ingman-Friberg & Cacciatore, 2016b, s. 84). Ingman-Friberg ja Cacciatore (2016b, s. 84) kertovat, että *kehotunnekasvatus* -sana kuvaa paremmin pienten lasten kehitystä ja tarpeita kuin *seksuaalikasvatus*, ja se on myös meille aikuisille helpompi ja luontevampi termi käyttää. Cacciatorin, Ingman-Fribergin, Apterin, Sajaniemen ja Kaltialan (2020) tekemässä tutkimuksessa pienten lasten vanhemmat sekä varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokivat ”kehotunnekasvatus”-termin neutraalimpana, positiivisempänä sekä helpompana käyttää, kuin ”seksuaalikasvatus”-termin.

Kehotunnekasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen myönteistä kehoitsetuntoa, kehonkuvaa ja oman sekä toisen kehon arvostamista ja kunnioittamista sekä tunteiden tunnistamista (Ingman-Friberg & Cacciatore, 2016b, s. 84). Kokonaisvaltainen ja laadukas kehotunnekasvatus sisältää WHO:n (2010) laatiman *seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa* mukaiset kahdeksan aihealuetta, jotka ovat 1. Keho ja kehitys, 2. Tunteet, 3. Läheisyys, hyväolo ja itsetunto, 4. Ympäristö ja muut ihmiset, 5. Hyvinvointi ja terveys, 6. Lisääntyminen, 7. Normit ja tavat sekä 8. Oikeudet. WHO:n mukaan jokaisessa aihealueessa annetaan lapselle ikä- ja kehitystasoisia tietoja, taitoja ja myönteistä asennetta. Lapselle tulee opettaa muun muassa kehon osien eri nimet, oman ja toisen kehon kunnioittamisesta ja koskemattomuudesta, uimapukusääntö, kosketuksen sääntö sekä turvaohjeet (Kuivala & Poijula, 2020). Kun lapsi uskalttaa ja osaa keskustella omasta kehostaan ja kosketuksesta, hän osaa paremmin myös suojautua ei-toivotulta kosketukselta ja kertoa siitä aikuiselle (Väestöliitto, 2019). Avaan uimapukusääntöä, kosketuksen sääntöä ja turvaohjeita enemmän seuraavassa luvussa, joka käsittelee turvataitokasvatusta.

Euroopan lapsiasiainvaltuutettujen (ENOC) vuonna 2017 antamassa lausunnossa painotetaan kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen aloittamista jo varhaislapsuudessa. Lausunnossa huomautetaan, että lapsilla on oikeus suojeluun ja asianmukaiseen tietoon. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksessä (ECHR 021, 2018) painotettiin seksuaalikasvatuksen tärkeyttä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisessä sekä lapsen oikeutta valtiolliseen seksuaalikasvatukseen riippumatta vanhempien katsomuksesta. Päätöksessä todettiin oikeus toteuttaa seksuaalikasvatusta jo varhaiskasvatuksesta lähtien.

Finkelhor (2009) käsittelee tutkimusartikkelissaan lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemistä. Hän tuo esille kaksi näkökulmaa seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn,

joista toinen on seksuaalikasvatus. Finkelhor kertoo, että seksuaalikasvatus on hyvä keino lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseen ja sitä tulisikin kehittää kouluissa ja oppilaitoksissa sekä lisätä opetussuunnitelmiin. Kennyn, Helpingstinen ja Longin (2020) tutkimuksessa selvisi, että kouluissa järjestettävä seksuaaliväkivallan ennaltaehkäiseminen, kuten seksuaali- ja turvataitokasvatus, vähentää riskiä joutua seksuaaliväkivallan uhriksi. Tutkimus osoitti myös, että ne lapset, jotka olivat kokeneet seksuaaliväkivaltaa, ja jotka osallistuivat koulussa järjestettävään seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseen, toivat kokemansa väkivallan helpommin esille ja kertoivat siitä aikuiselle.

Opetushallituksen (2018) laatimassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (VASU) ei suoraan mainita seksuaali- tai kehotunnekasvatuksesta, mutta niiden sisältöjä on löydettävissä. VASU:ssa mainitaan esimerkiksi lasten kehotuntemuksen ja -hallinnan kehittäminen, lasten valmiuksien tukeminen pitää huolta omasta hygieniasta ja terveydestä, lasten ohjaaminen kunnioittamaan omaa ja toisten kehoa, tunteiden ilmaisun ja itsesäätelyn harjoittelu, oikeus saada monipuolista tietoa sekä lasten rohkaiseminen kysymiseen ja lasten kysymyksiin vastaaminen. Opetushallituksen (2014) laatimassa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (ESIOPS) voidaan huomata sama tilanne kuin VASU:ssa: kehotunnekasvatuksen sisältöjä on nähtävissä, vaikka itse ”kehotunnekasvatus” tai ”seksuaalikasvatus” -termiä ei käytetä. ESIOPS:ssa mainitaan esimerkiksi tiedon antaminen lapsille oikeudestaan elää turvassa, koskemattomuuteen ja saada arvostavaa kohtelua, myönteisen minäkuvan vahvistaminen, tunteiden ilmaisemisen, tunnistamisen ja säätelyn ohjaaminen, myönteisen itsetunnon kehittymisen tukeminen, hyvinvointiin liittyvien taitojen vahvistaminen, tiedon hakeminen hygieniasta ja siihen liittyvien perustaitojen harjoittelu, rohkaiseminen kysymään ja ihmettelemään, ystävyyden ja toisen kunnioittamisen pohtiminen, ohjaaminen ymmärtämään hyvien ihmissuhteiden merkitystä hyvinvoinnille ja terveydelle, hyvää oloa edistävien ja haittaavien tekijöiden pohtiminen sekä avun pyytämiseen ja hakemiseen ohjaaminen.

Myös esimerkiksi Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) kerrotaan, että aikuinen vaikuttaa omalla esimerkillään lapsen hyvinvointiin ja asenteisiin, lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan, lasten hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä taitoja vahvistetaan, tunne- ja itsesäätelytaitoja tuetaan sekä lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisen kehoa. Oulun VASU:ssa mainitaan myös kehotunnetaidot ja kehotunnekasvatus osana turvallisuuskasvatusta. Oulun kaupunki on linjannut myös esiopetussuun-

nitelmassaan (2016), että lapsille annetaan tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, koskemattomuuteen ja arvostavaan kohteluun. Tämän lisäksi Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut ovat laatineet hyvinvointipolkumateriaalin (2015) tueksi esi- ja alkuopetukseen, jossa tuodaan esille lapsen oikeus koskemattomuuteen sekä hyväksytyn ja ei-toivotun kosketuksen tunnistaminen.

Kehotunnekasvatusta toteutetaan yhteistyössä vanhempien kanssa. Vaikka vanhemmat ovat lapsen ensisijaiset seksuaalikasvattajat, on tärkeää, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat vanhempien tukena toteuttamassa asianmukaista, lapsen ikä- ja kehitystason mukaista sekä lapsen kehitystä tukevaa seksuaalikasvatusta (Ingman-Friberg et al., 2016, s. 60). Prikhidkon ja Kennyn (2021) tutkimuksessa selvisi, että suurin osa vanhemmista keskusteli lastensa kanssa seksuaaliväkivallasta, mutta he kokivat kuitenkin tarvitsevansa lisää ammattilaisten antamaa ohjausta ja materiaaleja keskustelun tueksi.

4.3.2 Turvataitokasvatus

Kaikki lapset voivat altistua väkivallalle, häirinnälle ja kiusaamiselle kotona, vertaisryhmissä, sosiaalisen median välityksellä, koulussa ja päivähoidossa, julkisilla paikoilla tai harrastuksissaan (Lajunen, Ahl, Andell, Laakso & Ylenius-Lehtonen, 2019, s. 13). Lajunen ym. (2019, s. 13) perustelevat, että siksi tunne- ja turvataitokasvatuksen järjestäminen tasavertaisesti ja ennaltaehkäisevästi kaikille lapsille on tärkeää. Lanzaroten sopimus (2011/88, II luku, artikla 6) velvoittaa antamaan lapsille asianmukaista tietoa lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä keinoja itsensä suojelemiseen eli turvataitokasvatusta. Varhaiskasvatuksen ohjaaviin asiakirjoihin, valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018) sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014), on kirjattu turvallisuuskasvatus lasten turvallisuuden edistäjänä sekä lasten turvataitojen kehittäminen.

Turvallisuuskasvatus mainitaan myös esimerkiksi Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) sekä esiopetussuunnitelmassa (2016). Oulun esiopetussuunnitelmassa (2016) kerrotaan, että turvallisuuskasvatuksen avulla lisätään lasten valmiuksia suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa. Oulun ESIOPS:ssa kerrotaan myös, että turvallisuuskasvatuksen avulla lapsia opetetaan kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle. Oulun ESIOPS ohjeistaa tuomaan turvallisuuskasvatuksen sisällöt lapsille myönteisellä asenteella lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Turvataitokasvatuksella pyritään edistämään lasten turvallista kasvua, vahvistamaan lasten tunne- ja turvataitoja, tiivistämään aikuisten ”turvaverkkoa” ja yhteistyötä sekä ennaltaehkäisemään kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa (Lajunen et al., 2019, s. 11). Lajunen ym. (2019, s. 11) tarkentavat, että tunne- ja turvataitokasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen itsearvostusta, itsetuntemusta ja itseluottamusta, lisätä lapsen tunnetaitoja, vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja hyviä kaverisuhteita, lisätä lapsen tietoisuutta omasta kehostaan ja itsemääräämiskeudestaan, auttaa lasta tunnistamaan uhkaavia tilanteita, antaa lapselle valmiuksia ja rohkeutta suojella itseään ja toimia jämäkästi sekä ohjata lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle, turvalliselle aikuiselle. Turvataitokasvatuksen avulla lapsille opetetaan heidän oikeudestaan elää turvassa ja suojeltuna, myös sosiaalisessa mediassa (Tenhunen et al., 2019, s. 156).

Esimerkiksi Kuivala ja Poijula (2020) kertovat, että turvataitokasvatuksessa vahvistetaan erityisesti lapsen selviytymis- ja turvataitoja, joihin kuuluvat erilaisten kosketusten tunnistaminen, hyvän ja huonon salaisuuden tunnistaminen, oman turvaverkon muodostaminen, jämäkkyuden harjoittelu sekä turvaohjeiden eli kolmen kohdan säännön harjoittelu. He lisäävät, että turvataitokasvatuksessa vahvistetaan myös lapsen itsetuntoa, tunnetaitoja, vuorovaikutus- ja kaveritaitoja sekä digiturvataitoja. Cacciatore, Kauppinen ja Ingman-Friberg (2016, s. 102–103) esittävät neljä turvataitoaihetta, joista opetetaan lapsille tietoa, taitoa ja asianmukaista asennetta: 1. Nimet kehon osille, 2. Uimapukusääntö, 3. Koskettamisen säännöt ja 4. Kolmen kohdan sääntö. Cacciatoren ja kumppanien mukaan kolmen kohdan säännön avulla lapsi osaa toimia oikein uhkaavissa tilanteissa sanomalla jämäkästi ”Ei”, lähtemällä pois ja kertomalla turvalliselle aikuiselle. Koskettamisen säännöt tarkoittavat Cacciatoren ja kumppaneiden mukaan sitä, että koskettaminen on vapaaehtoista, se ei saa tuntua pahalta ja se ei saa olla salaisuus. Sanderson (2004b) huomauttaa tutkimuksessaan hyvän ja huonon kosketuksen opettamisesta lapsille. Hän kertoo, että huono kosketus voi myös tuntua hyvältä, ja jos siitä ei kerrota lapsille, he voivat kokea syyllisyyttä, häpeää tai luulla, että hyvältä tuntuva kosketus ei oikeasti ole väärin. Tämä voi estää seksuaaliväkivallan paljastumista.

Uimapukusäännön avulla lapsille opetetaan, että uimapuvun alla olevat kehon osat ovat erityisen tärkeitä ja yksityisiä, joihin kukaan ei saa koskea ilman lupaa, ja joista lapsi saa itse määrätä (Cacciatore et al., 2016, s. 102). Uimapukusäännöstä on eri asiantuntijoilla eri näkemyksiä. Esimerkiksi Iltasanomien haastattelussa Nina Vaaranen-Valkonen ja Maria Rossi toteavat, että uimapukusääntö on vanhanaikainen, luo häpeän tunnetta kehon ympärille, eikä suojele lasta

riittävästi (Arosilta, 2019). Seksuaaliväkivalta voi kohdistua myös esimerkiksi suun alueelle (Sanderson, 2004a), mitä uimapukusääntö ei ota huomioon.

Lajunen, Andellin ja Ylenius-Lehtosen (2019b, s. 24) tunne- ja turvataitomateriaali on suunnattu 5–11-vuotiaille, mutta esimerkiksi Kennyn, Caprin, Thakkar-Kolarin, Ryanin ja Runyonin (2008) tutkimuksessa turvataitokasvatusta suositeltiin aloitettavaksi jo kolmivuotiaana. Turvataitokasvatusta toteutetaan lasten arjessa heidän vertaisryhmässään, pitkäjänteisesti, lapsilähtöisesti ja toiminnallisesti, lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden, yhteisöllisesti, tutun aikuisen ohjauksessa ja yhteistyössä kotien kanssa (Lajunen et al., 2019, s. 17–20; Lajunen et al., 2019b, s. 25). Onnistunut seksuaaliväkivaltaa ehkäisevä opetus on asianmukaista, suunnitelmallista ja se pohjautuu opetussuunnitelmaan (Sanderson, 2004b). Aikuiset, niin vanhemmat kuin ammattilaisetkin, saattavat usein luulla, että turvataidoista ja vaarallisista aikuisista puhuminen pelottaa lapsia (Cacciatore et al., 2016, s. 105). Kansainvälisissä tutkimuksissa (mm. Finkelhor, 2007; Walsh, Zwi, Woolfenden & Shlonsky, 2015) on todettu, että seksuaaliväkivaltaa ennaltaehkäisevä opetus, kuten turvataitokasvatus, ei ole aiheuttanut pienilläkään lapsilla kielteisiä psyykkisiä vaikutuksia, kuten pelkoja tai ahdistusta.

Turvataitokasvatuksessa kodin, varhaiskasvatuksen, koulun ja harrastusyhteisöjen välinen yhteistyö on tärkeää (Tenhunen et al., 2019, s. 157). Tenhunen ym. (2019, s. 157) kertovat, että vanhempien on tärkeää sitoutua erityisesti pienten lasten turvataitokasvatukseen. Seksuaaliväkivaltaan liittyvästä opetuksesta lukuvuoden aikana on hyvä tiedottaa vanhemmille antamatta tarkkaa päivämäärää, koska jos lapsi kohtaa kotonaan seksuaaliväkivaltaa, hänet saatetaan pitää kotona kyseisenä päivänä (Pelastakaa Lapset ry, 2019). Pelastakaa Lapset ry:n (2019) mukaan seksuaaliväkivaltaa kokenut lapsi saattaa myös itse jättäytyä pois opetuksesta, koska häntä voi pelottaa. Pelastakaa Lapset ry huomauttaa myös, että jos lapsi on poissa muista syistä samana päivänä, se saattaa aiheuttaa perusteettomia epäilyjä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon ja osaamisen lisääminen pienten lasten seksuaalikasvatuksesta sekä turvataitokasvatuksesta on tarpeen, koska varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on keskeinen rooli ikätasoisien tiedon, sanaston ja turvataitojen opettamisessa (Cacciatore et al., 2019, s. 169). Valkama ja Lajunen (2014, s. 48, 52) kertovat Tunne- ja turvataidot osaamiseksi -hankkeesta, jossa koulutettiin sosiaali- ja terveysalan sekä varhaiskasvatuksen ja opetusalan henkilöstöä. Osallistujien palautteesta kävi ilmi tunne- ja turvataitokasvatuksen kouluttamisen

tärkeys ja tarve. Siksi sitä tulisikin lisätä korkeakoulujen ja yliopistojen opetusalan koulutusohjelmien opintokokonaisuuksiin sekä täydennyskoulutuksiin. Lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten koulutus lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen puuttumisesta, lapsen ja perheen tukemisesta sekä seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisestä on ensisijaisen tärkeää.

5 Tutkimuksen metodologia ja toteutus

Tutkielmaa tehtäessä on oleellista määritellä tutkimusta ohjaava metodologia (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä luvussa esittelen kehittämistutkimuksen ja monimenetelmällisyyden tutkimusstrategioina, jonka jälkeen kerron tutkimusaineiston tuottamisesta. Tämän jälkeen esittelen aineistonanalyysin ja avaen sen eri vaiheita. Lopuksi pohdin tutkimuksen eettisiä näkökulmia sekä tutkijan positiotani tutkimusta tehdessä.

5.1 Kehittämistutkimus ja monimenetelmällisyys tutkimusstrategioina

Monimenetelmällisyys sekä soveltuvin osin opetuslalla käytettävä kehittämistutkimus toimivat tämän tutkimuksen tutkimusstrategioina. Tutkimusstrategioilla tarkoitetaan tutkimuksen ohjaavia periaatteita (Hirsjärvi, 2018a, s. 132). Jotta voidaan ymmärtää monimenetelmällistä tutkimusta, on hyvä ensin määritellä laadullinen eli kvalitatiivinen sekä määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus voidaan nähdä prosessina, jossa aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tutkijan mielessä vähitellen tutkimuksen edetessä (Denzin & Lincoln, 2018, s. 16; Kiviniemi, 2018, s. 73). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tietoa hankitaan kokonaisvaltaisesti ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi, 2018a, s. 164; Miles & Huberman, 1994). Laadullisessa tutkimuksessa ihminen toimii tiedon keruun välineenä (Creswell, 2007). Creswell (2007) kertoo, että tutkimusotteen avoimuus, tutkimuksen joustava toteutus sekä suunnitelmien muuttaminen olosuhteiden mukaan kuuluvat laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on löytää uusia tosiasioita tarkastelemalla aineistoa, eikä niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä, teorioita tai hypoteeseja (Hirsjärvi, 2018a, s. 161, 164). Vaikka laadullinen tutkimus kuvaa todellista elämää (Miles & Huberman, 1994), tutkijan omat näkemykset ja kiinnostuksen kohteet vaikuttavat tutkimuksen tekemiseen, jolloin todellisuus välittyy muille niiden kautta (Kiviniemi, 2018, s. 76).

Kvantitatiivinen tutkimus nähdään usein kvalitatiivisen tutkimuksen vastakohtana (Hirsjärvi, 2018a, s. 135). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeistä on johtopäätösten tekeminen aiemmista tutkimuksista, aiempien teorioiden hyödyntäminen, hypoteesien esittäminen, käsitteiden määrittely, kokeelliset järjestelyt ja numeerinen aineisto, koehenkilöiden valinta (perusjoukko ja otos), aineiston saattaminen tilastolliseen muotoon sekä aineiston tilastollinen analyysi (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta ei voida nykyään

enää täysin erottaa toisistaan, vaan ne toimivat toisiaan täydentävinä lähestymistapoina (Hirsjärvi, 2018a, s. 136–137).

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistelmää kutsutaan monimenetelmälliseksi tutkimukseksi (*Mixed methods research*) (Creswell & Plano Clark, 2018). Creswell ja Plano Clark, (2018) kertovat, että monimenetelmällisyys tarkoittaa erilaisten teoreettisten lähestymistapojen, useiden aineistojen tuottamisen, käsittelyn ja tulkinnan rinnakkaisuutta sekä yhdistämistä. Useamman aineiston, tutkijan, teorian tai menetelmän yhdistäminen, eli triangulaatio, on ominaista monimenetelmälliselle tutkimukselle (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Monimenetelmällinen tutkimus pohjautuu pragmatismiin, joka korostaa tiedon käytännöllistä luonnetta (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Monimenetelmällisen tutkimuksen juuret löytyvät 1950-luvun loppupuolelta, mutta varsinaisesti monimenetelmällisen tutkimuksen kehittäminen alkoi 1980-luvun lopussa (Creswell & Plano Clark, 2018). Monimenetelmällisen lähestymistavan avulla voidaan saada parempaa ymmärrystä tutkimusongelmista sekä monipuolisempia tutkimustuloksia (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Johnson ja Onwuegbuzie (2004) näkevät toisaalta, että yhden tutkijan voi olla haastavaa toteuttaa monimenetelmällistä tutkimusta, se voi olla aikaa vievää ja metodien yhdistäminen sekä aineistojen analysoiminen voi osoittautua vaativaksi.

Kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta yhdistettäessä tutkijan on tärkeää valita tutkimuksen pääasiallinen tutkimusote, jolloin toinen lähestymistapa toimii tutkimuksen tukijana ja täydentäjänä (Metsämuuronen, 2008). Tämän tutkimuksen pääpaino on laadullisessa tutkimuksessa, jota täydentää määrällinen osuus. Määrällinen osuus auttaa lukijaa ymmärtämään tutkimukseen osallistujien taustoista ja se myös syventää ja monipuolistaa itse tutkimusta (Gray, 2007). Monimenetelmällisyys sopii hyvin tutkimukseni lähtökohdaksi, koska tutkimus sisältää sekä laadullista että määrällistä aineistoa ja sen analyysiä, kaksi eri menetelmää (kyselyt ja koulutus), monipuolista aineiston käsittelyä ja tulkintaa sekä monipuolista teoreettista käsitteilyä.

Tutkimuksen toisena lähtökohtana on kehittämistutkimus, joka keskittyy opetusosalle. Kehittämistutkimus opetusosalalla on nostanut päätänsä ensimmäisen kerran 1990-luvun alkupuolella, joten se on varsin nuori tutkimusmenetelmä (Pernaa, 2013, s. 10–12, 14). Pernaa (2013, s. 10–12, 14) kertoo, että kehittämistutkimusta voidaan kutsua myös termeillä *design research*, *design-based research* tai suomeksi *design-tutkimus*. Pernaan mukaan opetusosalalla toteutuvalla

kehittämistutkimukselle ei ole yhtä selittävää määritelmää, mutta sen tavoitteena on suunnitella ja kehittää uusia ratkaisuja käytännön ongelmiin, joita ilmenee opetuksessa. Sen avulla saadaan uutta tutkimustietoa opetuksesta sekä voidaan kehittää uusia menetelmiä opetukseen. Perna täsmentää, että kehittämistutkimuksessa päätavoitteena ovat teorian luominen ja pienessä mitakaavassa kehitettävien asioiden yleistäminen suurempaan kokonaisuuteen.

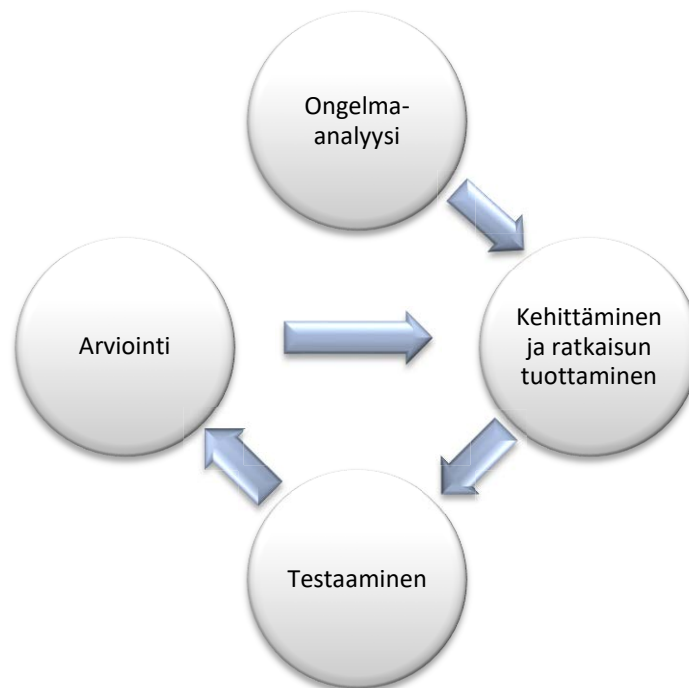
Kehittämistutkimus kuuluu interventionistisiin tutkimuksiin (Kananen, 2017). Kananen (2017) pohjustaa, että interventionistiset tutkimukset tähtäävät aina muutokseen, joten ne ovat paras työkalu työelämän parannuksiin ja muutokseen pyrittäessä. Kehittämistutkimus sisältää monta eri tutkimusmenetelmää, jotka koostetaan tutkimusongelman ja kehittämiskohteen mukaan eli se on tutkimusstrategiana monimenetelmällinen (Kananen, 2015).

Tässä tutkimuksessa käytän kehittämistutkimusta soveltaen Pernaan (2013, s. 19) ja Kananen (2017) malleja kehittämistutkimuksen etenemisestä (kuvio 2). Pernaan (2013, s. 17, 19) mukaan kehittämistutkimus etenee sykleittäin. Ensimmäiseksi tehdään ongelma-analyysi eli tarveanalyysi, jossa selvitetään kehittämisen tarpeet. Kehittämistarpeen tulee nousta oikeasta, merkityksellisestä ongelmasta. Perna esittää, että tarveanalyysi voidaan toteuttaa empiirisesti esimerkiksi kyselyn muodossa tai se voi olla myös teoreettinen kirjallisuuskatsaus tai sisältää molempia. Tässä tutkimuksessa tarveanalyysi on toteutettu empiirisesti varhaiskasvatuksen henkilöstölle lähetettyjen kyselyiden avulla, jossa selvitin muun muassa, mitä tietoa heillä on lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja millaista koulutusta he haluavat siitä tulevaisuudessa. Tarveanalyysi toteutui myös teoreettisesti tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen (ks. luvut 3 ja 4) kautta, jossa olen tarkastellut aihetta eri käsitteiden, teorioiden ja aiempien tutkimusten näkökulmasta, ja tuonut esille varhaiskasvatuksen tärkeän roolin lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisessa, siihen puuttumisessa, sen ennaltaehkäisemisessä sekä lapsen ja perheen tukemisessa.

Tämän jälkeen siirrytään kehittämisvaiheeseen ja ratkaisujen tuottamiseen (Kananen, 2017; Perna, 2013, s. 17). Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on luoda muutosta lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelemiseen ja kouluttamiseen varhaiskasvatuksen kentällä sekä yliopistoissa. Tähän ongelmaan ratkaisun luominen tulee olemaan suurempi prosessi, jota ei ratkaista yhdellä Pro gradu tutkimuksella. Tämän takia en voi täysin ratkaista näin suurta ongel-

maa, mutta voin näyttää suunnan sille, miten tämä ongelma tulisi ratkaista, millaiseen muutokseen tulisi pyrkiä ja miten muutos voidaan saavuttaa. Tässä tutkimuksessa ratkaisuksi kehitettiin koulutus varhaiskasvatuksen henkilöstölle lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.

Seuraavaksi ratkaisua testataan käytännössä (Kananen, 2017; Pernaa, 2013, s. 19). Testasin koulutustani kolmessa oululaisessa päiväkodissa. Testaamisen jälkeen tehdään arviointia, jonka jälkeen ratkaisua muokataan ja kehitetään vielä paremmaksi (Pernaa, 2013, s. 17, 19). Kahden ensimmäisen koulutuksen jälkeen arvioin, kehitin ja muokkasinkin koulutusta saamani palautteen perusteella. Näin kehittämissykli toteutui tutkimuksessani.

Kuvio 2. Tutkimuksen kehittämissykli.

Opetukseen kohdistuva kehittämistutkimus antaa hyvät raamit tutkimukselleni. Sen avulla pysyn tuottamaan uutta tietoa sekä muutosta yliopistojen varhaiskasvatuksen koulutukseen sekä varhaiskasvatuksen kentälle lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyn lisäämisestä ja siitä kouluttamisesta.

5.2 Tutkimusaineiston tuottaminen

Laadullisessa tutkimuksessa ihminen nähdään tiedon tuottajana, joten tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksella (Hirsjärvi, 2018a, s. 164). Tämän tutkimuksen tutkimusaineisto on tuotettu kolmessa oululaisessa päiväkodissa, kahdessa kunnallisessa sekä yhdessä yksityisessä päiväkodissa tammikuun 2020 ja huhtikuun 2020 välisenä aikana. Valitsin tutkimukseen osallistuvat päiväkodit Oulun keskiseltä alueelta, koska ne eivät ole kaukana keskustasta ja niihin on helppo liikkua. Selasin Oulun kaupungin nettisivuja ja tutustuin siellä eri päiväkoteihin. Pohdin, mitkä olisivat sellaiset päiväkodit, joista saisin monipuolista aineistoa, ja joihin olen halunnut muutenkin päästä tutustumaan. Halusin tutkimukseen mukaan yhden yksityisen päiväkodin, jotta saan myös heidän näkemyksensä tutkittavaan aiheeseen, ja jotta tutkimukseni aineistosta muodostuisi mahdollisimman monipuolinen. Näin valitsin kolme mielenkiintoista ja mielestäni sopivaa päiväkotia.

Tutkimuksen aineiston tuottaminen koostui tutkimukseen osallistuvien päiväkotien henkilöstölle sähköpostitse lähetetystä alkukyselystä, heille pidetystä koulutuksesta sekä loppukyselystä. Pyrin rakentamaan tutkimusasetelman ja valitsemaan tutkimuksessa käytettävät menetelmät siten, että niiden avulla voin tuoda esiin tutkittavien näkökulmia, mikä on tyypillistä kvalitatiiviselle tutkimukselle (Hirsjärvi, 2018a, s. 164). Tutkimuksen tutkimusluvat sain Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluilta kunnallisiin päiväkoteihin ja yksityiseen päiväkotiin sain tutkimusluvan kyseisen päiväkodin johtajalta. Tutkimukseen osallistujien suostumus osallistumiseen varmistettiin alkukyselyn saatetekstissä. Saatetekstissä tuotiin myös esille vastaajien anonymiteetin toteutuminen sekä vastausten luotettava käsittely. Koulutukseen osallistujat allekirjoittivat myös suostumuksensa koulutukseen sisältyneessä työpajassa tehtyjen huoneentaulujen käyttämiseen tutkimuksessa. Tutkimusaineiston tuottaminen venyi muun muassa vallitsevan koronatilanteen takia, ja sen vuoksi siihen tuli myös joitain pieniä muutoksia.

5.2.1 Alku- ja loppukysely

Suurin osa tutkimuksen aineistosta tuotettiin varhaiskasvatuksen henkilöstölle lähetettyjen verkkokyselyiden avulla, jotka oli tehty Oulun yliopiston käyttämällä Webropol -kyselyohjelmalla. Kysely on perinteinen aineiston tuotannon tapa erityisesti määrällisessä tutkimuksessa (Vilka, 2015). Vilka (2015) kertoo, että kyselylomakkeen käyttäminen aineiston tuottamisen

tapana soveltuu suurelle joukolle ihmisiä. Hän huomauttaa, että kyselylomake on myös sopiva tapa kerätä aineistoa silloin, kun tutkimuksessa käsitellään arkaluontoisia kysymyksiä.

Ennen varsinaisen alkukyselyn lähettämistä tutkimukseen osallistuville päiväkodeille, testasin sitä opintoihini kuuluvalla kvalitatiivisen tutkimuksen jatkokurssilla. Laitoin testikyselyn Facebookiin omaan opiskeluryhmääni sekä toiseen opiskelijaryhmään, johon olin liittynyt. Testikyselyyn vastaajat olivat sekä varhaiskasvatuksen opiskelijoita sekä jo valmistuneita varhaiskasvatuksen opettajia. Testikyselyn avulla arvioin kyselyn toimivuutta. Testikyselystä saamani palautteen avulla muokkasin tutkimukseen tulevaa kyselyä paremmaksi ja selkeämmäksi. Kun varsinainen alkukysely oli valmis, lähetin sen sähköpostitse linkkinä kolmen päiväkodin johtajalle. Johtajat välittivät linkin sähköpostilla päiväkodin henkilöstölle, jolla oli reilu viikko aikaa vastata siihen.

Tutkimuksen tarkoitus ja kohderyhmä vaikuttavat kyselylomakkeen muotoon (Valli, 2018, s. 92). Alkukysely sisälsi saatetekstin, jossa kerroin itsestäni, tutkimuksesta, sen tavoitteesta ja toteutuksesta, ohjeistuksen vastaamiseen, lyhyen määritelmän lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä omat yhteystietoni. Kokonaisuudessaan kysely sisälsi yhteensä 16 kysymystä: viisi taustakysymyksiä, yhdeksän pakollista, avointa kysymystä sekä kaksi vapaaehtoisista palautekysymystä. Kyselylomakkeen alussa olevat taustakysymykset toimivat selittävinä muuttujina sekä lämmittelykysymyksinä ennen varsinaista aihetta (Valli 2018, s. 94).

Pakollisten kysymysten avulla varmistetaan, että vastaaja vastaa kaikkiin kysymyksiin (Valli, 2018, s. 102). Vallin (2018, s. 102) mukaan pakolliset kysymykset voivat kuitenkin turhauttaa vastaajaa, jos hän ei osaa vastata kysymyksiin tai hänellä ei ole mielipidettä asiasta. Tällöin vastaukset voivat jäädä lyhyiksi ja niukkasanaisiksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018), jolloin riski vastausprosentin alhaiseksi jäämiseksi kasvaa (Vilka, 2015). Tulokset voivat myös vääristyä, jos vastaajat eivät ymmärrä, mitä tutkijan asettamat kysymykset tarkoittavat (Valli, 2018, s. 93). Kyselyn alussa selvensin lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan määritelmää, jotta vastaajien olisi helpompi ymmärtää asettamiani kysymyksiä ja saisin mahdollisimman asianmukaisia ja monipuolisia vastauksia.

Kysymysten huolellinen muotoileminen on tärkeää tutkimuksen onnistumisen kannalta (Valli, 2018, s. 93). Asianmukaisten ja selkeiden kysymysten laatiminen oli haastavaa. Pyöritin pitkään kysymysten oikeanlaista sanamuotoa sekä termejä, kunnes olin tyytyväinen ja uskoin ky-

symysten olevan tarpeeksi selkeitä ja ilmaisevan juuri sitä, mitä haluan vastaajalta tietää. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden käyttää esimerkkejä, vastata pidemmillä vastauksilla sekä perustella vastauksensa (Valli, 2018, s. 114), jolloin saan tutkijana monipuolista aineistoa. Avoimien kysymysten vastauksista tutkija voi saada näkökulmia, joita hän ei ole osannut ajatella etukäteen (Hirsjärvi, 2018c, s. 199).

Pitämäni koulutuksen jälkeen lähetin päiväkodin johtajille sähköpostilla linkin loppukyselyyn, joka sisälsi saatetekstin, yhden taustatietokysymyksen, kahdeksan pakollista, avointa kysymystä sekä lopussa yhden vapaavalintaisen ”vapaa kommentti” -kohdan. Vastaajilla oli taas reilu viikko aikaa vastata kyselyyn. Muiden kysymysten lisäksi molemmat kyselyt sisälsivät kehittämistutkimuksen mukaisia, aiheen kehittämiseen liittyviä kysymyksiä (Kananen, 2015).

5.2.2 Koulutus varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Alkukyselyyn saamieni vastausten jälkeen, kävin pitämässä kahden tunnin mittaisen *Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta* -koulutuksen tutkimukseen osallistuneissa kolmessa päiväkodissa. Koska tutkimukseen osallistuminen tulee olla vapaaehtoista (Hirsjärvi, 2018b, s. 25), en asettanut ehtoja koulutukseen osallistumiseen, esimerkiksi, että koulutukseen saisi osallistua vain, jos on vastannut alkukyselyyn. Saamistani loppukyselyn vastauksista en siis tiedä, ovatko kyseiset vastaajat vastanneet myös alkukyselyyn tai ovatko samat henkilöt, jotka osallistuivat koulutukseen, vastanneet loppukyselyyn.

Kaksi ensimmäistä koulutusta kävin pitämässä heti tammikuussa 2020. Koulutus oli tiivis kokonaisuus, joka sisälsi tunnin mittaisen teoria osuuden, lyhyen tauon, huoneentaulu -työpajan tiimeissä, huoneentaulujen esittelyn sekä loppukeskustelut. Teoria osuus pohjautui kandidaattitutkielmaani, jossa käsittelin lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamista varhaiskasvatuksessa sekä seksuaaliväkivaltaa kohdanneen lapsen tukemista. Näiden lisäksi koulutus sisälsi ilmiön määrittelyä ja ajankohtaista tietoa, kuten tilastoja. Lisäsin koulutukseen myös ennaltaehkäisemisen näkökulman, toimintaohjeet sekä materiaalivinkkejä.

Työpajassa jokainen tiimi teki ryhmälleen huoneentaulun lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi tai siihen puuttumiseksi omassa ryhmässä. Ennen työpajaa kysyin jokaiselta osallistujalta suostumuksen huoneentaulun käyttämiseen tutkimuksessani. Koulutuksen lopuksi otin kuvat huoneentauluista. Ensimmäisen koulutuksen jälkeen muokkasin vähän

koulutuksen teoriaa saamani palautteen perusteella. Toistin saman toisen koulutuksen jälkeen. Näin toimin kehittämistutkimuksen vaiheiden mukaisesti (ks. luku 5.1).

Viimeisen päiväkodin osalta tutkimuksen toteuttamiseen sekä aikatauluihin tuli joitain muutoksia. Lähetin alkukyselyn viimeiselle päiväkodille maaliskuussa 2020, mutta oman sairastumisen sekä päiväkodin muiden aikataulujen ja koulutusten vuoksi tätä koulutusta piti siirtää huhtikuulle 2020. Viimeinen koulutus toteutettiin koronaviruksen takia Teams -sovelluksen kautta yhtenä päivänä aamulla ja iltapäivällä, jotta mahdollisimman moni henkilökunnasta pääsisi osallistumaan, ja jotta lähikontaktit jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Koulutuksesta jäi myös tallenne, jotta myös he, jotka eivät silloin päässeet paikalle, pystyivät katsomaan sen myöhemmin. Tämä koulutus kesti puolitoista tuntia ja se sisälsi teoriaosuuden, keskustelua aiheesta sekä ohjeet huoneentaulun tekemiseen omissa tiimeissä. Huoneentaulun tekeminen jäi tiimien omalle vastuulle. Tiimi sai halutessaan lähettää minulle sähköpostitse kuvan tekemästään huoneentaulusta samalla antaen luvan kuvan käyttämiseen tutkimuksessani. Lisäksi jokaisen koulutuksen aikana ja heti niiden jälkeen kirjasin esiin nousseita kommentteja ja omia havaintojani muistiinpanoihin. Video- tai audiomateriaalia koulutustilaisuuksista ei tuotettu. Koulutuksen diat ovat nähtävissä liitteessä 3.

5.3 Teoriaohjaava aineistonanalyysi

Tässä luvussa esittelen teoriaohjaavan sisällönanalyysin ja perustelen, miksi päädyin käyttämään sitä lähestymistapana aineistonanalyysissä. Avaan teoriaohjaavan aineistonanalyysin vaiheita esimerkein. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on monipuolinen ja tarkka aineiston tarkastelu (Hirsjärvi, 2018a, s. 164). Laadullisessa analyysissä tutkija itse työstää aktiivisesti aineistoaan, sen analyysiä ja tulkintaa (Eskola, 2018, s. 210). Aineiston analyysissä käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä sekä määrällistä analyysiä alkukyselyn ja loppukyselyn numeeristen vastausten analyysiin. Sisällönanalyysi tarkoittaa kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysiä ja se on yleisin analyysimenetelmä laadullisessa tutkimuksessa (Gray, 2007). Esimerkiksi Grayn (2007) mukaan sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus tutkittavasta ilmiöstä.

Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen eli teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen (Eskola, 2018, s. 213). Tässä tutkimuksessa käytän teoriaohjaavaa sisällöna-

nalyysiä, koska analyysini kytkeytyy teoriaan lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä siihen liittyviin käsitteisiin ja aiheisiin, mutta se ei suoraan nouse siitä tai pohjaudu siihen (Eskola, 2018, s. 213). Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoria ohjaa ja auttaa analyysiä, vaikka analyysiyksiköt valitaankin aineistosta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tuomi ja Sarajärvi (2018) lisäävät, että aiempaa tietoa ei lähdetä testaamaan, vaan sen avulla pyritään löytämään jotain uutta.

Sisällönanalyysi etenee yleisesti niin, että tutkija tekee päätöksen siitä, mikä aineistossa kiinnostaa eniten, jonka jälkeen hän merkitsee ne ja jättää muut asiat pois tutkimuksesta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tuomi ja Sarajärvi (2018) kertovat, että sen jälkeen tutkija kerää merkityt asiat yhteen ja erilleen muusta aineistosta, jonka jälkeen hän luokittelee, tyypittelee tai teemoittelee aineiston ja lopuksi tekee yhteenvedon. Tutkimusta tehdessä tutkijan on tärkeää huomioida se, etteivät hänen omat ennakko-oletuksensa tuloksista ohjaa analyysin tekemistä (Metsämuuronen, 2008).

Valitsin tämän tutkimuksen analyysimalliksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin, koska se antaa mielestäni parhaimmat tulokset tämän tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja sen avulla saan asianmukaisimmat vastaukset tutkimuskysymyksiini. Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee kutakuinkin samalla tavalla kuin aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja siinä käytetään aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteita (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä tutkimuksessa teoriaohjaava aineistonanalyysi muodostuu Milesin ja Hubermanin (1994) muodostamasta aineistolähtöisen sisällönanalyysin mallista, jossa on kolme vaihetta: aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston ryhmittely sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Muokkasin ja yhdistin tähän Tuomen ja Sarajärven (2018) kuvailemaa sisällönanalyysin etenemistä. Oma analyysini etenee tässä tutkimuksessa kuvion 3 mukaisesti.

Kuvio 3. Teoriaohjaavan aineistonanalyysin eteneminen yhdistäen Tuomea ja Sarajärveä (2018) sekä Milesia ja Hubermania (1994).

Tämän analyysimenetelmän lisäksi käytän monimenetelmälliseen tutkimukseen kuuluvaa määrällistä analyysiä sekä suoria lainauksia kyselyistä saamistani vastauksista nostaakseni esille mielenkiintoisia ja tulosten kannalta merkittäviä vastauksia. Käytän aineistolainauksissa koodoja, jotka kertovat, onko kyseessä alkukysely (A) vai loppukysely (L) ja monesko kysymys (numero) sekä monesko vastaus (v) on kyseessä. Esimerkiksi loppukyselyn kysymys viisi, vastaus kolme:

Koulutus oli tarpeellinen ja herätti taas huomaamaan kuinka tärkeää on saada tietoa tästä aiheesta. (L5v3)

Aineistolainauksen kirjoitusasu on alkuperäinen, enkä ole tehnyt niihin muutoksia. Olen ainoastaan korjannut pieniä kirjoitusvirheitä, jos niitä on sattunut olemaan. Jotkut vastauksista olivat hyvinkin pitkiä, joten aineistolainauksissa olen lyhentänyt vastausta kahdella viivalla (--), kun olen keskittynyt vastauksen olennaiseen osaan tai halunnut tuoda esille tutkimuksen kannalta vastauksen merkittävimmän sisällön.

Aineiston analyysi alkoi tuomalla kyselyiden vastakset Webropolista pdf-muotoon omalle tietokoneelleni, jonka jälkeen tulostin ne paperille, jotta aineiston rajaaminen ja omien merkintöjen tekeminen olisi helpompaa. Tämän jälkeen siirsin molemmat aineistot (alku- ja loppukysely) Webropolista omiin Excel-tiedostoihin, jonka jälkeen järjestin molemmista kyselyistä kaikki kysymykset sarakkeisiin ja vastaukset niiden alle omiin riveihin. Seuraavaksi kävin alkukyselyn vastaukset läpi järjestyksessä. Sen jälkeen rajasin aineistosta ne kysymykset, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin ja joita haluan tarkastella tuloksissa. Merkkasin paperiseen versioon tarkasteltavien kysymysten viereen tutkimuskysymyksen numeron. Näin myös helpotin omaa työskentelyä ja analyysin tekemistä, kun tiesin pelkkää numeroa katsomalla, mihin tutkimuskysymykseen kysymys vastaa.

Seuraavaksi aloin tarkastelemaan jokaista kysymystä erikseen. Arvioin aluksi, pystyykö kysymyksen vastauksia analysoimaan valitsemallani teoriaohjaavalla analyysimenetelmällä vai määrällisesti tai molempia käyttäen. Jos teoriaohjaava analyysi sopi vastauksiin, loin Exceliin kysymys-sarakkeen viereen kolme uutta saraketta pelkistetyille vastauksille ja ala- sekä yläkategorioille. Tämän jälkeen lähdin tekemään alkukyselyn analyysiä Excelissä. Analyysi täytyi

tehdä kaikille kysymyksille ja niiden vastauksille, jotta pystyin esittelemään vastauksia ja alustavia tuloksia Turvallinen Oulu -hankkeen työntekijöille. Tässä vaiheessa jätin siis huomioimatta tekemäni rajauksen ja kysymyksiin merkatut tutkimuskysymysten numerot. Otin ne uudestaan esiin vasta tuloksia kirjoittaessa.

Aineistonanalyysi eteni pelkistettyjen vastauksien muodostamisella niiden kysymysten vastauksiin, joihin teoriaohjaava analyysimenetelmä oli mahdollista. Aineiston pelkistäminen eli redusointi tarkoittaa tutkimukselle epäolennaisen karsimista pois (Miles & Huberman, 1994). Pelkistäminen voi olla informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kirjoitin pelkistetyn eli tässä tapauksessa tiivistetyn vastauksen jokaisen alkuperäisen vastauksen viereen omaan sarakkeeseen ja omaan riviin (Taulukko 3). Vastausten pelkistäminen oli välillä hieman haastavaa. Osa vastauksista oli hyvin lyhyitä, joten pelkistetty vastaus oli sama kuin alkuperäinen vastaus. Jotkut vastauksista olivat taas todella pitkiä ja sisälsivät paljon asiaa, jolloin asianmukaisen pelkistykseen luominen oli haastavaa.

Millä tavalla muuttaisit koulutuksesi sisältöä lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyn osalta?	Pelkistetty vastaus2
-	
Voisi enemmän puhua turvataidoista ja lapsen oman tilan kunnioittamisesta.	Turvataidoista puhuminen ja lapsen oman tilan kunnioittaminen
Asiasta tulisi ehdottomasti keskustella koulutuksessa.	Asiasta keskustelu koulutuksessa
sitä pitäisi lisätä Olisi hyvä ottaa esille, koska se on vaikea asia ottaa puheeksi. Omien lasteni kautta olen huomannut, että seksuaalikasvatus on jollakin tavoin välillä hankalaa ja siihen tarvitsisikin työkaluja.	Sen lisääminen Koulutuksessa esille tuominen, vaikea ottaa puheeksi, työkaluja seksuaalikasvatukseen
Laajempi, kysymyksiä ja keskustelua herättävä	Laaja, kysymyksiä ja keskustelua herättävä
Enemmän teoria tietoa asiasta.	Teoriatietoa lisää
Se tulisi ottaa käsittelyyn, jollakin opintokokonaisuudella useammalla kerralla sekä luennoilla että harjoitustunneilla syvemmin pureutumalla ja pohtimalla, mikä on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja miten sen voi huomata mm. lapsen käytöksestä.	Syvällisempi käsitteleminen luennoilla sekä harjoitustunneilla. Mitä se on, miten tunnistaa.

Taulukko 3. Esimerkki aineiston pelkistämisestä.

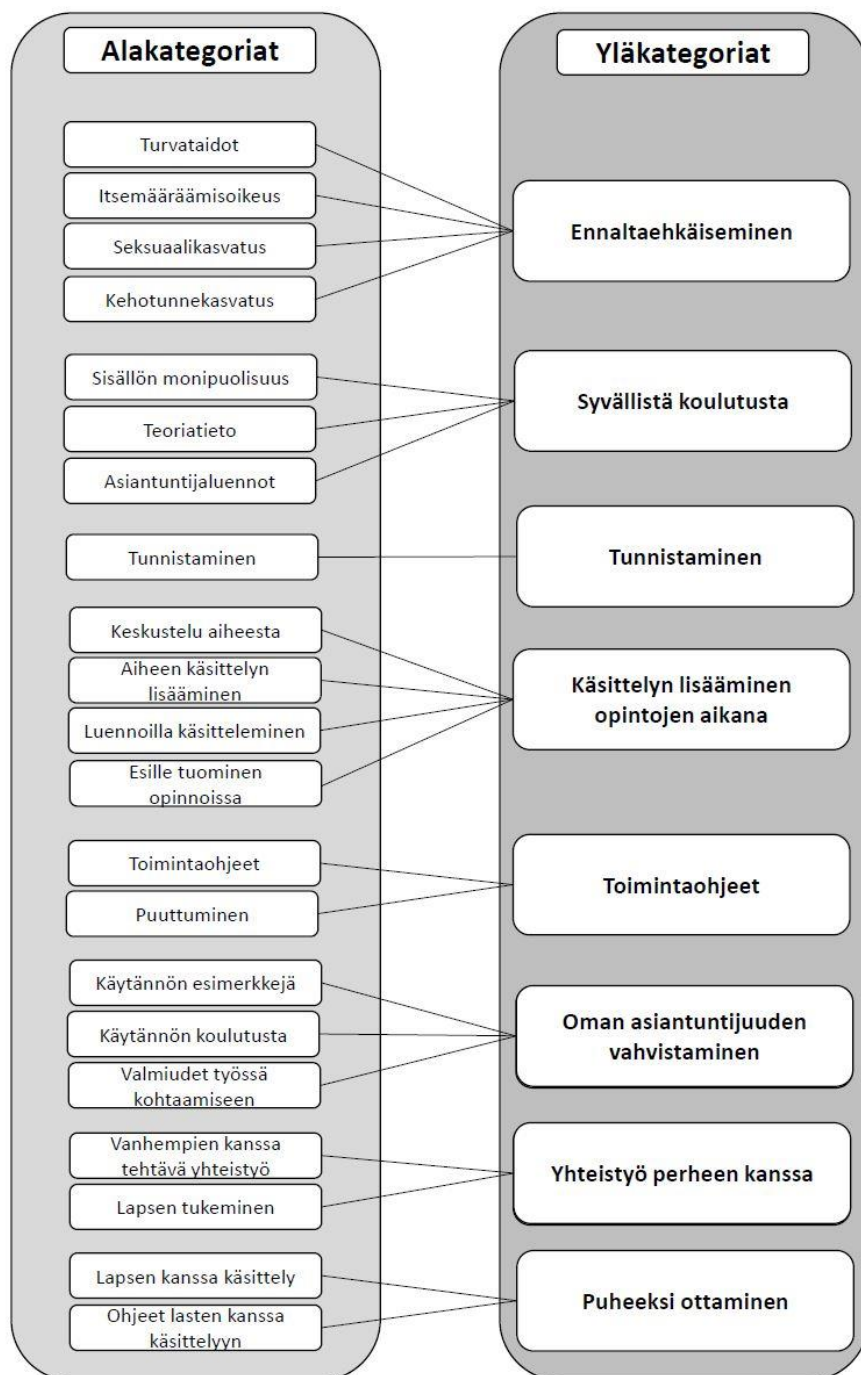
Pelkistämisen jälkeen jatkoin saman kysymyksen analysointia muodostamalla pelkistetyille vastauksille alakategoriat (Taulukko 4). Alakategorioiden muodostaminen tarkoittaa pelkistettyjen vastausten klusterointia eli ryhmittelyä (Miles & Huberman, 1994). Tarkastelin pelkistettyjen vastausten lisäksi myös alkuperäisiä vastauksia, jotta saisin muodostettua alakategorian, joka kuvaisi mahdollisimman hyvin alkuperäistä vastausta. Joitain samoja alakategorioita muodostui enemmän kuin yksi (Esimerkiksi ”*turvataidot*”), jolloin yhdistin ne lopuksi yhdeksi alakategoriaksi.

Pelkistetty vastaus2	Alakategoria3
Turvataidoista puhuminen ja lapsen oman tilan kunnioittaminen	Turvataidot ja itsemääräämisoikeus
Asiasta keskustelu koulutuksessa	Keskustelu koulutuksessa
Sen lisääminen	Käsittelyn lisääminen
Koulutuksessa esille tuominen, vaikea ottaa puheeksi, työkaluja seksuaalikasvatukseen	Esille tuominen ja seksuaalikasvatus
Laaja, kysymyksiä ja keskustelua herättävä	Sisällön monipuolisuus
Teoriatietoa lisää	Teoriatieto
Syväällisempi käsitteleminen luennoilla sekä harjoitustunneilla. Mitä se on, miten tunnistaa.	Käsitteleminen opinnoissa, ilmiön määrittely, tunnistaminen

Taulukko 4. *Esimerkki alakategorioiden muodostamisesta.*

Lopuksi muodostin alakategorioista yläkategoriat (Kuva 1). Yläkategorioiden luominen oli osittain vaativaa, koska välillä sopivan yläkategorian miettimiseen kului paljon aikaa. Joidenkin yläkategorioiden muodostaminen oli taas helppoa, koska tiiviiden ja lyhyiden vastausten takia ne olivat samat kuin alakategoriat. Palasin kuitenkin tarkastelemaan vielä kysymyksiä ja niiden pelkistettyjä vastauksia sekä alakategorioita ja muokkasinkin muodostamiani yläkategorioita sopivammaksi. Yläkategorioiden kohdalla tein saman kuin alakategorioissa: jos samoja yläkategorioita oli muodostunut enemmän kuin yksi, yhdistin ne lopuksi yhdeksi ryhmäksi. Kuvassa yksi

näkyä esimerkkinä osa yläkategorioista, jotka muodostuivat tutkimuskysymykseen 3. *Millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi järjestää tulevaisuudessa?*

Kuva 1. Esimerkki yläkategorioiden luomisesta.

Niille kysymyksille, joita analysoin määrällisesti, en tehnyt viereen uusia sarakkeita Excelliin vaan muodostin vastausryhmiä ja laskin vastausten määrän. Laskin vastaukset kyselyn paperisessa versiossa ja merkkasin jokaisen vastauksen kohdalle eri värillä pisteen, joka edusti tiettyä vastausryhmää. Esimerkiksi vihreä väri tarkoitti ”on tietoa”, pinkki väri tarkoitti ”ei ole tietoa” ja sininen ”jonkin verran/vähän tietoa”. Sen jälkeen laskin, montako kutakin väriä on ja näin sain tietää määrällisen tuloksen esittämäni kysymykseen. Jotkut vastaukset olivat epämääräisiä, jolloin laitoin kahta tai jopa kolmea eri väriä. Tutkijana minun täytyi tulkita vastausta mahdollisimman totuudenmukaisesti ja objektiivisesti. Pohdin näitä vastauksia ja luin niitä tarkastellen vastauksen painopistettä, painottaako vastaus enemmän jotain tai kallistuuko se enemmän tai vähemmän johonkin suuntaan. Mikä on vastauksen todellinen sanoma? Näin rajasin vastauksesta sen mahdollisimman autenttisen merkityksen ja sain poistettua ylimääräiset värit jättäen jäljelle vain yhden. Näin aineistonanalyysi toteutui tässä tutkimuksessa. Analyysin lopuksi tehdään vielä johtopäätökset (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Seuraavassa luvussa kerron tutkimukseni eettisistä huomioista ja tutkijan positioista.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio

Tutkimuksen eettiset kysymykset korostuvat sensitiivisiä aiheita tutkittaessa (Puusniekka, Eskola, Itäpuisto, Launonen & Rautsiala, 2004, s. 45). Tarkastelen tutkimukseni eettisyyttä tutkimuksen toteutuksen, osallistujien huomioimisen ja anonymiteetin toteutumisen sekä tutkijan position eli tutkijan aseman näkökulmista. Puusniekka ym. (2004, s. 45) tuovat sille, että tutkijan on oltava erityisen huolellinen tutkimusasetelmaa ja tutkimuksen toteutusta suunnitellessa, jos tutkimuksen aihe on arka tai tutkimukseen osallistujia järkyttävä. Tutkijana pohdin pitkään sopivaa tutkimuksen toteutustapaa, jonka kautta tutkittavat uskaltavat tuoda mielipiteensä ja ajatuksensa esiin lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiöstä varhaiskasvatuksessa. Koin, että kysely tarjoaa tähän sopivan toteutustavan. Eettisesti hyvää tutkimusta toteutettaessa osallistujille täytyy kertoa, mitä tutkimuksessa tulee tapahtumaan, osallistujilta edellytetään suostumus tutkimukseen osallistumiseen ja osallistumisen tulisi olla vapaaehtoista (Hirsjärvi, 2018b, s. 26–27). Arkaluontoisia aiheita tutkittaessa osallistujien anonymiteettiin tulee myös kiinnittää erityistä huomiota (Puusniekka et al., 2004, s. 45). Kyselyiden saatetekstissä kerroin tutkimuksen tarkoituksesta sekä sen toteutuksesta ja toin esille, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kyselyyn vastaamalla vastaaja suostui tutkimukseen osallistumiseen. Myös koulutuksessa olevassa työpajassa huomioitiin osallistujien suostumus huoneentaulujen

käyttämiseen tutkimuksessa. Huomioin tutkimukseen osallistujien anonymiteetin toteutumisen kyselyiden kysymysten muotoilussa, aineistonanalyysissä sekä tuloksia kirjoittaessa.

Osallistujien anonymiteetti toteutui myös koulutuksessa huoneentaulujen tekemisessä niin, ettei heidän tarvinnut kirjoittaa esimerkiksi omia nimiä tai päiväkotiryhmänsä nimeä huoneentauluun. Toisaalta osallistujat tiesivät ja tunsivat toinen toisensa, joten heidän kesken anonymiteetti ei toteutunut koulutuksessa huoneentauluja esitellessä. Tutkijana olisin voinut ottaa tämän huomioon ja jättää huoneentaulujen esittelyn pois, jotta huoneentaulut olisivat jääneet ryhmän sisäisiksi. Halusin kuitenkin, että osallistujat saavat keskustella ja pohtia huoneentauluja myös yhdessä kaikkien kesken samalla luoden yhteistä ymmärrystä siitä, miten he päiväkotina lähtevät toimimaan lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan suhteen.

Koulutusta suunniteltaessa pohdin, miten toteutan koulutuksen ja kohtaan osallistujat niin, että vaikean ja arvan aiheen käsitteleminen olisi turvallista ja osallistujien tunteet huomioivaa, mutta myös asianmukaista sekä sen todellista kohtaamista oikeiden termien kautta. Koulutuksen luontomainen teoriaosuus antoi tähän mahdollisuuden, kun osallistujilla oli mahdollisuus halutessaan vain kuunnella ja pohtia esittämiäni asioita. Koulutuksen työpajaosuus haastoi osallistujia kohtaamaan tämän aiheen ja omat tunteensa sekä tuomaan ne esille.

Kouluttajana ja puhujana minulla on usein hyvin humoristinen tapa lähestyä aihetta kuin aihetta. Pohdin pitkään ennen koulutusten pitämistä, mistä tulokulmasta minun kannattaisi lähteä kertomaan varhaiskasvatuksen henkilöille näin arasta ja hiljennetystä aiheesta. Täytyi myös huomioida se, jos jollain osallistujalla on omakohtaisia kokemuksia tästä aiheesta työn tai henkilökohtaisen elämän alueella. Mietin, pitääkö tästä aiheesta puhua järkyttyneenä ja kauhistuneena, vai voinko puhua siitä rauhallisesti, asiallisesti ja pientä huumoria sujauttaen jonnekin sopivaan kohtaan? Tämä viimeinen vaihtoehto tuntui sopivalta ja se toimi oikein hyvin itse koulutuksessa.

Tutkijana yritin havainnoida sekä tulkita yleisön tuntemuksia ja mukautin siten omaa ulostani heidän reaktioiden, ilmeiden ja eleiden mukaan. Olin siis kokoajan hiljaisessa vuorovaikutuksessa osallistujien tunteiden kanssa ja huomioin vallitsevaa ilmapiiriä. Turvallisen ilmapiirin luominen, jossa herkistä ja aroista aiheista voidaan keskustella ilman pelkoa, on hyvän tutkimuksen edellytys (Souto, Honkasalo & Suurpää, 2015, s. 138, 145). Koulutuksesta saamassani palautteessa osallistujat kiittelivät rennosta, mutta asianmukaisesta otteestani, joka oli helpottanut teoriaosuuden kuuntelemista ja aiheen kohtaamista.

Yhteiskunnan arat aiheet, kuten väkivalta ja seksuaaliväkivalta, sisältävät tabuja ja erilaisia mielikuvia, jotka vaikeuttavat tutkimuksen tekemistä (Puusniekka et al., 2004, s. 45). Tutkimusta tehdessä tutkijan tulee kuitenkin olla puolueeton, eikä näin ollen tutkijan ikä, sukupuoli, uskonto, kansalaisuus, poliittinen kanta tai hänen omat mielipiteensä ja näkökulmansa saa tulla esille (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kuitenkin esimerkiksi Hirsjärvi (2018a, s. 161) tuo esille, ettei tutkija voi olla tutkimusta tehdessä täysin objektiivinen, koska tutkijan omat näkemykset kietoutuvat yhteen tutkittavan aiheen kanssa. Tämän aiheen kohdalla minun on todella haastavaa olla puolueeton, kun siihen liittyy itselläni niin voimakkaita mielipiteitä ja kokemuksia. Ymmärrän, etten voi täysin irtaannuttaa omia näkemyksiäni tutkimusaiheesta. Tutkijan on tärkeää pyrkiä aktiivisesti tiedostamaan omat asenteensa ja uskomuksensa, ja toimia siten, etteivät ne vaikuttaisi tutkimukseen liikaa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009).

Tunteet kuuluvat oleellisena osana käytäntöön ja tutkimukseen, jonka aiheena ovat yhteiskuntamme pimennossa olevat asiat, kuten lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta (Pekkarinen, 2015, s. 276–277). Tutkijan tulee tuntea aiheensa emotionaalisesti eli hänen tulisi kirjoittaa omana itsenään, itsestään käsin tai itseään lähellä olevasta aiheesta, mutta tarpeeksi etäältä (Granfelt, 2002, s. 135). Granfelt (2002, s. 135) selittää, että tämä mahdollistaa itsereflektion ja haastaa kirjoittajaa tarkastelemaan tutkimuksessa tekemiään valintoja. Tutkija joutuu pohtimaan myös omien tunteidensa ja tutkittavien ilmiöiden välisiä suhteita sekä tunteiden vaikutusta tulkitoihinsa (Pekkarinen, 2015, s. 276–277). Olen pyrkinyt olemaan tulkinnoissani mahdollisimman neutraali ja kertomaan sen, mitä vastaajat ovat tuoneet esille. Kuitenkin, kun tutkimuksen tarkoituksena on nostaa esille näin sensitiivistä aihetta ja herättää siitä huomiota, silloin minun on tutkijana sallittua tuoda näitä vaikeita asioita esille painokkaasti ja hieman ”ravistella” lukijaa.

Vaikeita asioita tutkittaessa tutkimuksen keskeisiksi eettisiksi ongelmiksi muodostuvat käsitteiden asianmukainen käyttö sekä tutkijan velvollisuus kirjoittaa myös pahoista ja inhottavista asioista (Hurtig & Laitinen, 2002, s. 195). Kirjoittaessa täytyy löytää sanat sekä vaietuille ajatuksille ja tunteille että pahoille, kammottaville ja rumille teoille ja tapahtumille (Granfelt, 2002, s. 127). Granfelt (2002, s. 127) toteaa, että sanojen tulee koskettaa lukijaa niin, että hänen on pysähdyttävä pohtimaan tekstiä ja sen sanomaa. Sanat ja käsitteet, joita tutkija päättää käyttää tai olla käyttämättä, osoittavat vallankäyttöä siitä, miten pahuutta käsitellään, ja miten siihen puututaan yhteiskunnassa (Hurtig & Laitinen, 2002, s. 195). Tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä (ks. luvut 3 ja 4) olen perustellut käyttämäni käsitteiden (*lapseen kohdistuva*

seksuaaliväkivalta ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) valinnan ja esitellyt niitä sekä niihin liittyviä käsitteitä, teorioita ja tutkimuksia monipuolisesti, todenmukaisesti sekä ajatuksia herättävästi.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni tulokset ja vastaan tutkimuskysymyksiini. Kerron aluksi alku- sekä loppukyselyyn osallistujien taustatiedoista. Tämän jälkeen tarkastelen kyselyistä saatuja tuloksia, jonka jälkeen tarkastelen koulutuksesta saatuja tuloksia. Käsittelen tuloksia tutkimuskysymyksiä vastaavassa järjestyksessä.

6 Tulokset

6.1 Kyselyistä saadut tulokset

Alkukyselyyn vastasi yhteensä 46 henkilöä. Noin 85 % (N=39) heistä oli töissä kunnallisessa päiväkodissa ja yksityisessä noin 15 % (N=7). Vastaajista enemmistö oli sekä yliopistokoulutuksen saaneita varhaiskasvatuksen opettajia (39 %, N=18) että varhaiskasvatuksen lastenhoitajia (39 %, N=18). Toiseksi eniten (noin 11 %, N=5) oli ammattikorkeakoulun käyneitä varhaiskasvatuksen opettajia/sosionomeja. Vastaajissa oli myös kaksi päiväkodin johtajaa, yksi luokanopettaja, yksi henkilökohtainen avustaja sekä yksi lastentarhanopettajaopistosta valmistunut opettaja.

Vastaajista noin 54 % (N=25) oli työskennellyt koulutustaan vastaavassa työssä yli viisi vuotta. Mukavana yllätyksenä tuli vastavalmistuneiden, 0–1 vuotta työssä olleiden toiseksi suurin osuus, noin 20 % (N=9). Kolmanneksi eniten oli sekä 1–2 vuoden työkokemuksen omaavia (noin 9 %, N=4) että 4–5 vuotta työskennelleitä henkilöitä (noin 9 %, N=4). Vähiten vastaajista oli 2–3 vuotta työskennelleitä (noin 4 %, N=2) sekä 3–4 vuotta työskennelleitä (noin 4 %, N=2).

Loppukyselyyn vastasi yhteensä 31 henkilöä, joista noin 48 % (N=15) oli varhaiskasvatuksen opettajia (yliopisto), noin 32 % (N=10) varhaiskasvatuksen lastenhoitajia ja noin 10 % (N=3) varhaiskasvatuksen opettajia/sosionomeja (ammattikorkeakoulu). Vastaajissa oli myös yksi päiväkodin johtaja, luokanopettaja sekä varhaiskasvatuksen erityisavustaja. Sain kyselyihin melko suppean määrän vastauksia, mutta se ei ole tulosten kannalta oleellista, koska laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä tilastoja tai yleistyksiä (Tuomi & Sarajarvi 2018).

Esittelen seuraavaksi tulokset tutkimuskysymyksiä vastaavassa järjestyksessä. Ensimmäinen tutkimuskysymys oli:

- 1) Millaista tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta?

Tähän kysymykseen sain vastauksia alkukyselyn kysymyksistä: *11. Kuvaile, millaiset toimenpiteet päiväkodillanne on lapsen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan puuttumiseen liittyvät?* ja *12. Jos epäilet lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa työssäsi, miten toimit?* sekä

13. Onko sinulla mielestäsi tarpeeksi tietoa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen puuttumisesta, sen ennaltaehkäisystä sekä lapsen ja perheen tukemisesta? Perustele vastauksesi. Loppukyselystä kysymys 2. Mitä tietoa sinulla oli lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta jo ennen koulutusta? antoi myös vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

Alkukyselyn vastaajista noin 70 prosenttia (N=32) koki, ettei heillä ollut tarpeeksi tietoa lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Näistä vastaajista noin 33 prosenttia (N=15) oli yliopistosta valmistuneita varhaiskasvatuksen opettajia.

Ei, koska koen, että en pysty nimeämään mahdollisia "oireita", jotka voisivat viitata seksuaaliväkivaltaan. (A13v24)

Ei ole tarpeeksi. (A13v15)

Ei ole juurikaan tietoa. --. (A13v8)

Noin 24 prosenttia (N=11) perusteli tiedon puutteen sillä, ettei asiasta ole koulutettu tai ettei ole kohdannut sitä työssä, joten aiheeseen ei ole ollut tarvetta perehtyä.

Ei ole, koska en ole muistaakseni saanut minkäänlaista koulutusta siihen. (A13v7)

--Kun tällaisia tapauksia ei ole ollut, niin asiaan ei ole tullut perehdyttyä.--. (A13v27)

Ei. En ole koulutuksessa tai työpaikalla saanut aiheesta riittävästi tietoa. Tapauksia ei ole kohdalleni sattunut, joten ei ole tullut otettua asiasta selvää. (A13v31)

Osa vastaajista pohti myös aiheen ahdistavuutta ja sen tabu -leimaa, joka on vaikuttanut aiheen käsittelyn välttelemiseen, puhumattomuuteen sekä tiedon puutteeseen.

Ei ole (tietoa). Asia on kumminkin aika vaiettu tabu, mistä pelätään puhua.--. (A13v18)

Ei ole oikeastaan minkäänlaista tietoa, ainoastaan se, minkä lehtien palstoilta olen lukenut. --. Tällaiset asiat tuntuvat hyvin ahdistaviltakin. (A13v27)

Vain muutamalla vastaajalla oli jonkin verran tietoa lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, toimintaohjeista ja siitä, mitä seksuaaliväkivalta tarkoittaa tai millaista se voi olla. Vähemmistöllä vastaajista tietoa oli riittävästi.

Vähän, koska asiasta ei ole kokemusta. Ehdottomasti lisää keskustelua ja neuvoja. (A13v5)

Jossain määrin on tietoa, mutta ennaltaehkäisy ja tuki vieraampaa. (A13v11)

Uskon, että minulla on riittävästi tietoa, sillä aihe on usein esillä alan kirjallisuudessa. (A13v30)

Alkukyselystä selvisi, että osa vastaajista luotti esimiehen tai työyhteisön tukeen, jos tarve sitä vaatii. Tarpeen tullen tietoa haetaan muualta, kuten kirjallisuudesta tai ammattilaisilta.

Kun ei ole tapauksista kokemusta, niin toisten tuki on tärkeää.--. (A13v38)

--Lapsen ja perheen tukemiseen minulla on hyvä esimiestason tuki, josta uskon saavani apua--.
(A13v2)

Varmasti tietoa olisi saatavilla jos sellainen asia tulisi esille jne. Kirjallisuutta, netistä tietoa, veolta, neuvola jne. (A13v20)

Kuvasta 2 voidaan nähdä selkeästi varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon puute lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.

Kuva 2. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tieto lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Alkukyselystä saadut tulokset.

Kaikki 31 vastaajaa kertoivat loppukyselyssä, että tietoa on vähän tai ei ollenkaan. Vastauksista kävi ilmi, että tietoa on saatu vähän aiemmista opinnoista tai koulutuksista.

Ei oikein mitään. (L2v29)

Aika vähän, mutta muutamia toimenpiteitä, miten pitäisi toimia, kun havaitsee näin tapahtuneen. Tosin nekin olivat jo päässeet unohtumaan --. (L2v30)

Ei juurikaan, kun sitä ei oltu opintojen aikana käsitelty. Tiesin, että se voi olla fyysistä ja esimerkiksi seksuaalista puhetta tai lapsen pakottamista riisuutumaan. (L2v7)

Seksuaaliväkivaltaa käsiteltiin muistaakseni hieman yliopiston lastensuojelun kurssilla. (L2v4)

Pari koulutusta aikaisemmin käytössä. (L2v15)

Vähäistä tietoa oli hankittu myös itse. Se on voinut olla yleistä tietoa aiheesta tai perehtymistä johonkin tiettyyn aiheeseen. Tietoa oli saatu mediasta, ammattilehdistä ja alan kirjallisuudesta.

Tietoa ei ollut koulutuksen kautta, mutta olen itse perehtynyt omien lasten kautta esim. turvataitoihin ja heidän kanssaan keskustellut asioista. (L2v3)

"Yleismaailmallista" tietoa, jota lukenut mm uutisista/lehdistä. (L2v8)

Erittäin vähän, lähinnä lehtijutuista luettua. (L2v19)

Eipä juurikaan mitään, oikeastaan ainoastaan mitä olin oman alan lehdistä lukenut, opettaja, lastentarha jne. (L2v16)

-- olen lukenut myös alan kirjallisuutta jonkin verran. (L2v17)

Päiväkotien toimintaohjeet lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan olivat vaihtelevat. Suurin osa vastaajista (22 %, N=10) kertoi, ettei tiennyt, oliko työpaikalla ohjeistuksia, ei ollut varma tai ei ollut saanut mitään ohjeistuksia. 13 prosenttia vastaajista (N=6) kertoi, ettei heidän työpaikalla ollut mitään toimintaohjeita lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan puuttumiseen liittyen.

Ei ole toimintaohjeita. (A11v21)

Ei ole tullut esiin toimintaohjeita. (A11v27)

En tiedä onko. En ole kuullut, että olisi. (A11v28)

Aloitin vasta, joten en ole ainakaan vielä saanut puheen kautta ohjeistusta. (A11v7)

En muista, olenko nähnyt virallista toimintaohjetta --. (A11v12)

Lopuissa vastauksissa kuvailtiin toimintaohjeita vaihtelevasti, epävarmasti ja monimuotoisesti, jolloin vastauksia muodostui monta yksittäistä tai vain muutama samankaltainen. Vastauksissa korostui tiimin ja työyhteisön tuki asian selvittämisessä sekä lastensuojelun rooli tarpeen tullen.

Asiastahan keskustellaan perheen kanssa ja lastensuojeluun tehdään ilmoitus huolen herätessä. (A12v1)

Otan yhteyttä viranomaisiin ja toimin heidän ohjeistuksen mukaisesti. (A12v6)

Olen ensin johtajaan yhteydessä. (A12v15)

Keskustelen välittömästi tiimini kanssa: onko muilla samoja epäilyjä. Kerron asiasta johtajalle ja veolle. Otan kiireellisesti yhteyttä lastensuojeluun ja seuraan sieltä saamiani ohjeita. (A12v34)

Ensiksi keskustelen työtiimin kanssa heränneistä epäilyistä, sitten keskustelen myös päiväkodin johtajan kanssa. En tiedä miten sitten asiassa edettäisiin, mutta keskustelu vanhempien kanssa, lastensuojelun, terveydenhuoltohenkilöstön, poliisin kanssa tulee mahdollisesti myös kuvaan, tarpeen vaatiessa. (A12v8)

Toinen tutkimuskysymys oli:

- 2) Millaisia tietoja ja taitoja varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee tarvitsevänsä lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen?

Tähän kysymykseen sain vastauksia alkukyselyn kysymyksistä: 13. *Onko sinulla mielestäsi tarpeeksi tietoa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen puuttumisesta, sen ennaltaehkäisystä sekä lapsen ja perheen tukemisesta? Perustele vastauksesi. ja 14. Millaista tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsisi mielestäsi lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.*

Muutamia vastauksia nousi esille myös loppukyselyn kysymyksistä: 6. *Millaisena koit aiheen käsittelemisen? Mikä aiheen käsittelyssä oli helppoa? Mikä aiheen käsittelyssä oli vaikeaa, epämukavaa tai ahdistavaa? Kerro tarkemmin.* ja 8. *Millaista lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvää koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsisi tulevaisuudessa (aihehisältö ja toteuttaminen; lisäkoulutus, opintoihin kuuluva koulutus, jokin muu)? Perustele vastauksesi.*

Koulutustaustasta riippumatta, vastauksista nousi tiedon tarve (28 %, N=13) yleisesti sekä tietyistä aihealueista, kuten lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen puuttumisesta, perheen tukemisesta ja sen ennaltaehkäisemisestä, kuten turvataitokasvatuksesta. Yliopistokoulutuksen käyneiden varhaiskasvatuksen opettajien osuus oli noin 15 prosenttia (N=7) kokonaismäärästä.

Aina lisätieto ja koulutus asiasta on tarpeen. (A13v6)

--Olisi hyvä jos näihin asioihin varhaiskasvatuksenkin puolella olisi selkeää tietoa lisää. (A13v4)

--Etenkin seksuaaliväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen sekä perheen tukemiseen tarvitsisin lisää tietoa. (A13v12)

Uskon, että tarvitsen lisää tietoa, kuinka lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistaa, ennaltaehkäisystä sekä lapsen ja perheen tukemisesta.--. (A13v39)

--Haluaisin tietää enemmän mikä luetaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi ja kuinka siitä voisi kertoa lapselle, että miten hän voisi tunnistaa asian ja kuinka hänen pitää sen jälkeen toimia. (A13v3)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki tarvitsevansa monipuolista tietoa ja asianmukaista käsitteilyä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen liittyvistä toimintaohjeista, perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja perheen tukemisesta sekä seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisestä sisältäen turvataito- sekä kehotunnekasvatuksen. Vastaajat kokivat tarvitsevansa myös tietoa puheeksi ottamisesta sekä käytännön tietoa ja esimerkkejä.

Laajasti tietoa sekä tunnistamisesta, puuttumisesta, ennaltaehkäisystä ja tukemisesta. (A14v2)

Tietoa miten tunnistaa seksuaaliväkivallan merkit, niihin puuttuminen, puheeksi ottaminen sekä perheen tukeminen ja ohjaaminen mistä saa apua ja tukea. (A14v17)

Käytännönläheistä. Miten otetaan puheeksi vaikea asia. (A14v4)

Kuinka toimia, jos epäilee sitä, mutta myös mistä tunnistaa seksuaalisen väkivallan uhrina olleen lapsen ja mitkä ovat ennaltaehkäisyn toimet. Mahdollisimman konkreettisia esimerkkejä asioista! (A14v26)

Asianmukaista ja realistista tietoa ilman hysterian luomista. Tietoa miten toimitaan, miten puututaan, tietoa ennaltaehkäisystä ja miten tuemme lasta sekä perhettä tilanteessa. (A14v42)

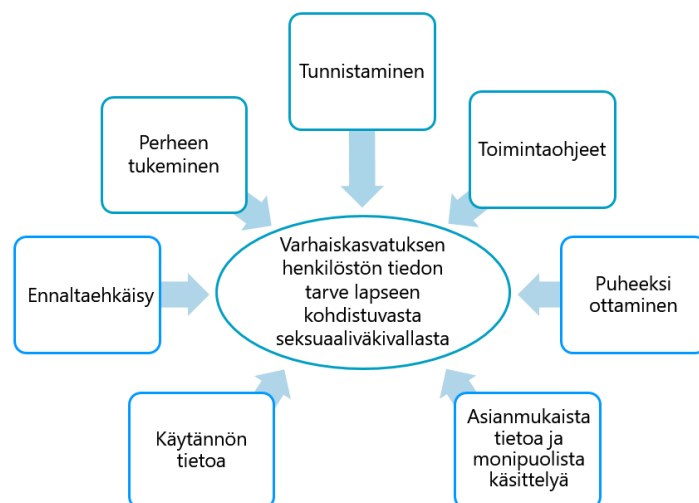
Kyselyiden vastauksista kävi myös ilmi, että osa vastaajista kokivat lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan aiheen käsittelyn lasten kanssa vaikeana ja he kokivat tarvitsevansa siitä lisää tietoa. Oletus, että puhumattomuus suojelee lapsia, nousi esille eräässä vastauksessa.

--Tämä asia on niin arkaluontoinen ja kaikilla ei ole helppoa puhua edes turvataidoista lapsille. (L8v3)

--Miten opettaa lapsille oma "rajat" ja miten aiheita käsitellä pelottelematta lasta. (A14v31)

--Itselleni on vaikea puhua mitään näistä asioista pienille lapsille. Haluan ikään kuin suojella. (L6v29)

Kyselyiden vastauksista muodostui yhteneväinen näkemys varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon tarpeesta lapsen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen (kuvio 4).

Kuvio 4. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon tarve lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä kysyn:

- 3) Millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi järjestää tulevaisuudessa?

Tähän kysymykseen sain vastauksia alkukyselyn kysymyksestä 8. *Millä tavalla muuttaisit koulutuksesi sisältöä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyn osalta?* sekä loppukyselyn kysymyksestä 8. *Millaista lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvää koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsisi tulevaisuudessa (aiheisisältö ja toteuttaminen; lisäkoulutus, opintoihin kuuluva koulutus, jokin muu)?* Perustele vastauksesi. Alkukyselyn kysymys 6. *Millä tavoin lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa on käsitelty koulutuksesi aikana?* antaa tähän tutkimuskysymykseen sopivaa taustatietoa.

Yliopistokoulutuksen käyneistä vastaajista noin 17 prosenttia (N=8) ja kokonaisuudessaan hie-
man yli puolet (54 %, N=25) kertoivat alkukyselyssä, että lapseen kohdistuvaan seksuaaliväki-
valtaan liittyviä teemoja oli käsitelty vähän tai hyvin vähän koulutuksen aikana.

Mikäli oikein muistan, on puhuttu ainoastaan velvoitteesta tehdä lastensuojeluilmoitus --.
(A6v12)

Sivumennen mainittu osana kurssikokonaisuutta. (A6v30)

Aihetta on käsitelty koulutusohjelmassamme aika vähän. Tosin kerran muistan että katsoimme videon, jossa seksuaalista väkivaltaa kokeneet lapset kertoivat kokemuksistaan --. (A6v26)

Hyvin vähän sivuttu lastentarhanopettaja koulutuksessa. (A6v17)

Vastauksista selvisi, että yliopistokoulutuksen käyneistä vastaajista noin 17 prosenttia (N=8) ja kokonaisuudessaan noin 28 prosenttia (N=13) vastaajista oli sitä mieltä, ettei koulutuksessa ole käsitelty lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan teemoja ollenkaan. Vastaajista noin 13 prosenttia (N=6) ei muistanut, onko lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa käsitelty koulutuksen aikana.

Ei ole käsitelty muistaakseni ollenkaan. (A6v7).

Koulutuksessani lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ei käsitelty ollenkaan. --. (A6v10).

Ei mitenkään. (A6v36).

Minulla on niin kauan aikaa koulusta, etten muista. (A6v46)

Kaikki vastaajat, paria tyhjää vastausta lukuun ottamatta, kokivat, että koulutusta tulisi lisätä sekä opintojen aikana että varhaiskasvatuksen lisäkoulutukseen. Koulutuksen tulisi painottua varhaiskasvatuksen näkökulmaan lapsen seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, toimintaohjeista, ennaltaehkäisemisestä, yhteistyöstä perheen kanssa sekä aiheen käsittelemisestä lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö haluaa syvällistä koulutusta, joka vahvistaa omaa ammatillista asiantuntijuutta.

Mielestäni olisi tärkeää, että asia nostettaisiin esille jo kandidaattivaiheen opinnoissa ja erityisesti varhaiskasvatuksen näkökulmasta eli miten tunnistaa, puuttua ja tukea seksuaaliväkivaltaa kohdannutta lasta osana laadukasta varhaiskasvatusta ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. (A8v31)

Että sitä käsiteltäisiin enemmän eri kursseilla ja että annettaisiin ohjeita, miten tilanteet tunnistetaan ja miten tulisi kaikkien toimia, jos tilanne sattuu kohdalle. Toivoisin että kerrotaan tarkat ohjeet ja tosielämän esimerkkejä. (A8v26)

Seksuaaliväkivalta ja seksuaalikasvatus tulisivat olla entistä näkyvämmiin esillä läpi koulutuksen. Tämä lisäisi kasvattajien valmiuksia tukea lasten kehitystä erit. itsetuntemuksen ja omien rajojen tuntemuksen osalta (esim. minkälainen koskettelu on sallittua ja mikä ei). (A8v9)

Täytyisi olla valmiudet opintojen jälkeen siihen miten asiaa työssä käsitellään, miten lapsi tai vanhempi kohdataan tällaisissa tilanteissa. (A8v8)

Loppukyselyn vastauksissa voidaan nähdä yhteneväisyyksiä alkukyselyn vastauksiin. Vastaajat kokivat, että aiheesta tulisi järjestää monipuolista ja laajaa koulutusta jo opintojen aikana. Varhaiskasvatuksen työntekijöille tulisi järjestää säännöllistä ja syventävää lisäkoulutusta. Opinnoissa sekä lisäkoulutuksessa tulisi käsitellä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamista, siihen liittyviä toimintaohjeita, sen ennaltaehkäisemistä sekä lapsen tukemista. Vastauksista nousi myös esiin moniammatillisen asiantuntijuuden, kuten poliisin, neuvolan ja lastensuojelun ammattilaisten hyödyntäminen koulutuksessa.

Jo opiskelijoille tulisi koulutuksessa joillain kursseilla pitää esimerkiksi luentoja aiheeseen liittyen, niin että aiheen käsittely ei jää liikaa työelämän puolelle ja he osaavat jo työelämän aloittaessaan paremmin varautua kyseisiin tilanteisiin. (L8v30)

Toivoisin yliopisto-opintoihin vastaavanlaista koulutusta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta-- --. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee työkaluja varsinkin seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn, varoitusmerkkien huomaamiseen ja siihen, miten toimitaan huolen herätessä. (L8v14)

-- Lisäksi lisäkoulutukset ja tiedon päivittäminen / lisääminen on aina tarpeen myös kun on työelämässä. (L8v27)

--Mukana voisi olla poliisin, terveydenhuollon ja lastensuojelun edustajia. Tämän tapaisen koulutuksen pitäisi kuulua kaikkien lasten kanssa työskentelevien henkilöstöjen peruskoulutukseen. (L8v20)

Koulutuksessa tulisi olla aiheen avointa käsittelemistä, keskustelua, oppimateriaaleihin tutustumista, ohjeita lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sekä tietoa siitä, miten aihetta voidaan käsitellä lasten kanssa.

Asioista suoraan puhuminen. Ja tiedon jakaminen siitä miten aihetta voi lasten kanssa käsitellä. (L8v9)

Perustietoa ja paljon keskustelua--. (L8v15)

Lisäkoulutuksena olisi hyvä saada kaikenlaiseen aiheeseen liittyvään opetusmateriaaliin tutustumista.--. (L8v11)

Lisäkoulutusta kyseisestä aiheesta, lastensuojeluilmoituksen tekeminen. (L8v26)

Kyselyt antoivat paljon tietoa siitä, millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle tulisi järjestää tulevaisuudessa. Yhdistän nämä tulokset koulutuksesta saatuihin tuloksiin ja esittelen ne yhdessä kuviossa 5.

6.2 Koulutuksesta saadut tulokset

Koulutukseen osallistujat antoivat loppukyselyssä palautetta koulutuksesta. Vastausten perusteella koulutus lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta koettiin tärkeäksi ja tarpeelliseksi.

Ehdottomasti oli tarpeellinen (koulutus). Koulutuksessa käytiin selkeästi läpi lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta MITÄ se on, MILLAISIA oireita voi olla, MITEN toimimme. Myös saimme hyviä ja mielenkiintoisia linkkivinkkejä aiheeseen liittyen. (L5v6)

Varhaiskasvatuksen opettajan opinnoissa aiheita ei juurikaan käsitellä, joten koin koulutuksen tarpeelliseksi. (L5v13)

Kyllä oli (tarpeellinen). Ei missään koulutuksissa varsinkaan aiemmin lapsipuolella kuulu opetussuunnitelmaan näin kattavaa tietopläjäystä, eikä niistä tarpeeksi puhuta ja tiedoteta ihmisiä. (L5v2)

--Aihe on kuitenkin tarpeellinen ja siitä on puhuttava ääneen oikeilla nimillä, jotta siihen uskaljetaan puuttua tilanteen niin vaatiessa. Meillä kasvatusalan ammattilaisilla on suuri ja tärkeä vastuu havainnoinnissa ja tilanteeseen puuttumisessa. (L6v11)

Palautteesta kävi ilmi, että varhaiskasvatuksen henkilöstö piti koulutusta monipuolisena ja kattavana, mutta osa vastaajista jäi kaipaamaan lisää aikaa aiheen käsittelyyn, lisää tietoa ennaltaehkäisemisestä, seksuaaliväkivaltaa kokeneen lapsen tukemisesta sekä seksuaaliväkivallan seurauksista. Myös omakohtaiset kokemukset lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan kohtaamisesta työssä kiinnostivat vastaajia.

Olisin toivonut enemmän aikaa asioiden käsittelylle.--. (L4v26)

Ehkä vielä konkreettisemmin keinoja, miten ehkäistä seksuaalista hyväksikäyttöä. (L4v9)

Miten me päiväkodin arjessa voimme tukea lasta sen jälkeen, kun lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa on havaittu ja viranomaisiin on otettu yhteyttä. (L4v17)

Tietoa seksuaaliväkivallan seurauksista pitkällä aikavälillä. (L4v3)

Olisi mielenkiintoista kuulla joidenkin omakohtaisia kokemuksia, jos on joutunut työssä kohtaamaan lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa. (L4v24)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki saavansa koulutuksesta uutta tietoa lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Koulutus vastasi varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon tarpeeseen lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, ennaltaehkäisemisestä sekä lapsen ja perheen tukemisesta ja antoi selvyyttä toimintaohjeisiin sekä varmuutta tilanteen kohtaamiseen omassa työssä.

Tietämykseni lasten oireilusta seksuaaliväkivaltaa kohdatessaan laajentui merkittävästi. Sain myös paljon tietoa mistä saa apua ja tukea tulevaisuudessa vastaavien tapausten sattuessa. (L3v4)

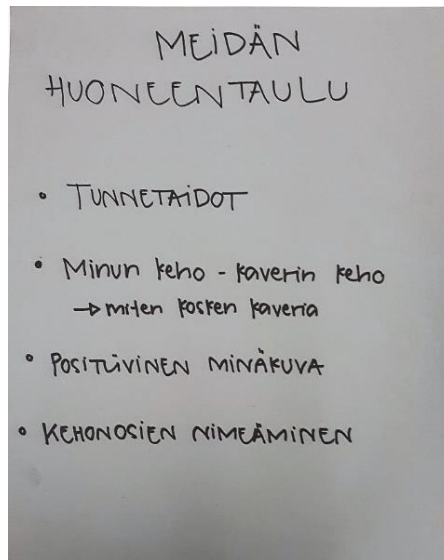
Sain uutta tietoa, miten voin tunnistaa seksuaaliväkivaltaa kokeneen lapsen ja miten minun tulisi toimia tällaisessa tilanteessa. (L3v22)

--. Sain tietoa muun muassa siitä miten kyseinen asia voi ilmetä ja miten sitä tulisi lähestyä. Koulutus antoi varmuutta toimia kyseisissä tilanteissa. (L7v26)

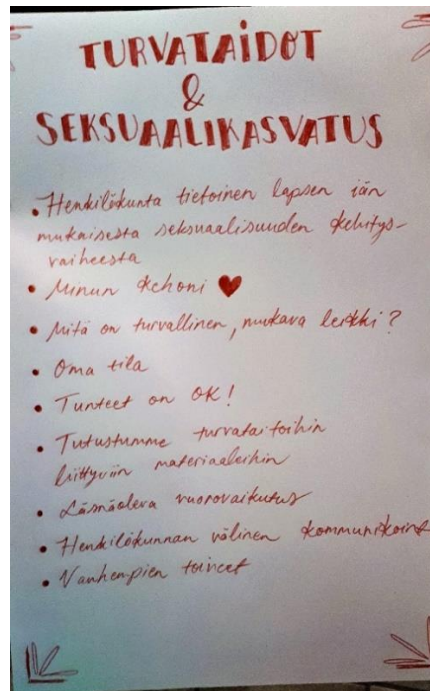
Lähtötaidot olivat hyvin matalat, joten todellakin on enemmän tietoa ja varmasti taitoakin. Lisäksi tiedän mistä voin saada lisätietoa. (L7v1)

Koulutukseen sisältyi pieni työpaja, jossa varhaiskasvatuksen henkilöstö sai tehdä omalle tiimilleen huoneentaulun lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisestä tai siihen puuttumisesta omassa ryhmässä. Osallistujat kommentoivat koulutuksen jälkeen, että huoneentaulujen tekeminen oli auttanut heitä miettimään konkreettisia keinoja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen omassa ryhmässään. Loppukyselyssä sain myös samanlaista palautetta huoneentaulujen tekemisestä.

Huoneentaulun tekeminen auttoi hahmottamaan, miten pystyn opettajana auttamaan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyssä. --. (L7v13)

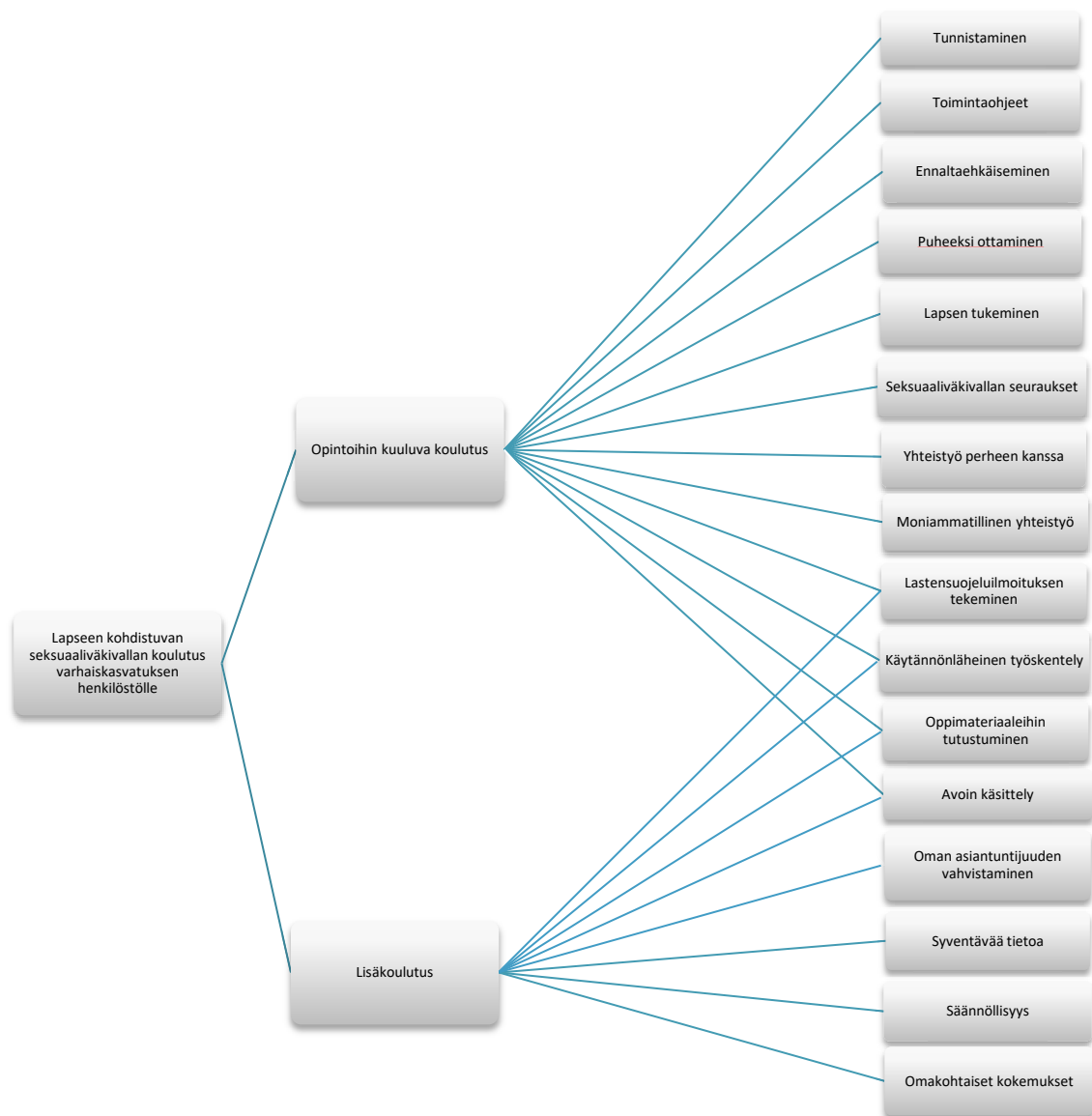

Kuva 2. Esimerkki huoneentaulusta

Kuva 3. Esimerkki huoneentaulusta

Kolmanteen tutkimuskysymykseen, Millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi järjestää tulevaisuudessa? sain vastauksia siis sekä kyselyistä että kehittämästani ja pitämästäni koulutuksesta. Yhdistämällä nämä tulokset, muodostuu yhtenäinen kuva siitä, millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi järjestää tulevaisuudessa (kuvio 5).

Kuvio 5. *Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan koulutus varhaiskasvatuksen henkilöstölle tulevaisuudessa.*

Tämän tutkimuksen tuloksista selvisi, ettei varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ole tarpeeksi tietoa lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Tietoa oli vähän seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, toimintaohjeista sekä yksittäisistä aiheista, kuten turvataitokasvatuksesta. Seksuaaliväkivaltaan liittyvää yleistä tietoa oli myös vähän. Vähemmistöllä tutkimukseen osallistujista oli riittävästi tietoa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee tarvitsevänsä lisää tietoa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, sen ennaltaehkäisemisestä, toimintaohjeista, perheen tukemisesta sekä puheeksi ottamisesta. He haluavat lisää käytännönläheistä ja asianmukaista tietoa sekä monipuolista aiheen käsittelyä.

Koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta tulisi järjestää varhaiskasvatuksen henkilöstölle jo opintojen aikana sekä työelämässä lisäkoulutuksena. Molemmissa koulutuksissa tulisi käsitellä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamista, sen ennaltaehkäisemistä, siihen liittyviä toimintaohjeita, lapsen tukemista, puheeksi ottamista, yhteistyötä perheen kanssa, moniammatillista yhteistyötä, lastensuojeluilmoituksen tekemistä sekä oppimateriaaleihin tutustumista käytännönläheisesti. Molemmissa koulutuksissa aihetta tulisi käsitellä avoimesti. Lisäkoulutuksen tulisi olla säännöllistä ja sen tulisi keskittyä antamaan syvällistä tietoa lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä vahvistamaan varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillista osaamista. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden omakohtaisia kokemuksia lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta tulisi myös sisällyttää lisäkoulutukseen.

7 Pohdinta

Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen tulokset, esittelen niistä tekemäni johtopäätökset ja peilaan tuloksia tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen (ks. luvut 3 ja 4). Arvioin myös tutkimuksen luotettavuutta. Pohdin lopuksi tutkimuksen herättämiä ajatuksia ja myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

7.1 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ja tuottaa uutta tietoa siitä, millaisia tietoja ja taitoja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja millaista tietoa he kokevat tarvitsevansa lisää. Tavoitteena oli myös tutkia, millaista koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi tulevaisuudessa järjestää lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta eli kehittää varhaiskasvatuksen henkilöstölle annettavaa koulutusta ja luoda siihen muutosta. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli vastata varhaiskasvatuksen kentällä olevaan tutkimukselliseen tarpeeseen lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostui lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiön, käsitteiden ja tutkimusten tarkastelusta sekä varhaiskasvatuksen roolin konkretisoimisesta lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa kohdattaessa. Tutkimuksen lähtökohtina toimivat opetuslalle soveltuva kehittämistutkimus sekä monimenetelmällisyys. Tutkimus toteutettiin kolmessa oululaisessa päiväkodissa ja aineisto tuotettiin alku- ja loppukyselyillä sekä varhaiskasvatuksen henkilöstölle kehitetyllä koulutuksella lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.

Aineistonanalyysinä toimi teoriaohjaava sisällönanalyysi, joka muodostui Milesin ja Hubermanin (1994) esittämästä aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä sekä Tuomen ja Sarajärven (2018) esittämästä sisällönanalyysin etenemisestä. Tutkimuskysymyksiä olivat: *1. Millaista tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta? 2. Millaisia tietoja ja taitoja varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee tarvitsevansa lisää lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen? ja 3. Millaista koulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi järjestää tulevaisuudessa?*

Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta on laaja ja moninainen ilmiö. Se voi sisältää lapsen seksuaalisuutta ja koskemattomuutta loukkaavia fyysisiä tekoja, sanallista häirintää sekä digitaalisessa mediassa tapahtuvia seksuaalisia tekoja tai häirintää. Vaikka useat seksuaaliväkivaltatapaukset ovat tulleet viranomaisten tietoon, ne ovat vain jäävuoren huippu kokonaismäärästä. Suurin osa lapseen kohdistuvista seksuaaliväkivaltatapauksista jää huomaamatta ja selvittämättä, koska seksuaaliväkivallan tunnistaminen on haastavaa oireiden laajuuden vuoksi tai niiden puuttumisen vuoksi. Lapset eivät myöskään välttämättä osaa kertoa kokemastaan väkivallasta. Voi olla, ettei lapsi tunnista itseään kohtaan tapahtuvaa seksuaaliväkivaltaa tai ei uskalla kerto siitä erinäisistä syistä (Collin-Vézina, De La Sablonnière-Griffin, Palmer & Milne, 2015). Tästä syystä varhaiskasvatuksen henkilöstön tieto ja ymmärrys, ei pelkästään lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvistä toimintaohjeista, vaan myös itse ilmiöstä sekä sen ilmenemisestä varhaiskasvatuksen kontekstissa on ensiarvoisen tärkeää.

Varhaiskasvatuksen henkilöstölle lähetetyistä alku- ja loppukyselyistä selvisi, ettei varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ja opettajilla ei ole tarpeeksi tietoa lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Tiedon puutetta perusteltiin sillä, ettei aihetta ole käsitelty koulutuksen aikana tai sitä ei ole kohdattu työssä, joten aiheeseen ei ole ollut tarvetta perehtyä. Aiheen ahdistavuus ja sen yhteiskunnallinen tabuluonteisuus vaikutti myös aiheen välttelyyn ja tiedon puutteeseen. Vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta ole ilmiönä itsessään tabu, vaan siitä puhuminen on (Sanderson, 2004a).

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on velvollinen ilmoittamaan poliisille sekä tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos he huomaavat seksuaaliväkivallan uhriksi joutuneen lapsen työssään (Lastensuojelulaki, 2007/417, § 2; THL, 2020b). Varhaiskasvatuksen henkilöstö on myös velvollinen antamaan lapsille asianmukaista tietoa lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, suojelemaan lapsia seksuaaliväkivallalta sekä opettamaan turvataitoja (Lanzaroten sopimus, 2011/88, II luku, artikla 6; Opetushallitus 2014 & 2018; Varhaiskasvatuslaki, 2018/540, luku 2, § 10). Tästä huolimatta tämä tutkimus osoitti, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on vain vähän tietoa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisestä, tunnistamisesta, toimintaohjeista ja siitä, mitä seksuaaliväkivalta tarkoittaa tai millaista se voi olla. Vähäinen tieto on hankittu itse, sitä on saatu mediasta, aiemmista opinnoista tai koulutuksista. Tämän tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstö turvautuu tarpeen tullen esimiehen ja työyhteisön sekä muiden ammattilaisten tai esimerkiksi kirjallisuuden tarjoamaan tukeen kohda-

nessaan lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa työssään. Varhaiskasvatuksen opettajien tietous lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ei kuitenkaan saisi perustua yleisiin mielipiteisiin tai sattumanvaraisesti hankittuun tietoon (Walsh & Farrell, 2008). Riittävä, relevantti ja tutkimukseen perustuva tieto peittoaa lehdistä ja median keskustelupalstoilta saadun epämääräisen tiedon, joka luo vain ennakkoluuloja ja epävarmuutta aiheen kohtaamiseen. Eräs vastaajista kommentoi: ”-- asioista tietäminen auttaa vähentämään omia ennakkoluuloja.”

Päiväkodeissa voi olla epäselviä ohjeistuksissa lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen (Mäkelä & Bildjuschkin, 2019, s. 126). Tässä tutkimuksessa selvisi, että vaikka varhaiskasvatuksen henkilöstöllä oli jotain tietoa lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan puuttumisen toimintaohjeista, tiedot olivat vaihtelevat ja epämääräiset. Suurin osa vastaajista kertoi, eivät he olleet saaneet selkeitä toimintaohjeita tai he eivät tienneet tai muistaneet, oliko heidän työpaikallaan toimintaohjeita. Osa vastaajista tiesi, ettei heidän työpaikallaan ollut minkäänlaisia ohjeistuksia lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Tiimin ja työyhteisön tukea asian selvittämisessä sekä lastensuojelun mukaan ottamista tarpeen tullen korostettiin. Viranomaiset (mm. THL, 2020b) ovat laatineet selkeät ohjeistukset ilmoitusvelvollisuudesta sekä toimintaohjeista seksuaaliväkivallan epäilyn herätessä. Kummallista on, etteivät nämä ohjeistukset ole varhaiskasvatuksen ammattilaisten tiedossa, kuten tämä tutkimus osoitti. Epäselvät toimintaohjeet vahvistavat epävarmuutta puuttua seksuaaliväkivaltaan ja voivat jopa vahingoittaa lapsen turvallisuutta tilanteeseen puututtaessa. Kuitenkin eettinen vastuu kohdata ja puuttua lapsen kokeisiin kauheuksiin koskee kaikkia lapsen lähiyhteisöön kuuluvia aikuisia (Laitinen, 2002, s. 79). Kuten Laitinen (2002, s. 79) huomauttaa, väliaikaiset ratkaisut, asian kiertely tai pinnallinen käsitteleminen eivät auta lasta, eivätkä muuta lapsen todellisuutta.

Kuten tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, harvoja varhaiskasvatuksen ammattilaisia on koulutettu lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvistä teemoista, kuten mahdollisiin oireisiin reagoimisesta (Briggs, 2014; Kenny, 2004). Kuitenkin lapsen käyttäytymisessä ja kehityksessä tapahtuvien muutosten havaitseminen on varhaiskasvatuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä (Pihlaja, 2007, s. 108). Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedon vähäisyyden lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, mutta myös heidän tarpeensa ja halunsa saada aiheesta lisää tietoa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on ratkaisevassa asemassa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisessa ja sen ennaltaehkäisemisessä, joten heillä tulee olla niistä asianmukaisia

tietoja ja taitoja (Sanderson, 2004a). Tämä tutkimus osoitti, että varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee monipuolista tietoa ja asianmukaista käsittelyä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen liittyvistä toimintaohjeista, perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja perheen tukemisesta, seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisestä, kuten turvataito- sekä keho- tunnekasvatuksesta sekä lisää käytännön tietoa ja esimerkkejä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki myös lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan aiheen käsittelyn ja puheeksi ottamisen lasten kanssa vaikeana ja koki tarvitsevänsä siihen lisää tietoa. Väkivaltaa kokeneelle lapselle tulee antaa tukea ja apua (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1991/60, artikla 39) ja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee olla tuen antamiseen tarvittava osaaminen.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan koulutusta lapsiin kohdistuvasta väkivallasta tulisi lisätä sekä perus- että täydennyskoulutuksiin (Tenhunen et al., 2019, s. 161). Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat varhaiskasvatuksen henkilöstön tarpeen lisäkoulutukselle lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä aiheen käsittelemisen lisäämisen yliopisto-opintoihin. Enemmistö vastaajista kertoi, että lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan teemoja käsiteltiin opintojen aikana hyvin vähän tai ei ollenkaan. Pieni osa vastaajista ei muistanut, käsiteltiinkö aihetta ollenkaan.

Eräs vastaaja pohti: ”Varmasti nykyään kun asiat ovat enemmän ”pinnalla” otaksun, että nykykoulutuksissa asiasta on omat koulutuskokonaisuudet”. Kuitenkin useiden suomalaisten korkeakoulujen opintokokonaisuuksista puuttuu lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiön käsittely (Mäkelä & Bildjuschkin, 2019, s. 126). Valitettavaa on, että vaikka lapsiin kohdistuva väkivalta ja seksuaaliväkivalta ovat tänä päivänä ajankohtaisia aiheita yhteiskunnassamme, niistä ei ole asianmukaisia opintojaksoja varhaiskasvatuksen koulutuksessa esimerkiksi Oulun yliopistossa. Opiskelijat valmistuvat ilman tietoa, taitoa ja asennetta, jota tarvitaan tehokkaaseen lasten suojelemiseen väkivallalta (McKee & Dillenburger, 2009).

Lanzaroten sopimus (88/2011, II luku, artikla 5) velvoittaa kouluttamaan muun muassa varhaiskasvatuksen ammattilaisia lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Ammattilaisten kouluttaminen lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on tärkein tapa väkivallan vähentämisessä (Mäkelä & Bildjuschkin, 2019, s. 125–126). Mäkelä ja Bildjuschkin (2019, s. 125–126) painottavat, että henkilökunnan vaihtuvuuden vuoksi, koulutuksen pitää olla jatkuvaa ja säännöllistä. Tämän tutkimuksen tulokset kannustavat siihen, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle tulisi tu-

levaisuudessa järjestää säännöllistä ja syventävää lisäkoulutusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, joka vahvistaa omaa ammatillista asiantuntijuutta. Aiheesta tulisi järjestää opiskelijoille monipuolista koulutusta opintojen aikana. Tämä vahvistaa esimerkiksi Walshin ja Farrellin (2008) toteamusta siitä, että asianmukaista, tutkimukseen perustuvaa tietoa tulisi antaa varhaiskasvatuksen opiskelijoille opintojen aikana sekä siitä, että varhaiskasvatuksen opintosuunnitelmassa tulisi huomioida lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittely ja tulevien opettajien tiedon lisääminen.

Opinnoissa sekä lisäkoulutuksessa tulisi käsitellä varhaiskasvatuksen näkökulmasta lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamista, siihen liittyviä toimintaohjeita, ennaltaehkäisemisestä, perheen kanssa tehtävää yhteistyötä, lapsen tukemista sekä puheeksi ottamista niin lasten kuin huoltajien kanssa. Koulutuksessa tulisi olla myös aiheen avointa käsittelemistä ja keskustelua, oppimateriaaleihin tutustumista sekä ohjeita lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Moniammatillisen asiantuntijuuden hyödyntäminen molemmissa koulutuksissa nousi myös esille. Tätä ei ole havaittu aiemmissa tutkimuksissa. Varhaiskasvatuksen ammattilainen, jolla on riittävää tietoa ja taitoa lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, osaa tunnistaa lapsesta syntyneen huolen, osaa ottaa huolen puheeksi vanhempien kanssa sekä osaa toimia moniammatillisessa yhteistyössä seksuaaliväkivaltaa selvittäessä sekä lasta ja perhettä auttaessa (Sanderson, 2004a; Valkama & Lajunen, 2014, s. 48).

Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan -koulutuksen tarpeelliseksi ja tärkeäksi. Koulutus oli onnistunut aiheen kattavuudessa ja monipuolisuudessa, mutta aiheen käsittelyyn olisi tarvittu lisää aikaa. Osallistujat olisivat kaivanneet koulutukseen varhaiskasvatuksen työntekijöiden omakohtaisia kokemuksia lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan kohtaamisesta työssä sekä lisää tietoa seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemisestä ja seksuaaliväkivaltaa kokeneen lapsen tukemisesta. Näin herkkäluontoisen aiheen käsittelemiseen ammattilaiset tarvitsevat juurikin sellaista koulutusta, jossa aiheeseen tutustutaan rauhassa, ja jossa puhumattomuudesta päästään yli kokemuksista jakamalla sekä aiheen aidolla kohtaamisella.

Myös seksuaaliväkivallan seurauksista lapsen kehitykseen olisi kaivattu lisää tietoa. Seksuaaliväkivalta vaikuttaa lapseen monin tavoin. Se vahingoittaa lapsen emotionaalista, fyysistä, psyykkistä ja psykoseksuaalista kehitystä (Heikinheimo & Tasola, 2007, s. 11, 21; Nipuli & Bildjuschkin, 2016, s. 18; Pajunen, 2006, s. 2). Seksuaaliväkivaltakokemukset voivat aiheuttaa

kiintymyssuhdehäiriöitä sekä monia muita psyykkisiä häiriöitä (Soisalo, 2012). Myös aivojen toiminta ja kehitys muuttuu seksuaaliväkivallan seurauksena (mm. Cassiers et al., 2018; Meyers et al., 2019; Teicher & Samson, 2016; Teicher et al., 2016; Yuan et al., 2020).

Koulutukseen sisältynyt työpaja huoneentaulun tekemisestä auttoi varhaiskasvatuksen ammattilaisia miettimään konkreettisia keinoja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen omassa ryhmässään. Muun muassa Kananen (2017) painottaa, että todellinen muutos lähtee itse toimijoista, eikä ylhäältä annettuna ohjeistuksena. Voidaankin siis todeta, että koulutus, joka sisältää työpajatyypistä, käytännönläheistä työskentelyä, auttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia lisäämään omaa toimijuuttaan seksuaaliväkivallan teemojen käsittelyssä ja siihen tarvittavan muutoksen luomisessa. Kokonaisuudessaan kehittämistutkimuksen ratkaisuna koulutus lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta oli pienimuotoisuudesta huolimatta onnistunut ja se lisäsi varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoa lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä heidän varmuuttaan lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamiseen, ennaltaehkäisemiseen, toimintaohjeisiin sekä lapsen ja perheen tukemiseen omassa työssään. Tämä osoittaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstö hyötyy heille järjestetystä koulutuksesta ja niinpä heille kannattaa järjestää sitä tulevaisuudessa (McKee & Dillenburg, 2012).

Tutkimusmenetelminä kyselyt sekä varhaiskasvatuksen henkilöstölle kehitetty koulutus tuottivat relevanttia, vaikkakin melko suppeaa aineistoa tutkimuskysymyksiini ja tutkimuksen tarkoitukseen nähden. Valitsemani teoriaohjaava sisällönanalyysi tuotti onnistuneesti uutta ja tärkeää tietoa varhaiskasvatuksen kentälle sekä varhaiskasvatuksen yliopistokoulutukseen lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja sen käsittelyn lisäämisen tarpeellisuudesta. Sen avulla sain tuotua varhaiskasvatuksen henkilöstön omia ajatuksia, näkökulmia ja kokemuksia esille sekä tuotua niihin vahvistusta teoriasta ja aiemmista tutkimuksista. Tulokset tukevat aiempaa tutkimusta siitä, ettei varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ja opettajilla ole tarpeeksi asianmukaista tietoa lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta (mm. Kenny, 2004; Walsh & Farrell, 2008), ja että heitä tulisi kouluttaa aiheesta enemmän sekä aihetta tulisi käsitellä jo opintojen aikana (mm. McKee & Dillenburg, 2009 & 2012; Walsh & Farrell, 2008). Lisäksi tutkimuksella pystyttiin tuomaan esiin käytännön koulutukseen liittyvän palautteen avulla näkökulmia siihen, millaista koulutus voisi olla, jotta se tukisi ammattilaisten osaamista sekä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan aiheen kohtaamista.

Tutkimus on nostanut esille puutteen varhaiskasvatuksen ammattilaisten ammattitaidossa sekä heidän koulutuksessa. Esitän saman kysymyksen, mitä ihmettelin aiemmin tämän tutkimuksen johdannossa: miten varhaiskasvatuksen henkilöstö ja opettajat osaavat olla vastuussa seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen puuttumisesta sekä sen ennaltaehkäisemisestä, jos he eivät saa siihen asianmukaista koulutusta opintojen aikana tai lisäkoulutusta työelämässä? Päädyn samaan vastaukseen kuin aiemmin: ei mitenkään.

On siis selvää, että aiheesta kouluttaminen tulee aloittaa jo opintojen aikana, jotta varhaiskasvatuksen ammattilaiset, jotka kasvattavat ja opettavat yhteiskuntamme tulevaisuuden kansalaisia, saavat asianmukaista pätevyyttä seksuaaliväkivallan tunnistamiseen, ennaltaehkäisemiseen sekä toimimiseen seksuaaliväkivallan epäilyn herätessä ja ilmitulon jälkeen. Monipuolista lisäkoulutusta tulee järjestää säännöllisesti, jotta tärkeät tiedot ja taidot lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen eivät unohdu, ja jotta varhaiskasvatuksen henkilöstö saa kehittää omaa asiantuntijuuttaan lasten kehityksen ja oppimisen tukijoina sekä lasten suojelijoina.

Kuten totesin aiemmin (ks. luku 5.1), kehittämistutkimus pyrkii muutokseen (Kananen, 2017). Haasteena on kuitenkin muutosprosessin vieminen käytäntöön tutkimusprosessin toteuttamisen jälkeen (Kananen, 2015). Tämä tutkimus ei ole tuottanut suoraa muutosta lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyyn yliopistojen varhaiskasvatuksen koulutuksessa tai varhaiskasvatuksen ammattilaisten lisäkoulutuksen järjestämisessä (ainakaan vielä), mutta se on antanut suunnan sille, miten tämä ongelma tulisi ratkaista, millaiseen muutokseen tulisi pyrkiä ja miten muutos voidaan saavuttaa. Osana Turvallinen Oulu -hanketta tutkimus kuitenkin jalkautui käytäntöön ja on siten toiminut osana laajempaa muutokseen pyrkivää toimintaa.

Todelliseen muutokseen lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisessa, siihen puuttumisessa, ennaltaehkäisemisessä sekä perheen tukemisessa varhaiskasvatuksen kentällä tarvitaan yhteiskunnallista asenteiden muutosta, avointa dialogia ja asianmukaista tietoa sekä aiheen käsittelyä. Tällöin varhaiskasvatuksen arjessa työskentelevillä ammattilaisilla olisi jo lähtökohdaisesti sopivat valmiudet aiheen käsittelyyn lisäkoulutuksessa, ja varhaiskasvatuksen opettajaksi opiskelevilla olisi mahdollisuus saada varmuutta oman asiantuntijuuden kehittämiseen yliopistossa, jossa aiheen tärkeys on huomioitu varhaiskasvatuksen opintokokonaisuudessa.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Kehittämistutkimuksen luotettavuutta arvioidaan niiden menetelmien kautta, joita tutkimuksessa on käytetty (Kananen, 2015). Tämä tutkimus on painottunut laadulliseen tutkimukseen, joten arvioin luotettavuutta siitä näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia sekä tutkijaa itseään, joka on toiminut tutkimuksen tärkeimpänä tutkimusvälineenä (Eskola & Suoranta, 1999). Eskola ja Suoranta (1999) kertovat, että tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja menetelmällisten valintojen johdonmukainen suhde osoittaa tutkittavan aiheen hallintaa ja tutkijan tieteellistä otetta. Olen rakentanut tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen (ks. luvut 3 ja 4) johdonmukaisesti ja huolellisesti avaten kaikki mielestäni tärkeimmät käsitteet, pureutuen lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiöön ja tuoden esille tutkimuksen aiheelle relevantit aiemmat tutkimukset. Olen painottanut teoriassa ja aiempien tutkimusten esittelyssä varhaiskasvatuksen näkökulmaa mikä tukee tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen valintaa. Tutkimusaiheen sensitiivisyys tuki myös tutkimusmenetelmien valitsemista.

Tutkimusprosessin kaikkien vaiheiden tarkka kuvaus lisää tutkimuksen luotettavuutta (Eskola & Suoranta, 1999). Olen avannut tutkimuksen taustalla vaikuttavaa metodologiaa ja perustellut sen valinnan. Olen myös perustellut tutkimuksen toteutukseen liittyvät valinnat sekä kertonut tutkimuksen toteutuksen vaiheista tarkasti ja selkeästi (ks. luku 5). Tutkimuksen analyysimallin eli teoriaohjaavan sisällönanalyysin sopivuuden perusteleva sekä sen vaiheiden huolellinen kuvaaminen esimerkkien avulla on vahvistanut tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkimusaineiston riittävyys nähdään myös yhtenä luotettavuustekijänä (Eskola & Suoranta, 1999). Kuten jo mainitsin aiemmin, tämän tutkimuksen aineisto jäi melko suppeaksi. Aineiston vähäisyys se ei ole kuitenkaan tulosten kannalta oleellista, koska laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä tilastoja tai yleistyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Olen esitellyt selkeästi tutkimuksen tavoitteet ja sen kohteen (ks. luku 2) sekä pohtinut tutkimuksen eettisiä näkökulmia (ks. luku 5.4), jotka kietoutuvat yhteen tutkimuksen luotettavuuden kanssa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Luotettavuutta lisää myös tutkimuksen tuloksista tehtyjen johtopäätösten ja tulkintojen sekä tutkimuksen aineiston välinen pätevä suhde eli tutkimuksen uskottavuus (Eskola & Suoranta, 1999; Miles & Huberman, 1994). Kuten kerroin tutkimuksen eettisissä näkökulmissa (ks. luku 5.4), tutkija ei voi olla täysin puolueeton tulkintoja tehdessään,

koska tutkimuksen tekemiseen vaikuttaa tutkijan omat näkökulmat tutkittavasta aiheesta. Tärkeää olisi kuitenkin tuoda tutkimukseen osallistujien sanoma analyysiä tehdessä ja tuloksia sekä johtopäätöksiä kirjoittaessa mahdollisimman autenttisesti. Olen pyrkinyt käsittelemään osallistujien vastauksia totuudenmukaisesti ja tuomaan ne esille tuloksissa sekä tulkintoja tehdessäni rehellisesti. Omat kokemukseni varhaiskasvatuksen yliopisto-opinnoista sekä varhaiskasvatuksen opettajan työstä ovat väistämättömästi vaikuttaneet tutkimusaiheen valitsemiseen, tutkimusongelman esille tuomiseen sekä omiin tulkintoihini tuloksista. Tulkintani kuitenkin saavat vahvistusta aiemmasta tieteellisestä tutkimuksesta, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta (Eskola & Suoranta, 1999).

Laadullista tutkimusta arvioitaessa ja luotettavuutta pohdittaessa tulee huomioida myös tutkimustulosten siirrettävyys (Miles & Huberman, 1994). Miles ja Huberman (1994) kertovat, että tutkimustulosten arvioinnissa tulee pohtia, voiko samoihin tuloksiin päästä, jos tutkimus toteutettaisiin uudestaan samalla tavalla, tai jos se toteutettaisiin eri tutkimusympäristössä, eri osallistujaryhmällä tai eri osallistujamäärällä. Uskon, että tutkimus tuottaisi samanlaiset tulokset uudelleen toteutettuna, mutta eri kontekstiin tai kulttuuriin siirretty tutkimus voisi tuottaa erilaisia huomioita lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Myös eri osallistujaryhmä voisi vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Esimerkiksi erityisopettajat voivat olla aivan eri mieltä lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelystä opinnoissa ja heillä voi olla siitä paljon tietoa. Tutkimukseen osallistujien määrän lisääminen olisi voinut tuoda tähän tutkimukseen erilaisia näkökulmia ja havaintoja varhaiskasvatuksen henkilöstön aiemmista tiedoista, nykyisestä tiedontarpeesta sekä heidän koulutustarpeistaan liittyen lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan, mutta se olisi toisaalta voinut tuottaa samansuuntaisia tuloksia, koska lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyn puuttuminen on melko yleinen ongelma varhaiskasvatuksen kentällä.

Triangulaation käyttö, joka liittyy monimenetelmälliseen tutkimukseen (ks. luku 5.1), lisää tutkimuksen luotettavuutta (Flick, 2018, s. 446). Tässä tutkimuksessa triangulaatio on toteutunut tutkimusmenetelmien, metodien ja eri teorioiden kautta sekä aineistonanalyysissä. Olen käyttänyt tutkimuksessa kahta aineiston tuotantotapaa (kyselyt ja koulutus varhaiskasvatuksen henkilöstölle), kahta tutkimusstrategiaa (monimenetelmällisyys ja kehittämistutkimus) sekä määrällistä ja laadullista aineistonanalyysiä. Teoriaosuus on muodostettu monipuolisesti eri käsitteitä ja tutkimuksia käyttäen sekä eri tieteenalojen tietoa soveltaen. Lähteiden käyttö on laajaa ja asianmukaisesti valikoitua. Suomalaisten tutkimusten ja kirjallisuuden lisäksi olen käyttänyt

vertaisarvioituja, kansainvälisiä tutkimusartikkeleita ja teoksia. Valitsin tutkimukseen alkupe-
räisiä lähteitä sekä mahdollisimman uusia lähteitä, mikä on myös lisännyt tutkimuksen luotet-
tavuutta.

Kehittämistutkimuksen ratkaisun toimivuutta ja onnistumista tulee myös tarkastella luotetta-
vuutta arvioidessa (Kananen, 2017). Olen tuonut esille, että tähän tutkimukseen kehitin ratkai-
suksi koulutuksen varhaiskasvatuksen henkilöstölle lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkival-
lasta. Koulutus oli tehokas ja monipuolinen. Se sisälsi perustiedot lapseen kohdistuvan seksu-
aaliväkivallan ilmiöstä, sen tunnistamisesta varhaiskasvatuksesta, toimintaohjeista, ennaltaeh-
käisystä sekä lapsen tukemisesta. Lisäksi koulutus tarjosi tarpeellista materiaalia ja linkkejä
varhaiskasvatuksen ammattilaisten työn tueksi.

Kuten tutkimuksen tuloksistakin nousi esille, koulutus olisi voinut olla kestoaltaan pidempi, jotta
aiheen käsittelylle ja keskustelulle olisi jäänyt enemmän aikaa. Päivän mittainen tai puoli päivää
kestävä koulutus olisi voinut toimia paremmin. Toisaalta siinä vaiheessa ongelmaksi muodos-
tuu se, että silloin koko päiväkotit, tai edes saman päiväkotiryhmän jäsenet eivät voi osallistua
samaa aikaan. Se vaikuttaisi silloin esimerkiksi työpajan toteutukseen. Kestoaltaan pidemmässä
koulutuksessa aihetta olisi voinut käsitellä vielä laajemmin ja tarkemmin, mikä nousi myös
esiin tutkimuksen tuloksista. Tässä vaiheessa koulutus toimi kuitenkin eräänlaisena testinä sille,
millaista koulutusta tulevaisuudessa olisi hyvä järjestää, joten siihen tarkoitukseen nähden kou-
lutus oli toimiva ja antoi olennaista aineistoa. Koulutuksesta saamani palautteen perusteella
voidaan todeta, että koulutus oli onnistunut, mikä lisää tämän tutkimuksen luotettavuutta.

7.3 Loppusanat

Tämän tutkimuksen toteuttaminen on ollut mielenkiintoinen prosessi. Opin tutkijana paljon tut-
kimuksen tekemisestä sekä tietämykseni lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta vahvistui
merkittävästi. Pääsin myös itse kehittymään kouluttajana ja sain koulutuksen suunnitteluun,
järjestämiseen sekä toteuttamiseen uusia näkökulmia. Huomasin esimerkiksi, että pidän enem-
män sellaisen koulutuksen pitämisestä, jossa yleisö on paikalla ja saan keskustella heidän kans-
saan aiheesta ja luoda heihin yhteyden. Koin myös, että oma persoonani välittyy paremmin
yleisölle, joka on itse paikalla kuuntelemassa. Toki verkossa järjestetyssä koulutuksessa on
myös omat puolensa, ei tarvitse välttämättä poistua kotoa ja koulutukseen voi osallistua monia
satoja osallistujia eri puolilta Suomea tai jopa ulkomailta. Ehkä kuitenkin näin herkkäluontoisen

aiheen käsitteleminen edellyttää fyysistä läsnäoloa, läheisyyttä ja yhteistä kohtaamista. Näitä haluan itse vaalia tulevaisuudessa sensitiivisiä aiheita käsiteltäessä.

Tutkimusta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta nimenomaan varhaiskasvatuksen näkökulmasta tarvitaan lisää. Tämä tutkimus on tiettävästi ensimmäinen suomalainen, yliopistossa tehty tutkimus, jossa selvitettiin varhaiskasvatuksen henkilöstön ja opettajien tietoa, tiedon puutetta sekä koulutustarpeita lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Tulevaisuudessa tutkimustietoa tulee vahvistaa esimerkiksi toteuttamalla lisää empiiristä tutkimusta varhaiskasvatukseen. Tutkimusta voisi tehdä esimerkiksi siitä, miten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäiseminen toteutuu varhaiskasvatuksen arjessa tai miten seksuaaliväkivaltaepäily on tunnistettu varhaiskasvatuksessa, ja miten epäilyn selvittämisessä on edetty. Tutkimusta tarvittaisiin myös varhaiskasvatuksen opiskelijoiden näkökulmasta: millaisia asenteita heillä on lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiöstä, muuttaako opiskelijoille järjestettävä koulutus heidän asenteitaan lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta tai lisääkö se heidän varmuuttaan toimia lasten suojelijoina ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisijöinä varhaiskasvatuksessa. Kehittämistutkimusta tarvittaisiin lisää yliopistojen varhaiskasvatuksen koulutuksen opetussuunnitelmien kehittämisestä ja muuttamisesta koskien lapseen kohdistuvaa väkivaltaa ja seksuaaliväkivaltaa.

Yhteiskunnassamme vallitsee lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan kohtaamattomuuden ja puhumattomuuden periaate. Mediassa esille nousseita uutisointeja ”voivotellaan” ja kauhistellaan, mutta siihen se sitten jää. Tiedostamme ilmiön olemassaolon, mutta emme tee sille mitään ja emme uskalla puhua siitä. Olemme kuin pommisuojaissa piilossa, ja vain odotamme, milloin uskaltaa kurkistaa ulos – milloin pahin on mennyt ohi. Selvää on, ettemme osaa toimia, emmekä pysty suojelemaan lapsia pommisuojaista käsin. Suojelemme silloin vain itseämme ja niin päin sen ei kuulu olla. Lapsen kokemus pahasta voidaan tehdä näkyväksi ainoastaan silloin, kun puhumme siitä suoraan ja käsittelemme sitä aidosti, ei pelkoa lietsoen tai kauhistellen (Laitinen, 2002, s. 80; Lindqvist, 2002, s. 177).

Jotta pystymme kohtaamaan ja käsittelemään lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiötä, meidän on pysähdyttävä tämän pahan äärelle ja katsottava sitä silmiin. Meidän pitää siis tulla ulos pommisuojaista. Paha tulee tunnistaa ja sitä tulee työstää (Matinlompola, 2002, s. 19). Matinlompola (2002, s. 19) huomauttaa, että jos pahaa ei suostuta näkemään, sitä ei voida selittää, ja jos siihen ei tutustuta, sitä ei voi voittaa.

--Aihe on tietenkin ikävä ja surullinen, mutta äärettömän tärkeää, että me ammattilaiset, jotka olemme lasten kanssa paljon tekemisissä ja luomme luotettavan suhteen lapsiin, tiedostamme myös nämä lapsiin kohdistuvat ikävät teot myös. (L6v11)

Meidän jokaisen tulee tiedostaa lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmiö, mutta myös ymmärtää omat asenteemme sen kohtaamisessa sekä kehittää asennoitumistamme, jotta voimme purkaa puhumattomuuden verhoilun yhteiskunnastamme, opetuksesta, kasvatuksesta ja koulutuksesta.

Lähteet

- Ahonen, H. (1993). *Musiikki, sanaton kieli: musiikkiterapian perusteet*. Helsinki: Finn Lectura.
- Ahonen, L. (2017). (2. painos). *Haastavat kasvatustilanteet – Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Antikainen, J. (1994). *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö: ammatilliset haasteet ja työorientaatiot*. Tampereen yliopisto. Helsinki: Stakes.
- Aronen, E. & Suomalainen, L. (2016). Traumaperäiset stressihäiriöt ja sopeutumishäiriöt. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria* (s. 336–344). Helsinki: Duodecim.
- Bergström, H., Eidevald, C. & Westberg-Broström, A. (2016). Child sexual abuse at preschools – a research review of a complex issue for preschool professionals. *Early Child Development and Care*, 186(9), 1520–1528. DOI:10.1080/03004430.2015.1121253
- Berson, I.R. & Baggerly, J. (2009). Building resilience to trauma – Creating a safe and supportive early childhood classroom. *International Focus*, 85(6), 375–379. <https://doi.org/10.1080/00094056.2009.10521404>
- Briggs, F. (2014). Child sexual abuse in early-childhood care and education settings. *Early Child Development and Care*, 184(9–10), 1415–1435. <https://doi.org/10.1080/03004430.2014.901011>
- Brilleslijper-Kater, S.N., Friedrich, W.N. & Corwin, D.L. (2004). Sexual knowledge and emotional reaction as indicators of sexual abuse in young children: theory and research challenges. *Child Abuse & Neglect*, 28(10), 1007–1017. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.06.005>
- Broberg, A., Almqvist, K. & Tjus, T. (2005). *Kliininen lapsipsykologia*. Persona Grata. Helsinki: Edita.
- Cacciatore, R. (2007). *Huomenna pannaan pussauskoppiin : Eväitä tyttöinä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään*. Helsinki: WSOY.
- Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. (2016). Ongelmallinen ja huolestuttava käytös. Teoksessa R. Cacciatore & S. Ingman-Friberg (toim.), *Keho on leikki* (s. 87–91). *Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.

- Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S., Apter, D., Sajaniemi, N. & Kaltiala, R. (2020). An alternative term to make comprehensive sexuality education more acceptable in childhood. *South African Journal of Childhood Education*, 10, No 1, 1–10. DOI: 10.4102/sajce.v10i1.857
- Cacciatore, R., Kauppinen, P. & Ingman-Friberg, S. (2016). Turvataidot ovat lapsen oikeus. Teoksessa R. Cacciatore & S. Ingman-Friberg (toim.), *Keho on leikki* (s. 95–109). *Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.
- Cacciatore, R., Porras, K. & Kalland, M. (2019). Turvallinen kehotunne- ja seksuaalikasvatus. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen, E. Nuotio, S. Jokela, V. M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), *Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapseen kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* (s. 165–175). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki.
- Cassiers, L., Sabbe, B., Schmaal, L., Veltman D., Penninx B. & Van Den Eede, F. (2018). Structural and functional brain abnormalities associated with exposure to different childhood trauma subtypes: A systematic review of neuroimaging findings. *Front. Psychiatry*, 9, Artikkelin 329. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2018.00329>
- Collin-Vézina, D., De La Sablonnière-Griffin, M., Palmer, A.M. & Milne, L. (2015). A preliminary mapping of individual, relational, and social factors that impede disclosure of childhood sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 43, 123–134. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.03.010>
- Creswell, J.W. (2007). (2. painos). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Creswell, J.W. & Plano Clark, V.L. (2018). (3. painos). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Deblinger, E. (2000). How do I interpret sexualized behavior in children? Teoksessa H. Dubowitz & D. DePanfilis (toim.), *Handbook for child protection practice* (s. 183–187). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (2018). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. Teoksessa N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (toim.), *The sage handbook of qualitative research* (5. painos, s. 1–26). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- van Duin, E.M., Verlinden, E., Vrolijk-Bosschaart, T.F., Diehle, J., Verhoeff, A.P., Brilleslijper-Kater, S.N. & Lindauer, R.J.L. (2018). Sexual abuse in very young children: a

- psychological assessment in the Amsterdam sexual abuse case study. *European Journal of Psychotraumatology*, 9(1), 1–13. <https://doi.org/10.1080/20008198.2018.1503524>
- Eklund, K. & Heinonen, J. (2011). Lapsen itsesäätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi: itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (s. 216–235). Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Eskola, J. (2018). (5. uudistettu ja täydennetty painos). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 209–231). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1999). (3. painos). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Finkelhor, D. (2007). Prevention of sexual abuse through educational programs directed toward children. *Pediatrics*, 120, 640–64. DOI:10.1542/peds.2007-0754
- Finkelhor, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*, 19, Artikkel 2, 169–194. DOI: 10.1353/foc.0.0035
- Flick, U. (2018). Triangulation. Teoksessa N.K Denzin & Y.S Lincoln (toim.), *The sage handbook of qualitative research* (5. painos, s. 444–461). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Granfelt, R. (2002). Pahasta kirjoittaminen. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.) *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä* (s. 127–141). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gray, P.S. (2007). *The research imagination: an introduction to qualitative and quantitative methods*. New York: Cambridge University Press.
- Haravuori, H., Marttunen, M. & Viheriälä, L. (2016). Traumaattiset kokemukset. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria* (s. 91–97). Helsinki: Duodecim.
- Heikinheimo, A. & Tasola S. (2007). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset. Teoksessa M. Laiho (toim.), *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat - Moniammatillinen yhteistyö* (s. 20–24). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 8. Forssa: Forssan kirjapaino.
- Hellstén, E. & Pihlaja, P. (1999). Päiväkodin hoidolliset mahdollisuudet. Teoksessa J. Sinkkonen & P. Pihlaja (toim.), *Ulos umpikujasta: miten auttaa tunnehäiriöistä lasta?* (s. 56–72). Helsinki: WSOY.

- Hirsjärvi, S. (2018a). Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.), *Tutki ja kirjoita* (22. painos, s. 123–166). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S. (2018b). Tieteelliselle tutkimustyölle asetetut vaatimukset. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.), *Tutki ja kirjoita* (22. painos, s. 18–27). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S. (2018c). Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.), *Tutki ja kirjoita* (22. painos, s. 191–220). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hurtig, J. & Laitinen, M. (2002). Varjojen jäljillä. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.), *Pahan kosketus: Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä* (s. 192–198). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hägg, K. (2003). Seksuaalisen häirinnän näkökulmia ruotsalaisesta perspektiivistä. Teoksessa: V. Sunnari, J. Kangasvuori, M. Heikkinen & N. Kuorikoski (toim.), *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa* (s. 133–144). Oulu: Oulun yliopisto.
- Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (2016a). Mitä on lapsen seksuaalisuus. Teoksessa R. Cacciatore & S. Ingman-Friberg (toim.), *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä* (s. 25–31). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.
- Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (2016b). Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa R. Cacciatore & S. Ingman-Friberg (toim.), *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä* (s. 82–86). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.
- Ingman-Friberg, S., Cacciatore, R. & Friberg-Hommas, M. (2016). Puhumalla asiat selviää. Teoksessa R. Cacciatore & S. Ingman-Friberg (toim.), *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä* (s. 59–62). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim ja Väestöliiton Familia Oy.
- Johnson, R.B. & Onwuegbuzie, A.J. (2004). Mixed methods research: a research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14–26. DOI:10.3102/0013189X033007014

- Jokela, S. (2019). Haavoittuvassa asemassa olevat lapset. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen. E. Nuotio, S. Jokela, V. M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), *Väkivallaton lapsuus - Toimintasuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* (s. 417–420). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4
- Joki-Erkkilä, M., Jaarto, M. & Sumia, M. (2012). Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.), *Lapsen kaltoinkohtelu* (s. 131–153). Helsinki: Duodecim.
- Järvinen, T. (2008). *"Ihan normaali, iloinen asia": lastentarhanopettajien käsityksiä ja havaintoja lasten seksuaalisen kehityksen tukemisesta sekä valmiudet toimia seksuaalikasvattajina päiväkodissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Kananen, J. (2015). *Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas: miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. (2017). *Kehittämistutkimus interventiotutkimuksen muotona: opas opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittajalle*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karjalainen, R., Forsberg, H. & Linnas, H. (2012). Lapsi ja lastensuojelu käytännössä. Teoksessa A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.), *Lapsen kaltoinkohtelu* (s. 278–298). Helsinki: Duodecim.
- Kay, J. (2003). (2. painos). *Protecting children : a practical guide*. London : Continuum.
- Kenny, M.C. (2001). Child abuse reporting: teachers' perceived deterrents. *Child Abuse & Neglect*, 25(1), 81–92. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00218-0](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00218-0)
- Kenny, M.C. (2004). Teachers' attitudes toward and knowledge of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 28(12), 1311–1319. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.06.010>
- Kenny, M.C., Capri, V., Thakkar-Kolar, R.R., Ryan, E.E., & Runyon, M.K. (2008). Child sexual abuse: From prevention to self-protection. *Child Abuse Review*, 17(1), 36–54. <https://doi.org/10.1002/car.1012>
- Kenny, M.C., Helpingstine, C. & Long, H. (2020). College students' recollections of childhood sexual abuse prevention programs and their potential impact on reduction of sexual victimization. *Child Abuse & Neglect*, 104, 104486. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104486>

- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5. uudistettu ja täydennetty painos, s. 73–87). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. (toim.) (2016). *Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020*. Terveiden ja hyvinvoinnin Laitos. Opas 33. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Kohut, H. (1957). Observations on the psychological functions of music. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 5(3), 89–407. <https://doi.org/10.1177/000306515700500301>
- Koivunen, P-L. (2009). *Hyvä päivähöito: Työkaluja sujuvaan arkeen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korpilahti, U., Hakulinen, T., Tupola, S., Kettunen, H., Lillsunde, P. & Aronen, E. (2019). Lapsiin kohdistuva väkivalta – suojaavat tekijät, riskitekijät ja seuraukset. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen, E. Nuotio, S. Jokela, V. M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), *Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* (s. 28–49). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4
- Kullberg-Piilola, T. (2005). Positiivinen minäkuva. Teoksessa A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola (toim.), *Tunnetuksi – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille* (s. 56–70). Helsinki: Lasten Keskus.
- Laaksonen, T., Sariola, H., Johansson, A...Santtila, P. (2011). Changes in the prevalence of child sexual abuse, its risk factors, and their associations as a function of age cohort in a Finnish population sample. *Child Abuse & Neglect*, 35(7), 480–490. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.03.004>
- Laiho, M. (toim.) (2007). Lasten seksuaalinen on-line hyväksikäyttö. Teoksessa M. Laiho (toim.), *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat - Moniammatillinen yhteistyö* (s. 27–32). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 8. Forssa: Forssan kirjapaino. http://frantic.s3.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01155657/Kirja-2007_web.pdf

- Laitinen, M. (2002). Insestitilanteen ulottuvuuksia. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.), *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä* (s. 63–85). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laitinen, M. (2007). Lapsen houkuttelu. Teoksessa M. Laiho (toim.), *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat - Moniammatillinen yhteistyö* (s. 33–37). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 8. Forssa: Forssan kirjapaino. http://frantic.s3.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01155657/Kirja-2007_web.pdf
- Lajunen, K., Ahl, N-M., Andell, M., Laakso, M-L. & Ylenius-Lehtonen, M. (2019). Tunne ja turvataitoja lapsille – Perusteita ja periaatteita. Teoksessa K. Lajunen, M. Andell & M. Ylenius-Lehtonen (toim.), *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali* (s. 11–21). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lajunen, K., Ahl, N-M., Darth, M., Lahtinen, P. & Valkonen, T. (2019a). Toimintaohje lasten kanssa työskenteleville suuren huolen tai sen epäilyn tilanteissa. Teoksessa K. Lajunen, M. Andell & M. Ylenius-Lehtonen (toim.), *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali* (s. 261–266). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. (toim.) (2019b). *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lajunen, K., Lahtinen, P. & Valkonen, T. (2019c). Kun lapsi tuo tai on tuonut esille sinua huolestuttavia asioita – Lapsen kanssa puhuminen. Teoksessa K. Lajunen, M. Andell & M. Ylenius-Lehtonen (toim.), *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali* (s. 259–260). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lajunen, K., Lahtinen, P. & Valkonen, T. (2019d). Lapseen liittyvän huolen puheeksi ottaminen huoltajien kanssa. Teoksessa K. Lajunen, M. Andell & M. Ylenius-Lehtonen (toim.), *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali* (s. 260–

- 261). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Langevin, R., Hébert, M. & Cabecinha-Alati, S. (2020). Multilevel factors associated with the intergenerational continuity of child sexual abuse. *Children and youth services review*, 113, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.105007>
- Levine, P.A. & Frederick, A. (2012). (2. painos). *Kun tiikeri herää: Trauma ja toipuminen* (suom. I. Pekkarinen). Traumaterapiakeskus.
- Lindqvist, M. (2002). Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.), *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä* (s. 168–191). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Louhela, H. (2019). Sexual violence — Voiced and silenced by girls with multiple vulnerabilities. Oulu: Oulun yliopisto.
- Matinlompola, U. (2002). Pahan keskellä. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.), *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä* (s. 18–41). Jyväskylä: PS-kustannus.
- McKee, B.E. & Dillenburger, K. (2009). Child abuse and neglect: Training needs of student teachers. *International Journal of Educational Research*, 48(5), 320–330. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2010.03.002>
- McKee, B.E. & Dillenburger, K. (2012). Effectiveness of child protection training for pre-service early childhood educators. *International Journal of Educational Research*, 53, 348–359. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2012.04.008>
- Mesman, G.R., Harper, S.L., Edge, N.A., Brandt, T.W. & Pemberton, J.L. (2019). Problematic sexual behavior in children. *J Pediatr Health Care*, 33(3), 323–331. <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2018.11.002>
- Metsämuuronen, J. (2008). (3. uudistettu painos). *Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Meyers, J., McCutcheon, V., Pandey, A... Porjesz, B. (2019). Early sexual trauma exposure and neural response inhibition in adolescence and young adults: Trajectories of frontal theta oscillations during a go/no-go task. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 58(2), 242–255. doi: 10.1016/j.jaac.2018.07.905
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). (2. painos). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks: Sage Publications.

- Mäkelä, J. & Bildjuschkin, K. (2019). Monialainen yhteistyö ja tiedonkulku. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen, E. Nuotio, S. Jokela, V. M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), *Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* (s. 122–138). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4
- Nikkola, E., Luoma, I. & Aronen, E. (2016). Lasten ja nuorten pahoinpitely ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria* (s. 727–734). Helsinki: Duodecim.
- Nikolovska, M. (2020). The Internet as a creator of a criminal mind and child vulnerabilities in the cyber grooming of children. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nipuli, S. & Bildjuschkin, K. (2016). *Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi*. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-625-4>.
- Nooner, K.B., Linares, L.O., Batinjane, J., Kramer, R.A., Silva R. & Cloitre, M. (2012). Factors related to posttraumatic stress disorder in adolescence. *Trauma Violence Abuse*, 13(3), 1–14. <https://doi.org/10.1177/1524838012447698>
- Opetushallitus (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf
- Ortiz, R. & Sibinga, E.M. (2017). The role of mindfulness in reducing the adverse effects of childhood stress and trauma. *Children*, 4(3). <https://doi.org/10.3390/children4030016>
- Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut (2016). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 ja Oulun kaupungin paikalliset linjaukset*. https://www.ouka.fi/documents/1257266/16505071/oulun_esiopetussuunnitelma_2016.pdf/301a5cde-d089-4e46-8a26-8ee0eeb61a39
- Oulun kaupunki (2019). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 ja Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma*. https://www.ouka.fi/documents/112792/131455/Oulun+kaupungin+varhaiskasvatussuunnitelma_sa.pdf/b1e727d4-e721-4836-88cc-d460307201f0

- Pajala, P. & Ripatti, P. (2018). *A Compiled analysis of child abuse prevention programs for educators*. Pro gradu -tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto.
- Pajunen, T. (2006). Hyväksikäytetyn lapsen kohtaaminen. Teoksessa J. Antikainen & S. Taskinen (toim.), *Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten ja lapsia hyväksikäyttäneiden hoito* (s. 1–16). Helsinki: Stakes.
- Pakkanen, M. (2006). *Turvakasvatus on tarpeellista: tapaustutkimus turvakasvatuksesta ja sen asemasta alakoulussa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pekkarinen, E. (2015). Näkymättömiksi suojellut lapset. Teoksessa A. Häkkinen & M. Salasuo (toim.), *Salattu, hävetty, vaiettu: miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä?* (s. 264–300). Tampere: Vastapaino.
- Pelastakaa Lapset ry (2018). *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa*. Helsinki. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf
- Pelastakaa Lapset ry (2019). *Kehoni on minun – Opas aikuisille*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2020/02/11143233/Kehoni-on-minun-Opas-aikuisille.pdf>
- Pernaa, J. (2013). Kehittämistutkimus tutkimusmenetelmänä. Teoksessa J. Pernaa (toim.), *Kehittämistutkimus opetuslalla* (s. 9–26). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pihlaja, P. (2007). Varhaiskasvatus ja koulu hyväksikäytön tunnistamisessa ja lapsen tukena. Teoksessa M. Laiho (toim.), *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat. Moniammatillinen yhteistyö* (s. 106–113). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 8. Forssa: Forssan kirjapaino. http://frantic.s3.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01155657/Kirja-2007_web.pdf
- Piperno, F., Di Biasi, S. & Levi, G. (2007). Evaluation of family drawings of physically and sexually abused children. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 16, 389–397. DOI:10.1007/s00787-007-0611-6
- Poijula, S. (2016). (3. uudistettu painos). *Lapsi ja kriisi: Selviytymisen tukeminen*. Helsinki: Kirjapaja.
- Prikhidko, A. & Kenny, M.C. (2021). Examination of parents' attitudes toward and efforts to discuss child sexual abuse prevention with their children. *Children and Youth Services Review*. Volume 121, 105810. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105810>

- Puusniekka, A., Eskola, J., Itäpuisto, M., Launonen, M. & Rautsiala, T. (2004). Arka aihe= arka paikka? Teoksessa J. Eskola, A. Koski-Jännes, E. Lamminluoto, A. Saaranen, M. Saastamoinen & K. Valtanen (toim.), *Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita* (2. painos, s. 43–72). Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Pusa, T. (2009). Taide kestää elämän – taiteen terapeuttisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.), *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä* (s. 71–79). Opas 3. Helsinki: THL.
- Pölkki, P.L. & Vornanen, R.H. (2015). Role and success of Finnish early childhood education and care in supporting child welfare clients: Perspectives from parents and professionals. *Early Childhood Educational Journal*, 44, 581–594. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10643-015-0746-x.pdf>
- Rautamies, E., Laakso, M-L. & Poikonen, P-L. (2013). Haastavasti käyttäytyvä lapsi – kodin ja päivähoiton kasvatusyhteistyö koetuksella. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi: itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (s. 192–215). Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Salo, S. (2012). Emotionaalisen saatavillaolon lisääminen päivähoitossa. Teoksessa K. Kanninen & A. Sigfrids (toim.), *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin* (s. 91–102). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sanderson, C. (2004a). *The seduction of children: Empowering parents and teachers to protect children from child sexual abuse*. London : Jessica Kingsley Publishers.
- Sanderson, J. (2004b). Child-focused sexual abuse prevention programs – How effective are they in preventing child abuse? *Crime and Misconduct Commission: Research and Issues paper Series*, No. 5, 1–8. https://www.researchgate.net/publication/242766154_Child-focused_sexual_abuse_prevention_programs_How_effective_are_they_in_preventing_child_abuse
- Sinkkonen, J. (2001). Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.), *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 146–173). Helsinki: WSOY.
- Smith, D.W., Letourneau, E.J., Saunders, B.E., Kilpatrick, D.G., Resnick, H.S. & Best, C.L. (2000). Delay in disclosure of childhood rape: results from a national survey. *Child Abuse & Neglect*, 24(2), 273–287. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(99\)00130-1](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00130-1)
- Soisalo, R. (2012). *Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykkinen oireilu*. Helsinki: Suomen Psykologinen Instituuttijhdistys ry.

- Souto, A-M., Honkasalo, V. & Suurpää, L. (2015). Kuuntelemista, sanoittamista ja näkyväksi tekemistä. Tutkijat kiistellyn rasismien äärellä. Teoksessa A. Häkkinen & M. Salasuo (toim.), *Salattu, hävetty, vaiettu: miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä?* (s. 136–162). Tampere: Vastapaino.
- Sunnari, V., Heikkinen, M. & Kangasvuo, J. (2003). Johdanto. Teoksessa V. Sunnari, J. Kangasvuo, M. Heikkinen & N. Kuorikoski (toim.), *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa* (s. 9–14). Oulu: Oulun yliopisto.
- Taskinen, S. (toim.) (2003). *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen: Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle*. Oppaita 55. Helsinki: Stakes.
- Teicher, M.H. & Samson, J.A. (2016). Annual research review: enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *J. Child Psychol. Psychiatry*, 57(3), 241–266. doi: 10.1111/jcpp.12507
- Teicher, M.H., Samson, J.A., Anderson, C.M. & Ohashi, K., (2016). The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity. *Nature reviews Neuroscience*, 17(10), 652–666. doi: 10.1038/nrn.2016.111
- Tenhunen, T., Andell, M., Ylenius-Lehtonen, M. & Lajunen, K. (2019). Turvaa turvataidoilla. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen. E. Nuotio, S. Jokela, V. M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), *Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* (s. 151–165). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4
- Tervo, J. (1994). Lapsi ja musiikkiterapia. Teoksessa M. Hongisto-Åberg, A. Lindeberg-Piironen & L. Mäkinen (toim.), *Musiikki varhaiskasvatuksessa – Hip hoi, musisoi!* (s. 206–218). Espoo: Fazer musiikki.
- Trask, E.V., Walsh, K. & DiLillo, D. (2011). Treatment effects for common outcomes of child sexual abuse: A current meta-analysis. *Aggress. Violent Behav*, 16(1), 1–19. doi: 10.1016/j.avb.2010.10.001
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). (Uudistettu laitos). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vaaranen-Valkonen, N. & Laitinen, H-L. (2019). Seksuaalinen häirintä, houkuttelu ja seksuaaliväkivalta digitaalisessa mediassa. Teoksessa U. Korpilahti, H. Kettunen. E. Nuotio, S.

- Jokela, V. M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), *Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* (s. 339–362). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4
- Valli, R. (2018). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5. uudistettu painos, s. 92–116). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valkama, S. & Lajunen, K. (2014). Koulutus ammattihenkilöiden tunne- ja turvataitojen osaamisen vahvistamiseksi. Teoksessa S. Valkama & R. Ala-Luhtala (toim.), *Tunne- ja turvataidot osaamiseksi* (s. 48–55). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja.
- Vehkaohja, S., Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. (2019). *Uteliaana seksuaalisuudesta tietovihko. Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla*. Väestöliitto, Veikkaus ja HUS. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>
- Vilkka, H. (2011). *Seksuaalinen häirintä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilkka, H. (2015). (4. uudistettu painos). *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Väisänen, T. (2004). *Lapset asiantuntijoina turvataidoissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Wallis, C.R.D. & Woodworth, M.D. (2020). Child sexual abuse: An examination of individual and abuse characteristics that may impact delays of disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 107, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104604>
- Walsh, K. & Farrell, A. (2008). Identifying and evaluating teachers' knowledge in relation to child abuse and neglect: A qualitative study with Australian early childhood teachers. *Teaching and Teacher Education*, 24, 585–600. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.07.003>
- Walsh, K., Mathews, B., Rassafiani, M., Farrell, A. & Butler, D. (2012). Understanding teachers' reporting of child sexual abuse: Measurement methods matter. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1937–1946. <https://doi.org/10.1016/j.chil-youth.2012.06.004>
- Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S. & Shlonsky, A. (2015). School-based education programmes for the prevention of child sexual abuse. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, Issue 4, Artikkelin ID CD004380. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD004380.pub3>

- Wamser-Nanney, R. & Campbell, C.L. (2020). Childhood sexual abuse characteristics, abuse stress, and PTSS: Ties to sexual behavior problems. *Child Abuse & Neglect*, 105, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104290>
- Wickham, R.E. & West, J. (2002). *Therapeutic work with sexually abused children*. London: SAGE Publications Ltd.
- World Health Organization [WHO], Euroopan aluetoimisto & BZgA (2010). *Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa: Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1>
- World Health Organization [WHO] (2016). *INSPIRE: Seven Strategies for Ending Violence Against Children*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/207717/9789241565356-eng.pdf;jsessionid=A80A3CFB557105237600E61E16C35935?sequence=1>
- Yanowitz, K.L., Monte, E. & Tribble, J.R. (2003). Teachers' beliefs about the effects of child abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27, 483–488. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00033-4](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00033-4)
- Yuan, M., Rubin-Falcone, H., Lin, X...Mann, J.J. (2020). Smaller left hippocampal subfield CA1 volume is associated with reported childhood physical and/or sexual abuse in major depression: A pilot study. *Journal of Affective Disorders*, 272, 348–354. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.03.169>
- Yüksel, F. & Koçtürk, N. (2020). Child sexual abuse in preschool age: Victims, perpetrators and familial risk factors. *Children and youth services review*, 117, 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105297>
- Zhang, W., Chen, J. & Liu, F. (2015). Preventing child sexual abuse early: preschool teachers' knowledge, attitudes, and their training education in China. *SAGE Open*, 5(1), 1–8. <https://doi.org/10.1177/2158244015571187>

Painamattomat lähteet

- Arosilta, H-M. (30.8.2019). Vanha uimapukusääntö ei riitä suojaamaan seksuaaliväkivallalta – Asiantuntijat kertovat, miten aikuinen suojelee lasta parhaiten. *Iltasanomat*. Haettu osoitteesta: <https://www.is.fi/perhe/art-2000006222403.html>

- Centers for disease control and prevention [CDC] (2020). *Risk and protective factors*. U.S. Department of Health & Human Services. Haettu osoitteesta: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/riskprotectivefactors.html>
- Elonheimo, P. (14.7.2020). Nuori turkulaismies käytti hyväkseen 2-vuotiaasta lasta – jakoi kuvateoista eteenpäin. *Iltaalehti*. Haettu osoitteesta: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/dc1193ab-f4f1-4f5b-8178-5c6fc5e962f5>
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin [EHRC 021] (2018). *Refusal to exempt primary school pupil from sex education did not breach Convention*. Haettu osoitteesta: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-5977739-7646199>
- Euroopan lapsiasiainvaltuutetut [ENOC] (2017). *Comprehensive Relationship and Sexuality Education: the right of children to be informed*. Helsinki. Haettu osoitteesta: <http://enoc.eu/?p=1795>
- Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (Lanzaroten sopimus, SopS 88/2011). Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088>
- Heikkinen, E. (10.8.2019). Alaikäisiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisyyn on saatu valtion rahaa vasta vähän – Turvallinen Oulu -hanke aloittaa pitkälti kaupunginvaltuuston rahoituksella. *Kaleva*. Haettu osoitteesta: <https://www.kaleva.fi/alaikaisiin-kohdistuvien-seksuaalirikosten-ehkaisy/1693425>
- Helsingin yliopistollinen sairaala [HUS] (2020). *Epäily oman tai läheisen lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä*. Haettu osoitteesta: <https://www.hus.fi/epaily-oman-tai-laheisen-lapsen-seksuaalisesta-hyvakskaytosta>
- Hirvonen, S. (22.12.2020). "Enolle" 13 vuoden vankeustuomio Helsingin kärjäoikeudessa: syyksi luettiin 26 seksuaalirikosta, pahoinpitely ja huumausainerikos. *Yle uutiset*. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11710860>
- Hirvonen, S. (2.3.2021). Helsingin poliisi on saanut valmiiksi laajan poikiin kohdistuneen seksuaalirikossarjan esitutinnan – uhreina on 45 lasta ja nuorta. *Yle uutiset*. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11817613>
- Joki-Erkkilä, M. & Korkman, J. (2015). Lapsen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan epäilyn herätessä - mitä tulee huomioida? *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 131(10), 985–90. Haettu osoitteesta: <https://www.duodecimlehti.fi/duo12270>

- Jäntti, M. (4.12.2019). Koko Suomea ravistelleet Oulun seksuaalirikokset tulivat julki vuosi sitten – näin niistä kerrottiin lähes vuoden ajan. *Yle uutiset*. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11074298>
- Kuivala, A. & Poijula H. (2020). *Turvataidot – Osaksi lasten elämää*. Turvallinen Oulu –hanke. Haettu osoitteesta: <https://www.ouka.fi/documents/6593335/20064831/Turvataidoilla+turvaa+-koulutus+8.10..pdf/d958c8b2-1ce4-4d48-9ffb-e12819c4c978>
- Kumpuniemi, M. (2019). *Lapsen kanssa keskustelu väkivallan kokemuksesta*. 20.09.2019. Koulutus. Oulu.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (8.8.1986/609). Haettu osoitteesta: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#P7>
- Lastensuojelulaki (417/13.4.2007). 2 §: Vastuu lapsen hyvinvoinnista. Haettu osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>
- Lastensuojelulaki (88/12.2.2010). 25 §: Ilmoitusvelvollisuus. Haettu osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>
- Länkinen, T. (27.3.2019). KRP epäilee: Viisi suomalaista mukana kansainvälisessä lapsipornoringissä – kuvissa suomalaisten lasten väkivaltaista hyväksikäyttöä. *Yle uutiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-10709360>
- Mattila, S. (15.3.2021). Nainen käytti pikkulasta törkeästi seksuaalisesti hyväkseen kahden vuoden ajan – hovioikeus piti lähes 4 vuoden tuomion ennallaan. *Mtv uutiset*. Haettu osoitteesta: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/nainen-kaytti-pikkulasta-torkeasti-seksuaalisesti-hyvakseen-kahden-vuoden-ajan-hovioikeus-piti-lahes-4-vuoden-tuomion-ennallaan/8090910#gs.zap2m2>
- Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut (2015). *Hyvinvointipolku*.
- Oulun yliopisto, Lääketieteentiedekunta (9.11.2018). *Alaikäisiin kohdistuva kaltoinkohtelu – teemapäivä*.
- Oulun yliopistollinen keskussairaala, Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikkö (2019). Toimintaohjeita lasten ja nuorten kanssa työskenteleville rikosepäilyn herätessä. *Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluiden koulutuskalenteri*.
- Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto (21.4.2020). *Opettajan rooli seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisessa ja ennaltaehkäisyssä*. Koulutus. Oulu: AVI Pohjois-Suomi.
- Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto & Pelastakaa Lapset ry (26.9.2019). *Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja digitaalinen media*. Koulutuspäivä. Oulu: AVI Pohjois-Suomi.

- Porras, K. (2019). *Seksuaalinen ahdistelu*. Väestöliitto. Haettu osoitteesta: <https://vaestoliiton-terapiapalvelut.fi/2019/07/22/seksuaalinen-ahdistelu/>
- Rikoslaki (24.7.1998/563). Luku 20: Seksuaalirikoksista. Haettu osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>
- Rikosuhripäivystys [RIKU] (2018). *Väkivallasta perheessä saa puhua – Mitä tarkoittaa avun saaminen. Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon*. https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/V%C3%A4kivallasta_perheess%C3%A4_saa_puhua_Mit%C3%A4_tarkoittaa_avun_saaminen_11102019.pdf
- Ruonakoski, E. (22.5.2019). 5-vuotias lapsi raiskattiin törkeästi metsässä Vantaalla – tekijää ei tuomittu vankeuteen. *Mtv uutiset*. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/5-vuotias-lapsi-raiskattiin-torkeasti-metsassa-vantaalla-tekijaa-ei-tuomittu-vankeuteen/7416652#gs.zap3dx>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2009). *Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kvali-MOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Tampere. Haettu osoitteesta: <https://www.fsd.uta.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>.
- Suomen Delfins ry (2020). *Mitä lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta on?* Haettu osoitteesta: <https://suomendelfins.fi/mita-lapsen-kohdistuva-seksuaalivakivalta-on/>
- Tasa-arvovaltuutettu. (2020). *Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä*. Haettu osoitteesta: <https://tasa-arvo.fi/hairinta#60c094cb>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL] (2019). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33. Haettu osoitteesta: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y%C2%A0
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL] (2020a). *Seksuaaliväkivalta*. Haettu osoitteesta: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta luettu 21.10.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL] (2020b). Seksuaali- ja pahoinpitelyrikos epäilyjen ilmoitusvelvollisuus. *Lastensuojelun käsikirja*. Haettu osoitteesta: <https://thl.fi/fi/web/las-tensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaksikaytto/lapsiin-kohdistuneiden-seksuaalirikos epäilyjen-ilmoitusvelvollisuus>
- Tiitinen, A. (2021). Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. *Lääkärikirja Duodecim*. Haettu osoitteesta: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00941

- Tilastokeskus (2019). Rikos- ja pakkokeinotilasto. *0-9-vuotiaisiin kohdistuneet poliisin tietoon tulleet seksuaalirikosepäilyt 2009–2018*. Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat.
- Tilastokeskus (2020a). Rikos- ja pakkokeinotilasto. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa ja Oulussa 2015–2019*. Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat.
- Tilastokeskus (2020b). Rikos- ja pakkokeinotilasto. *Lapseen kohdistuneet seksuaalirikokset koko Suomessa ja Oulussa vuonna 2019 ja 2020*. Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat.
- Turvallinen Oulu -hanke (2019–2021). Kehittämishanke. *Oulun kaupunki*. Haettu osoitteesta: <https://www.ouka.fi/oulu/kehittamishankkeet/turvallinen-oulu-hanke>
- Varhaiskasvatus, KK, 2020–21 (180 op) (julkaistu). *Oulun yliopisto*, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Varhaiskasvatuslaki (13.7.2018/540). Luku 2: Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja tuottaminen. Haettu osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Varhaiskasvatuksen koulutus, kandidaatin tutkinto 2015–16 (180 op) (arkistoitu). *Oulun yliopisto*, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Väestöliitto (9.10.2019). *Vetoomus. Lasten seksuaalikasvatus osaksi päivittäistä varhaiskasvatusta*. Helsinki.
- Väestöliitto (2020). *Mitä on Grooming?* Haettu osoitteesta: <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/mita-on-grooming/>
- Välivaara, C. (2010). *Ihmeet tapahtuvat arjessa! – kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa*. Pesäpuu ry. Haettu osoitteesta http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/raportit/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf
- World Health Organization [WHO] (2018). *European status report on preventing child maltreatment*. Luettu 22.10.2020. Haettu osoitteesta: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/381140/wh12-ecm-rep-eng.pdf?ua=1
- World Health Organization [WHO] (2020). *Violence against children*. Haettu osoitteesta: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista (Sops 60/1991). Haettu osoitteesta: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idp446407024

Liite 1 Pro gradu -tutkielmaan kuuluva alkukysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta

Hyvä vastaaja!

Tervetuloa vastaamaan pro gradu -tutkielmaani kuuluvaan alkukyselyyn. Olen valmistunut varhaiskasvatuksen kandidaatiksi Oulun yliopistosta kasvatustieteiden tiedekunnasta ja nyt jatkan opintojani maisterikoulutuksessa. Tutkin pro gradussani kolmen Oululaisen päiväkodin varhaiskasvatuksen henkilöstön, erityisesti varhaiskasvatuksen opettajien tietoutta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta sekä heidän valmiuksiaan sen tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Tutkin näiden lisäksi sitä, millaista koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle kannattaisi tulevaisuudessa järjestää tämän aiheen osalta. Pro gradu -tutkielmani aineisto koostuu tästä alkukyselystä, sen jälkeisestä koulutuksesta sekä loppukyselystä. Toteutan tutkimukseni Turvallinen Oulu -hankkeeseen, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä alaikäisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia Oulussa.

Pitämäni koulutus lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta pohjautuu tämän alkukyselyn vastauksiin sekä kandidaatintutkielmaani, jossa olen tutkinut lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamista, sen kohtaamista päiväkotiryhmässä sekä vanhempien kanssa tehtävää että monialaista yhteistyötä ja lisäksi myös varhaiskasvattajan omia keinoja tukea seksuaalisesti hyväksikäytettyä lasta. Koulutuksen tarkoituksena on lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillista osaamista lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Koulutukseen saa osallistua koko päiväkodin henkilökunta. Koulutus pidetään pian alkukyselyn jälkeen ja se kestää pari tuntia. Loppukyselyssä tulen kartoittamaan, millä tavoin koulutus tukee varhaiskasvatuksen henkilöstön, erityisesti varhaiskasvatuksen opettajien osaamista ja tietoa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä millaista koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle olisi hyvä järjestää tulevaisuudessa. Loppukyselyyn vastataan pian koulutuksen jälkeen.

Tämän alkukyselyn tarkoituksena on selvittää, millaista tietoa Oulussa työskentelevillä varhaiskasvatuksen opettajilla on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, mistä tieto on saatu ja millaista tietoa he tarvitsevat lisää. Kysely on tarkoitettu koko päiväkodin henkilökunnalle. Keskityn tutkimuksessani varhaiskasvatuksen opettajien vastauksiin. Vastaathan avoimiin kysymyksiin mahdollisimman laajasti ja monipuolisesti. Kyselyn vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Kenenkään vastaukset eivät ole tunnistettavissa.

Lapseen kohdistuvalla seksuaaliväkivallalla tarkoitetaan kaikkia niitä seksuaalisia tekoja, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Teot voivat sisältää muun muassa ahdistelua, lähentelyä, koskettelua, pakottamista kosketteluun, pakottamista masturbointiin tai masturboinnin katsomiseen, manipulointia, painostamista tai pakottamista seksuaalisiin tekoihin sekä houkuttelua.

Vastaamalla tähän kyselyyn annat suostumuksesi vastausten käyttämiseen pro gradu -tutkielmassa. Osallistuminen on vapaaehtoista ja voit missä vaiheessa tahansa vetäytyä tutkimuksesta! Kyselyn vastaamiseen menee noin 10 minuuttia. * -merkityt kysymykset ovat pakollisia.

Vastaathan kyselyyn perjantaihin 14.2. mennessä!

Vastaa mielelläni lisäkysymyksiin. Kiitos osallistumisestasi!

Yhteystiedot:

Laura Metsävainio

(puhelinnumero)

laura.metsavainio@student.oulu.fi

Taustakysymykset: 1. Sukupuoli, 2. Kuka on tämän hetkinen työnantajasi, 3. Mikä on tämän hetkinen työnimikkeesi, 4. Kuinka pitkä työkokemus sinulla on koulutusta vastaavassasi tehtävässä ja 5. Kerro koulutustaustastasi tarkemmin.

Avoimet ja muut kysymykset:

6. Millä tavoin lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa on käsitelty koulutuksesi aikana?

*

7. Millä koulutusasteella aiheen käsitteleminen tapahtui? *

- Ylempi korkeakoulututkinto
- Alempi korkeakoulututkinto (yliopisto)
- Alempi korkeakoulututkinto (amk)
- Toisen asteen koulutus
- Lisäkoulutus/täydennyskoulutus
- Muu, mikä?

- Ei millään koulutusasteella

8. Millä tavalla muuttaisit koulutuksesi sisältöä lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyn osalta? *

9. Miten työpaikallasi on käsitelty lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ilmiönä? Onko aiheita käsitelty muuten vain, esimerkiksi jonkin koulutuksen yhteydessä vai onko asiaa käsitelty jonkun tapauksen yhteydessä? *

10. Oletko kohdannut lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa työurasi aikana? *

- Kyllä, 1-2 tapausta
- Kyllä, 3-5 tapausta
- Kyllä, yli 5 tapausta
- En koskaan
- En ole varma

11. Kuvaile, millaiset toimintaohjeet päiväkodillanne on lapsen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan puuttumiseen liittyen? *

12. Jos epäilet lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa työssäsi, miten toimit? *

13. Onko sinulla mielestäsi tarpeeksi tietoa lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamisesta, siihen puuttumisesta, sen ennaltaehkäisystä sekä lapsen ja perheen tukemisesta? Perustele vastauksesi. *

14. Millaista tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsisi mielestäsi lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta? *

15. Vapaa kommentti.

16. Palautetta kyselystä.

Liite 2 Pro gradu -tutkielmaan kuuluva loppukysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan koulutuksesta

Kiitos osallistumisestasi pro gradu -tutkielmaani kuuluvaan koulutukseen lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Vastaathan vielä loppukyselyyn, jonka tarkoituksena on selvittää, millaista koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle olisi hyvä järjestää tästä aiheesta tulevaisuudessa. Kysely on tarkoitettu koko päiväkodin henkilökunnalle. Keskityn tutkimuksessani varhaiskasvatuksen opettajien vastauksiin. Vastaathan avoimiin kysymyksiin mahdollisimman laajasti ja monipuolisesti. Kyselyn vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Kenenkään vastaukset eivät ole tunnistettavissa.

Vastaamalla tähän kyselyyn annat suostumuksesi vastausten käyttämiseen pro gradussani. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaamiseen menee noin 10 minuuttia. * -merkityt kysymykset ovat pakollisia. Vastaathan kyselyyn perjantaihin 24.04. mennessä!

Vastaan mielelläni lisäkysymyksiin. Kiitos osallistumisestasi!

Yhteystiedot:

Laura Metsävainio

(puhelinnumero)

laura.metsavainio@student.oulu.fi

Taustakysymys: 1. Mikä on tämänhetkinen työnimikkeesi?

Avoimet ja muut kysymykset:

2. Mitä tietoa sinulla oli lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta jo ennen koulutusta?

*

3. Mitä uutta opit lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan koulutuksesta? *

4. Mitä tietoa olisit kaivannut lisää? Perustele vastauksesi. *

5. Oliko koulutus mielestäsi tarpeellinen? Perustele vastauksesi. *

6. Millaisena koit aiheen käsittelemisen? Mikä aiheen käsittelyssä oli helppoa? Mikä aiheen käsittelyssä oli vaikeaa epämukavaa tai ahdistavaa? Kerro tarkemmin. *

7. Koetko, että sinulla on nyt enemmän tietoa ja taitoa lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistamiseen, siihen puuttumiseen, sen ennaltaehkäisemiseen sekä lapsen ja perheen tukemiseen omassa työssäsi? Perustele vastauksesi. *

8. Millaista lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvää koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsisi tulevaisuudessa (aiheisisältö ja toteuttaminen; lisäkoulutus, opintoihin kuuluva koulutus, jokin muu)? Perustele vastauksesi. *

9. Onko sinulla muuta palautetta koulutuksesta? *

10. Vapaa kommentti

Liite 3 Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta -koulutus varhaiskasvatuk- sen henkilöstölle

Koulutuksen sisältö	
KÄSITTEITÄ JA TIETOA <ul style="list-style-type: none"> Väkivalta ja sen muodot lyhyesti Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomen rikoslaissa Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu Grooming Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta; taustatietoa 	ENNALTAEHKÄISEMINEN <ul style="list-style-type: none"> Seksuaalikasvatus/Kehoturneikasvatus Turvataitokasvatus
OIREET <ul style="list-style-type: none"> Oireet ja tunnistaminen päiväkotiryhmässä Ikänsä kuuluva seksuaalinen käyttäytyminen Seksuaalisoitunut käyttäytyminen Fyysiset merkit ja muut oireet Piirtäminen ja maalaaminen sekä tarinat Tyypillisiä oireita päiväkotikäisillä lapsilla Lapsen häiritsevän käytöksen reagoiminen 	TOIMINTAOHJEET JA KUINKA KESKUSTELLA LAPSEN SEKÄ HUOLTAJAIN KANSSA <ul style="list-style-type: none"> Epäilyn heräessä Pyykkinen tuki Oulussa Oulussa apua ja tukea tarjota Lapsen kanssa puhuminen väkivaltakokemuksesta Puheeksi ottaminen huoltajan/huoltajien kanssa
SEKSUAALIVÄKIVALLAA KOKENEEN LAPSEN TUKEMINEN PÄIVÄKOTIRYHMÄSSÄ <ul style="list-style-type: none"> Miten tuen omassa pienryhmässäni lasta, joka on kokenut seksuaaliväkivaltaa? Varhaiskasvattajan terapeuttinen asenne (PACE) 	MATERIAALIVINKKEJÄ LÄHTEET TURVALLINEN OULU –HANKKEEN YHTEYSTIEDOT OHJEET TYÖPAJAAN

Pro gradu osana Turvallinen Oulu -hanketta

Turvallinen Oulu -hankkeen tavoitteena on

- Vahentaa seksuaalirikoksia ja seksuaalista häirintää ja sen uhkaa
- Vahvistaa lasten ja nuorten aktiivista roolia yhteisön jäseninä
- Tukea perheitä ja lisätä tietoa seksuaalirikosten ehkäisemiseksi
- Vahvistaa lasten, nuorten ja vanhempien media- ja turvataitoja
- Vahvistaa maahanmuuttajien yhteisöön integroitumista

Kuusi toimenpidettä
Pro gradu on osa toimenpidettä nro. 2 Koulutuksen ja osaamisen vahvistaminen seksuaalirikosten ehkäisemiseksi

TURVALLINEN OULU
www.ouka.fi/turvallinenoulu

OSUUSHALLITUS RAHOITTAA HANKETTA

Miksi lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta on tärkeää puhua? Miksi tämä aiheen käsitteleminen on relevanttia varhaiskasvatuksen kentällä?

- Lapset viettävät keskimäärin enemmän aikaa päiväkodin aikuisten kanssa kuin muiden aikuisten, joissain tapauksissa vanhemmat mukaan lukien
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö on erityisessä asemassa, koska he voivat helpommin huomata lapsen käyttäytymisessä ilmeneviä muutoksia → **VARHAINEN PUUTTUMINEN**
- Rauhallinen ja asiallinen keskustelu, julkinen dialogi sekä tietoisuus lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta** voi auttaa vanhempia, opettajia ja muuta varhaiskasvatuksen henkilöstöä käsittelemään siihen liittyviä kysymyksiä kotona, päiväkodissa, koulussa ja yhteisössä
- Vain silloin, jos varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tarpeeksi tietoa lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, heidän on mahdollista tunnistaa lapset, jotka ovat vaarassa joutua seksuaaliväkivallan uhreiksi, jotka kohtaavat seksuaaliväkivaltaa tällä hetkellä tai jotka mahdollisesti kohdistavat seksuaaliväkivaltaa toisiin lapsiin!
- Opettajat ja koko varhaiskasvatuksen henkilöstö ovat arvokas tiedonlähde ja heidän tulisi ottaa mukaan lasten tehokkaan suojelemiseen seksuaaliväkivallalta

On kriittisen tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstö on asiaankuuluvasti koulutettuja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan suhteen

KÄSITTEITÄ JA TIETOA

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomen rikoslaisissa

- Alle 16-vuotiaan lapsen seksuaalinen koskettelu tai muulla tavoin tehty seksuaalinen teko, mikä vahingoittaa lapsen kehitystä
- Alle 18-vuotiaaseen kohdistuvat seksuaaliset teot, jos teon tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettava oleva henkilö
- Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö jos,
 - sukupuoliyhteydessä alle 16-vuotiaan kanssa tai jos, tekijä on lapsen oma vanhempi tai vanhempaan rinnastettava henkilö ja lapsi on alle 18-vuotias
 - rikos aiheuttaa erityistä vahinkoa lapsen iän ja kehitystason vuoksi
 - tehdään erityisen nöyryttävällä tavalla
 - kohteella on erityinen luottamuksellinen suhde tai riippuvaisuus tekijään, jolloin aiheuttaa erityistä vahinkoa

(Rikoslaki 2011/540, luku 20, § 6; Rikoslaki, 2011/540, luku 20, § 7)

Muulla tavoin tehty seksuaalinen teko

- Tirkistely
- Houkutteleva manipulointi, pakottaminen esim. oman tai toisen sukupuolielimen hyväilemiseen tai masturboinnin katsomiseen
- Lapsen sukuelimen kuvaaminen
- Kuvamateriaalin näyttäminen
- Vastikkeellinen seksi
- Seksuaalinen väkivalta
- Tunkeutuminen sormella, kielellä tai esineellä lapsen ulkosyntyisiin, emättimeen tai peräaukkoon

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä

- Sanallista, sanonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai fossosiaalisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.
- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- härskit puheet, kaksimieliset vitset sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- epäasialliset seksuaaliset sisällöt eri sosiaalisen median kanavissa
- fyysinen koskettelu
- sukupuoliyhteyttä tai muita sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- raiskaus tai sen yritys

<https://tietoa-groo.fi/seksuaalinen-ja-sukupuolen-perusteita-hairinta/>

Seksuaalinen ahdistelu

Seksuaalinen koskettelu, joka loukkaa toisen ihmisen seksuaalista itsensäarvioitua kehitystä (Rikoslaki 2014/509, luku 20, § 5 a)

Tekoa, jotka loukkaavat seksuaalista itsensäarvioitua kehitystä kohdistuen yksityisiin kehon osiin, kuten pakaroihin, sukupuolielimiin, rintoihin tai reisiin

Sopimaton koskettelu esimerkiksi puristelu, siveily, taputtelu tai kähmintä

Väestön seksuaalinen ahdistelu

Grooming – Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin

- Tapahtumaketju, jossa yleensä aikuinen valmistele lapsen tai nuoren seksuaalista hyväksikäyttöä (Rikoslaki 1889/39 luku 20, § b:n 2 momentti)
- Digitaaliseen mediaan liittyvässä groomingissa aikuinen tai huomattavasti lasta vanhempi henkilö pyrkii houkuttelevaan lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin ottamalla yhteyttä lapseen ja esimerkiksi luomalla luottamuksellisen suhteen ja olosuhteet, joissa lapsen kohdistettu seksuaaliväkivalta on mahdollista. Tekijä saattaa olla lapselle tuttu, mutta digitaalisessa mediassa tekijä on usein lapselle ennestään tunnetun. Tiedetään, että groomaajat ovat yhteydessä useampaan lapseen samanaikaisesti. (Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025)

Internetissä tapahtuvaksi tai internetin välityksellä tapahtuvaksi lapseen kohdistuvaksi seksuaaliväkivalaksi voidaan määritellä myös

- Lapsen altistaminen seksiin aikuisen tai nuoren kanssa
- Lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin välittäminen ja käyttäminen lapsen vanhempien tai muiden aikuisten toimesta
- Lapsen myminen tai lapsen valmisteleminen internetissä tapahtuvaa seksuaaliväkivaltaa varten
- Lapsen altistaminen aikuispornografialle tai lapsi voi itse ladata netistä toisista lapsista esittävää seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia

(Soisalo, 2012; Laiho, 2007)

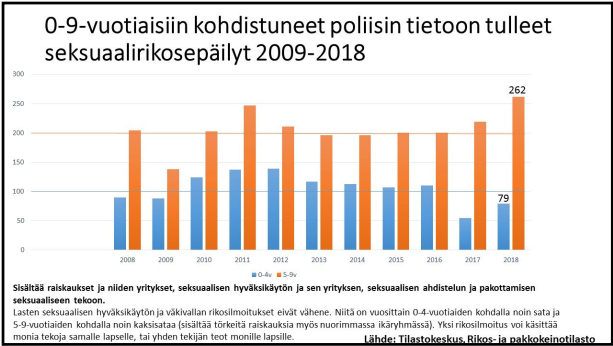

Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta; taustatietoa

- Tytöt joutuvat seksuaaliväkivallan uhriksi useammin kuin pojat
- Riskiryhmässä 12–15-vuotiaat, mutta voi alkaa lapsen ollessa minkä ikäinen vain
- Riskiryhmässä lapset ja nuoret, joilla on aiempia seksuaaliväkivallan kokemuksia (uudelleen uhrutuminen), tunne-elämän ongelmia, huonot perheosuudet (iäheisyyden puute, ongelmat kiintymyssuhteissa), kehityksellisiä häiriöitä, vammaisuutta, lastensuojelun asiakkaat, sateenkaarilapset ja –nuoret
- Aiempiä suurempia osuuksia lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tulee viranomaisten tietoon. Suomessa tehtyjen kattavien tutkimusten mukaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole määrällisesti yleistynyt

(Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025)

<https://www.poliisi.fi/rauhassa/poliisi/tietoa>, <https://www.poliisi.fi/rauhassa/poliisi/tietoa>, <https://www.poliisi.fi/rauhassa/poliisi/tietoa>

OIREET

Oireet ja tunnistaminen päiväkotiryhmässä

• EI YHTÄ TIETTYÄ OIRETTA!

- Lapsi pyrkii viestimään pahasta olostaan häiritsevällä käyttäytymisellä → kertoo lapsen yksinäisyydestä ja lohduttamisen tarpeesta. Voi myös olla lapsen tapa kertoa aikuiselle, mitä hän on itse joutunut kuulemaan, näkemään tai kokemaan
- Lapsen **ikätasoon** kuuluman **seksuaalinen käyttäytyminen** sekä **seksuaalisävytteiset puheet** ovat selkein oire seksuaaliväkivallan tunnistamisessa
- Lapsen **normaalin seksuaalisen kehityksen perustietojen hallitseminen kuuluu jokaisen lasten kanssa työskentelevän ammattilaisen osaamiseen!** Näin vältytään tekemästä väärä päätelmiä lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivalta.

(Heikinheimo & Tasola, 2007; Sanderson, 2004)

Oireet ilmenevät yleensä pian tapahtuman jälkeen, osa kehittyy ajan kuluessa

Traumatisoituminen on helpommin tunnistettavissa päiväkotikäisillä lapsilla, kuin sitä vanhemmilla lapsilla, koska pieni lapsi tuo kokonaisvaltaisesti esille hänelle tapahtuneita asioita

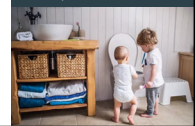
Ikätasoon kuuluva seksuaalinen käyttäytyminen

- Normaali lapsen kehitysvaiheeseen kuuluva seksuaalinen käyttäytyminen eroaa traumaattisesta, seksuaalisoituneesta käyttäytymisestä!
- Normaali seksuaalinen leikki on **uteliasta, spontaanina, hyväntahtoista, hauskaa, humoristista ja tervettä**
- Vaikka tällainen leikki saattaa joskus tuntua hämmäntävältä, siihen ei liity syvää **häpeän, pelon tai ahdistuksen tunnetta**
- Tapahtuu sellaisten lasten kesken, jotka ovat samankokoisia, ikäisiä ja samalla kehitystasolla sosiaalisissa taitoissaan ja tunne-elämässään!
- Lapsi **lopettaa normaalin seksuaalisen leikin, jos aikuinen pyytää sitä**

(Sanderson, 2004)

Esimerkkejä

- Lääkärileikit
- Omien ja toisten ruumiinosien katsominen ja kosketaminen esim. pesutilanteissa, wc:ssä, uimassa, nukkumahetkissä
- Kurkkuminen, kun joku on wc:ssä
- "Kenen pissa lentää pisimmälle"

Seksualisoitunut käyttäytyminen

- Seksualisoitunut käyttäytyminen on **pelottavaa, ahdistavaa, vihaista ja jopa väkivaltaista**
- Se on **toistuvaa, pakonomaista ja kestoiltaan pidempää** käyttäytymistä
- Ei vähene aikuisen puuttuessa siihen**
- Lapsi yrittää ottaa siihen mukaansa **toisia lapsia tai aikuisia**. Usein kohdistuu pienempiin/nuorempiin/heikompiin lapsiin.
- Esiintyy usein **3-5-vuotiailla** lapsiryhmässä ja nukkumaanmeno- sekä pesutilanteissa

(Pajunen, 2006; Cacciatore, 2007)

Esimerkkejä

- Yhdyntäminen jäljittelemisen leikissä
- Toisten lasten tai omien sukupuolielimien pakonomainen koskettelu
- Lapsi voi yrittää hyvällä aikuisen rintoihin, sukupuolielimiin tai hän voi yrittää suudella aikuista seksuaalisävytteisellä tavalla
- Viettelevä käytös ja muulainen seksuaalinen ahdistelu aikuista kohtaan
- Yksityiskohtaista tietoa aikuisten välisestä sekästä

Fyysiset merkit

- Voi huomata **wc-käynnin yhteydessä** tai jos lapsi kertoo itse esimerkiksi virtsatessa esiintyvistä kivuista
- "**Tuhriminen**"
 - lapsi haluaa ilmaista olevansa paha ja haiseva
 - pyrkii välttämään tulevia seksuaaliväkivalta kokemuksia TAI
 - lapsi kokee olevansa liikainen seksuaaliväkivallan takia
- Pakonomaiset puhdistautumiseen liittyvät käytännöt**

(Pihlaja, 2007; Sanderson, 2004)

Muut oireet

Itsetuhoisuus

Tilanteiden vältteleminen, joissa täytyy riisuutua tai vaihtaa vaatteita toisten edessä

Huomattava liihominen tai laihduttaminen

Keskittymiskyvyn väheneminen

Identiteetin vääristyminen ja omien sisäisten roolien sekaantuminen

Läheisyyden ja huomion vältteleminen

Piirtäminen ja maalaaminen

- Kehon seksuaaliset osat selkeästi esillä** piirustuksissa → suuret penikset, rinnat, vaginamuotoiset alkuishahmot
- Piirustukset voivat kuvata itse seksuaalista aktia, asioita tai tunteita, jotka ovat mukana väkivaltilanteissa tai muita siihen hetkeen liittyviä piirteitä
- Ylisuurat kädet tai suuret punaiset huulet
- Hyökkäävät hiviöt
- Kokonaan mustat maalaukset tai värikkäiden piirrosten yli maalaaminen mustalla maalilla

(Sanderson, 2004)

<http://www.generationonline.com.au/au/au-content/uploads/2015/06/Child-Sexual-Abuse.pdf>

Tarinat

Voivat olla oikeita kertomuksia seksuaaliväkivalta-kokemuksista tai symbolisia kuvauksia

Lapsi voi myös "kokeilla jättä" nähdäkseen, pystyykö aikuinen käsittelemään sitä, mitä lapsi hänelle kertoo

Tyypillisiä oireita päiväkotikäisillä lapsilla

- 0-1-vuotiailla** mm. taantuminen, rauhattomuus, uni- ja syömishäiriöt, kiintymyskäyttäytymisen muutokset, säpsähtely, katsekontaktin puuttuminen, selän jäykistyminen kaarella, raivokas itku, takertuvuus, fyysiset merkit: tulehdus, mustelmat, verenvuoto, sukupuolitauti
- 1-3-vuotiailla** edellä mainittujen lisäksi, trauman esiintuominen käytöksessä, puheessa tai leikissä, seksuaalisoitunut käyttäytyminen
- 3-5-vuotiailla** edellä mainittujen lisäksi mm. pidätyskyvyttömyys, tuhriminen, painajaiset, äkillisesti ilmenevää masturbointia, ahdistuneisuus ja pelokkuus, seksuaaliset piirrokset, karkeamotoristen ja visuaalis-havainnollisten taitojen kehittymisen viivästymistä, puheen, kognitiivisten taitojen ja fonologisen prosessoinnin viivästymistä
- 5-7-vuotiailla** edellä mainittujen lisäksi mm. ylivilkkaus, tulla leikkiminen, eläinten vahingoittaminen, omien tunteiden pelkääminen, liiallinen kiinnostus sukupuolielimiin sekä aikuisen seksuaaliseen käyttäytymiseen, pakonomaiset toiminnot, traumaattiset reaktiot, trauman toistaminen leikkitovereille tai sisaruksille

(Solsalo, 2012)

Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tunnistaminen voi olla vaikeaa

Lapsi ei välttämättä osaa kertoa kokemastaan seksuaaliväkivallasta, ei halua puhua siitä, koska pelkää tai hänet on pakotettu pitämään asia salassa

Voi olla, ettei lapsi muista väkivaltilanetta tai hän luulee, että se on normaalia ja hyväksyttävää

HUOM!!

• YHDEN OIREEN PERUSTEELLA EI VOIDA TIETÄÄ, ONKO LAPSI KOKENUT SEKSUAALIVÄKIVALTA!

→ MONIA OIREITA, JOTKA VOIVAT VIITATA USEAAN ERI DIAGNOOSIIN

- KUN EPÄILY LAPSEEN KOHDISTUVASTA SEKSUAALIVÄKIVALLASTA HERÄÄ, ON TÄRKEÄ MUISTAA HAVAINNOIDA LASTA MONISSA ERI TILANTEISSA MONIEN ERI AIKUISTEN TOIMESTA, JOTTA VÄLTÄTÄÄN VÄÄRIEN OLETTAMUSTEN TEKEMISELTÄ!

(Sanderson, 2004)

Pitämällä huolen siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on paikkansapitävää tietoutta lapsen seksuaalisesta kehityksestä sekä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta, he voivat olla ratkaisevassa asemassa sen tunnistamisessa sekä turvallisen ympäristön luomisessa, jossa lapsi kykenee tuomaan väkivaltakokemuksen esille

Lapsen häiritsevään käytökseen reagoiminen

- **Rauhallinen suhtautuminen** on paras tapa reagoida, vaikka tilanne voi herättää huolta ja monenlaisia tunteita → **Tärkeää ettei aikuinen näytä lapselle omaa järkytystään tai sitä, että lapsen käyttäytyminen inhottaisi häntä**
- Aikuinen voi rauhoitella ja turvallisesti estää lapsen häiritsevää tai pakonomaista käytöstä → lapsi voi tarvita tärkeän oman lelu, lohtua, sylissä pitämistä tai toisen tavan purkaa tunteitaan
- Lapselle voi kertoa, että näin ei voi eikä saa tehdä. Lapselle voi myös selittää, miksi näin ei voi tehdä, esim. käytös häiritsee muita
- Voi kysyä rauhallisesti, mistä lapsi on oppinut sellaista käyttäytymistä
- **LAPSEN HÄIRITSEVÄÄN KÄYTTÄYTYMISEEN TULEE PUUTTUA JA SITÄ TULEE OHJATA**

(Hyväkäysymys.fi; Joki-Erkkilä & Korkman, 2015)

Seksuaalisuus nähdään vielä tänäkin päivänä lapsen elämään kuulumattomana asiana, josta on vaikeaa ja jopa häpeällistä puhua niin lasten kuin aikuisten kanssa

Sen takia lapsen häiritsevään ja seksuaalioituneeseen käyttäytymiseen reagoiminen voi olla haastavaa

SEKSUAALIVÄKIVALTA KOKONEEN LAPSEN TUKEMINEN PÄIVÄKOTIRYHMÄSSÄ

Miten tuen omassa pienryhmässäni lasta, joka on kokenut seksuaaliväkivaltaa?

- Pidä huoli **arjen rutiineista ja turvallisesta ympäristöstä**
 - toiminnan johdonmukaisuus ja pysyvyys
 - päivärytmi, kuvat
 - ennakointi
 - säännöt ja rajojen asettaminen
 - lapsen oman toimijuuden harjoittelu
- **Sensitiivinen vuorovaikutus = kykyä reagoida tunneherkästi**
 - lämmin vuorovaikutus, empaattisuus
 - lapsen hyväksyminen
 - ikätason mukainen tiedon antaminen
 - tunteiden tunnistaminen
 - Positiivisuus

(Eklund & Heinonen, 2001; Ahonen, 2017)

Turvallisen, hoitavan ja traumatisoituneiden lasten tarpeisiin reagoivan ympäristön luominen on varhaiskasvatuksen henkilöstön ensisijainen tehtävä!

• Taiteen terapeuttisuus, Terapeuttispedagogiset menetelmät

- Taiteellinen tekeminen on terapeuttista, kun lapsi antaa sille omia merkityksiä ja se luo järkevää lapsen sisäiselle maailmalle
- Itselmaisun harjoittelu
- Oman itsensä ja kokemusmaailmansa ymmärtäminen ja rakentaminen
- Tunteiden tunnistamisen, ilmaisun ja hallitsemisen harjoittelu
- Painotetaan prosessia, ei syntyvää tuotosta
- **Lapsilähtöinen ja vuorovaikutuksellinen toimintatapa** taiteen terapeuttisuuden toteutumisen edellytys

Toiminnallinen/kehollinen tekeminen (esim. tanssi, liikkuminen, muovailu)

- Läsnäolo, oman kehon hahmottaminen, keskittyminen

Musiikki

- Vaikkeiden tunteiden purkaminen, itsetunnon vahvistaminen, vuorovaikutuksen lisääminen
- Toimii transitionaaliohjelmina

(Pusa, 2009; Wickham & West, 2002)

Piirtäminen
Maalaaminen
Muovailu
Tanssi
Draama
Musiikki

Varhaiskasvattajan terapeuttinen asenne (PACE)

P (play) = leikkisyys
A (accept) = hyväksyntä
C (curious) = kiinnostus
E (empathy) = empaattisuus

- Kykyä nähdä lapsen tunteet lapsen silmin, olla yhteydessä lapsen tunteisiin sekä tukea lapsen sisäistä tasapainotilaa
- Luo lapselle **turvaa ja tilaa eheytyä** sekä auttaa **sanoittamaan lapsen tunteita ja kokemuksia**
- Lapsi alkaa eheytyä → tunteet alkaa elämäntilanteesta ja positiivinen minäkäsitys vahvistuu → lapsi alkaa tuntea itsensä **suojelijaksi ja rakastamisen arvoiseksi** → sitoutuminen **tasavertaisiin** ihmissuhteisiin.

(Välivaara, 2010)

ENNALTAEHKÄISEMINEN

Ennaltaehkäisy

WHO seksuaalikasvatuksen standardit 2010

The diagram illustrates the WHO sexual education standards 2010. It features a central orange box labeled 'Yhteinen tavoite' (Common goal) at the top, which branches into six colored boxes: 'Oikeudet' (Rights, purple), 'Normit, tavat' (Norms, customs, green), 'Läheisyys, iäntunto' (Intimacy, sense of touch, light green), 'Tunteet' (Feelings, purple), 'Moninaisuus' (Diversity, light green), and 'Hyvinvointi, terveys' (Well-being, health, orange). These six boxes then converge into a single bottom box labeled 'Kehitys, kehittyminen' (Development, growth). To the right of the diagram is a book cover titled 'KEHO ON LEIKKI' (The Body is Play) by Jari Tienari, featuring an illustration of two children playing with a ball.

Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus

Tarjoaa tutkittua tietoa

Kehittää taitoja toimia näiden tietojen pohjalta

Edistää kunnioittavien, avoimien asenteiden ja arvojen kehittymistä

Tukee tyydyttävää ja vastuullista seksuaalisuutta ja ihmishuuteita

Suojaa mahdollisilta riskeiltä

WHO:n Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010 [pdf](#)
WHO:n Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa – [Jari Tienari ohjeet](#) 2014
Kuvat: Väestöliitto.fi

[illegible]

<h2>Turvataitokasvatus</h2>	<h2>Miten?</h2>
<ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan lapsen itsearvostusta, itsetuntemusta ja itseluottamusta Vahvistetaan lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä hyviä kaverisuhteita Lisätään lapsen tietoutta omasta kehosta (seksuaalikasvatus) ja itsেমারায়মৌকেষুদেষু Autetaan lasta välttämään ja tunnistamaan uhkaavia tilanteita Annetaan lapselle valmiuksia ja rohkeutta toimia näissä tilanteissa Ohjataan lasta kertomaan huolistaan luottavalle aikuiselle (Turvallinen Oulu –hankkeen koulutuksen diati) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 3-6 -vuotiaille ➤ Lasten arjessa heidän vertaisryhmissään ➤ Tutun aikuisen ohjauksesta ➤ Lapsilähtöisesti ➤ Yhteistyössä kotien kanssa

Ennaltaehkäisy

Turvataidot

- Taitoa kieltäytyä ja sanoa tarvittaessa **Ei**
- Taitoa **poistaa** uhkaavasta tilanteesta
- Avun pyytämistä ja **luotettavaan aikuiseen turvautumista**
- Arvostuksen osoittamista itselle ja toiselle
- Oman tahdon ja mielipiteen ilmaisemista
- Omasta yksilytyydestä huolettimista
- Toisen **itsেমারীমৌলৌকৌদেয়** ja koskemattomuuden kunnioittamista
- **Netin** turvallista käyttöä

(Turvallinen Oulu –hankeen koulutuksen dia)

**TOIMINTAOHJEET JA KUINKA KESKUSTELLA LAPSEN SEKÄ
HUOLTAJIEN KANSSA**

Epäilyn herätessä

EPÄILY HERÄÄ, ET OLE IHAN VARMA:

1. Havainnoi lasta viikon tai pari ajan
2. Kirjaa positiiviset ja negatiiviset havainnot ylös
3. Voit keskustella lapsen kanssa hänen tuntemuksistaan, ystävistään ja perhetilanteesta hienovaraisesti
4. **Keskustele ja arvioi** työtoveriesiä sekä esimiehen kanssa tilannetta → mitä merkkejä on havaittu, tarvitsenko lapsen kanssa juttua lisää
5. Voit tarvittaessa **konsultoida poliisia** (konsulttinumero ammattilaisille)
6. Keskustele huoltajan/hoitajan kanssa. **Mikäli kyse on perheen sisäisestä epäilystä, älä informoi perhettä.**

KUN OLET VARMA:

1. Tee ilmoitus poliisille puhelimitse
2. Tee lastensuojeluilmoitus → **Vastuu ilmoittamisesta on sillä, joka asian havaitsee. Ilmoitusvelvollisuutta ei voi siirtää toiselle henkilölle!**
3. Ohjaa lapsi ja perhe lääkärin somaattisiin tutkimuksiin
4. Huolehtikaa työyhteisön kriisituen järjestämisestä
5. Vahvista lapsen turvallisuutta jatkossa

"Ilmoitus lapseen kohdistuneesta seksuaalirikosepäilystä" (www.thl.fi)

lomake, jolla ilmoituksen poliisille voi tehdä

Lähetä poliisille sähköpostitse!

(Tasainen, 2003; THL Lastensuojelun käsikirja https://thl.fi/fi/files/lapsensuojelu_kasikirja_kuusiokymmenen_vuotta_kokouspsykiatrian_yksikkö_OYS)

Psyykkinen tuki Oulussa

Lasten- ja nuorisopsykiatrin työryhmä

Puhelin:
044 703 5919
(ma-pe klo 8–11)

Muina aikoina puhelinvastaaja, jossa kerrotaan toimintaohjeet.

- Päävastuu seksuaaliväkivaltaa kohdanneen lapsen psykiatrisesta tuesta ja hoidosta on Lasten ja nuorten psykiatrisella työryhmällä (Lanu)
- (Tiina Tenhunen, lastenpsykiatri OYS)
- Ensimmäisesti **huoltaja ottaa yhteyttä** Lanu:n
- Somaattinen tutkimus tulee tehdä **kahden viikon sisällä!**
- Alle 16-vuotiaat potilaat tutkitaan OYS:n lastenpäivystyksessä – Puhelinyhteys etukäteen

(Tiina Tenhunen, lastenpsykiatri Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikkö OYS)

Oulussa apua ja tukea tarjoaa

- Nopsa-tiimi p. 040 637 8287
- Sosiaalipäivystys p. 044 703 6235
- Lasten- ja nuorisopsykiatrin työryhmä p. 044 703 5919 (ma-pe klo 8–11)
- Poliisin lapsiin kohdistuvien rikosten konsulttinumero **AMMATTILAISILLE**
- Häätälanteissa 112

Valtakunnallisesti

- Someturva.fi
- Pedustakaa lapset ry Nettivihje
- Rikosuhripäivystys
- Raiskauskeskus Tukinainen
- Valtakunnallinen kriisipuhelin
- Ensi- ja turvakodit
- Mielenterveysalo
- Mielenterveys seuran tuki-chat & puhelin

Lapsen kanssa puhuminen väkivaltakokemuksesta

- 1 Ole rauhallinen, kuuntele ja pysy neutraalina**
- 2 Auta ja rohkaise, mutta ÄLÄ PAINOSTA**
- 3 Käytä avoimia kysymyksiä.**
Älä tuo keskusteluun asioita, mitä lapsi ei itse ole maininnut. Älä tuo esille omia mielipiteitä.
- 4 Käytä lapsen omia sanoja, termejä ja kommunikointikeinoja**
- 5 Älä jututa lasta leikin lomassa!**
- 6 Vapauta lapsi vastuusta:** sano, että syy ei ole hänen. Anna lapselle tietoa hänen oikeudestaan elää turvassa, saada aikuisten apua ja hyvää kohtelua
- 7 Kerro iän ja kehitystason mukaan,** mitä seuraavaksi tapahtuu, velvollisuutesi on ilmoittaa asiasta eteenpäin!
- 8 Osoita lapselle, että olet kuunnellut häntä ja uskot häntä**
- 9 Kiitä** lasta puhumisesta ja osoita ymmärrystä kertomisen vaikeutta kohtaan
- 10 MUISTA DOKUMENTOIDA:**
 - Kuka kertoi ja kenelle?
 - Mitä kertoi ja miten?
 - Missä kertoi?
 - Milloin epäily syntynyt?
 - > Käytä kertojan omia ilmaisuja

Huomi! Älä selvitä tapahtumaa yksityiskohtaisesti, sillä vastuu rikosepäilyn selvittämisestä on esitutkintaviranomaisilla eli poliisilla.

Puheeksi ottaminen huoltajan/hoitajien kanssa

- 1 Keskustele kahden kesken,** ilman lasta.
- 2 Kerro huolestasi lasta kohtaan,** ei heti seksuaaliväkivallan epäilystä
- 3 Pohjaa huolesi konkreettisiin ja kirjattuihin havaintoihiin,** älä omiin tulkintoihiin
- 4 Kysy,** onko kotona huomattu samoja asioita
- 5 Ole rauhallinen, kuuntele, älä syytä**
- 6 Muista dialogisuus ja yhteistyö!**
- 7 Ohjeista,** ettei epäilystä puhuta lapsen kuullen
- 8 Keskustele** lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja poliisiin yhteydenotosta
- 9 Kerro, keneen huoltaja/hoitajat voivat olla yhteydessä** (Nopsa-tiimi, Lanu, neuvola...)
- 10 Sopikaa,** miten tilanteesta lähdetään eteenpäin, miten yhteistyötä aletaan toteuttamaan
- 11 Ohjaa perhe OYS:sin** lastenpäivystykseen somaattisiin tutkimuksiin, jos tarve (soita ensin)

Kysymyksiä? Kommentteja?

Materiaalivinkkejä

Ensi- ja Turvakotien liitto. Lapsen Turva10.

<https://virtuaalikirja.fi/ensijatunvakotienliitto/wp-content/uploads/sites/77/2016/10/Lapsen-turvakymppi.pdf>
Koulutuksen tilaaminen: <https://ensijatunvakotienliitto.fi/turvav10/>
<https://www.hyvaksymys.fi/>

Kehoni on minun videot (7-12v)

<https://yle.fi/ahe/artikkeli/2019/09/02/kehoni-on-minun>

Pelastakaa Lapset ry. Kehoni on minun -opas

<https://t3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa-lapset/main/2019/08/28153200/Kehoni-on-minun-Opas-aktiviteetit.pdf>

Mediakasvatuskeskus Metka. Materiaaleja mediakasvatukseen varhaiskasvatuksesta

<http://mediametka.fi/oppimateriaali/oppimateriaali-3/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto – Tukea perheen huoliin ja kriiseihin

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/>

Oulun kaupunki 2019. Sosiaalinen media ja lapset. Materiaalipaketti opettajan työn tueksi ja keskusteluihin oppilaiden ja vanhempien kanssa

https://www.ouka.fi/documents/64777/104164/Sosiaalinen+media_lapset.pdf/3D2x70d4-4458-4c6c-88ea-b5c675040d83

Pelastakaa Lapset ry <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tyomme-kotimaassa/lastensuojelu-ja-nettisivut/>

Pesäpuu ry <https://pesapu.fi/materiaalipankki/>

Seksuaalisuuden portaat – videot (Väestöliiton Youtube-kanava)

https://www.youtube.com/watch?v=dRZN-6KKDE&list=PLP9tu612V7j0r5yPEVIF7U_ubs5y55FP

THL 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille (sis. Materiaaleja, valmiita oppitunteja, tietoa, ohjeita)

<http://www.julkari.fi/handle/10024/126027/tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille> WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tue lapsen kehitystä – ikätasoinen, lapsilähtöinen seksuaalikasvatus –julistte (väestöliitto?)

https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/84465b5a284d61db7145b2d02eba71c6/1586191031/application/pdf/4767244/vaestoliitto_A1_julistte_uusinta_vedost1.pdf

Turvallisesti netissä - oppaat lapsille ja vanhemmille

<https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/ajankohtaisia/turvallisesti-netissa-opaat-lapsille-ja-vanhemmille>

Turvallinen Oulu –hankkeen materiaalit sekä muita materiaaleja <https://www.ouka.fi/turvallinen-oulu-materiaalit>

Tulostettavia värityskuvia turvataitokasvatuksen avuksi (Väestöliitto)

<https://www.hyvaksymys.fi/tehtavat/vartityskuvat-uusi-postivinen-tapa-oppia-turvataitoja-3-8-vuotiaille/>

Turvataidot ja lapsen keho –julistte (Väestöliitto)

https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmus/tietoa_vanhemmille/pienien_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/tulosta-juliste-turvataidosta/

Ulellaana seksuaalisuudesta Tietovihko

<https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/92d2a35Sec8d8829e6814a617a2279da/1579202581/application/pdf/9351263/f/hellaana%20seksuaalisuudesta%20-tietovihko.pdf>

Väestöliitto https://www.vaestoliitto.fi/tietoa_materiaaleja_videoita_luentoja
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmus/tietoa_vanhemmille/pienien_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/

Väestöliitto 2010. Kehotunnekasvatus <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b6a81819826632996db1a405b6342b/1574067330/application/pdf/6640636/KEHOTUNNEKASVATUS.pdf>

Väestöliiton blogi. Kehotunnekasvatus <https://vaestoliitonblogi.com/2019/09/06/kehotunnekasvatus-ianmukaista-tietoa-taitoja-ja-myonteista-asennetta/>

Väestöliitto. Vanhemman tietovihko. Tutkimusmatka upeaan kehoon : Nuvoja leikki-ikäisen lapsen seksuaalikasvatukseen https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/40b70c6622e86320630d010eb318b090/1570785508/application/pdf/7261257/Vaanhemman%20tietovihko_verkko.pdf

Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_j.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Yle, turvataitovideot + muita vinkkejä ja materiaaleja <https://yle.fi/ahe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kaikille-kehon-osille-nimi-ja-opetellaan>

Väestöliitto

LAPSELLA ON OIKEUS TURVATAITOIHIN!

Ikioma keho on, arvokas ja verratton!
Tässä larttuva ja tarpeellinen Turvataitolaulu!

Turvataitolaulu (ransk. siki. Tuiki tuiki tähtöinen, sanat Johanna Myyryläinen)

1. Ikioma keho on, arvokas ja verratton.
Kakulle en nimitä. Se ei ole minun keho.
Ikioma keho on, arvokas ja verratton.
2. Keskustelu, huikeus, ei minun keho.
Keskustelu, huikeus, ei minun keho.
Keskustelu, huikeus, ei minun keho.
3. Uimavesi on alle jii, enä ahenä tii.
Uimavesi on alle jii, enä ahenä tii.
Uimavesi on alle jii, enä ahenä tii.
4. Sano ei ja lähde pois. Mukavampi olla voisi.
Huikeus ei ole minun keho, ei enä minun keho.
Sano ei ja lähde pois. Mukavampi olla voisi.

Väestöliitto

Lähteet

- Ahonen, L. (2017). (2. painos). Haastavat kasvatuskäsittelyt – Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cacciatore, R. (2007). Huomenna pannaan pussauskappiin : Eväitä tyttöjä ja poikia kasvamaan haasteisiin syntymästä murrosiän. Helsinki: WSOY.
- Eklund, K. & Heinonen, J. (2001). Lapsen itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa M. Laitinen & M.-L. Laakso (toim.), *Täpörosta taitovälineiksi : itsenäistymisen kehitys ja tukeminen* (s. 216–235). Jyväskylä: Nilo Mäki Instituutti.
- Heikinheimo, A. & Tansila, S. (2007). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset. Teoksessa M. Laitinen (toim.), *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat - Moniammatillinen yhteistyö* (s. 20–24). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja no 8. Forssa: Forssan kirjapaino. https://t3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa-lapset/2016/02/01155657/Kaja-2007_web.pdf
- Kuvat: <https://istabab.com/fi/>
<https://www.vaestoliitto.fi/>
- Joki-Erkilä, M. & Korkman, J. (2015). Lapsen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan epäilyn herästä – mitä tulee huomioida? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 131(10), 985–90.
- Laiho, M. (2007). Lasten seksuaalinen on-line hyväksikäyttö. Teoksessa M. Laiho (toim.), *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat* - Moniammatillinen yhteistyö (s. 20–24). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja no 8. Forssa: Forssan kirjapaino.
- Lajunen, K., Andell, M. & Ylénius-Lehtonen, M. (2019). *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatukseen oppimateriaali*. Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki: Punamusta Oy.
- Metäskär, L. (2018). Seksuaalisesti hyväksikäytetty lapsen äärien tunnistaminen ja tukeminen päiväkotiyhteisössä. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- Pihlaja, P. (2007). Varhaiskasvatus ja koulu hyväksikäytön tunnistamisessa ja lapsen tukena. Teoksessa M. Laiho (toim.), *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat. Moniammatillinen yhteistyö* (s. 106–113). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja no 8. Forssa: Forssan kirjapaino.

- Pusa, T. (2009). Taide kestää elämän – taiteen terapettisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa I. Ruokonen, S. Rusanen & A.-L. Välimäki (toim.), *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa - idea, ihmettely ja tekemistä* (s. 71–79). Opas 3. Helsinki: THL.
- Rikoslaki 39/1889. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Sandersen, C. (2004). *The seduction of children : Empowering parents and teachers to protect children from child sexual abuse*. London : Jessica Kingsley Publishers.
- Soisalo, R. (2012). *Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykinen aine*. Helsinki: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.
- Tasinen, S. (2003). *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen : Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle*. Oppaita 55. Helsinki: Stakes.
- THL. Lastensuojelun käsikirja. Seksuaali- ja pahoinpitelyrikkosraporttien ilmoitusvelvollisuus <http://thl.fi/fi/aseb/lasterisuojaus-kasikirja/hypposessi/erityisyksymykset/pahoinpitely-jaseksuaalinen-hyvakskaytto/lapsin-kohdistuneiden-seksuaalirikospaalyen-ilmoitusvelvollisuus>
- Turvallinen Oulu –hankkeen turvataitokoulutuksen diat. <https://www.ouka.fi/documents/64777/104164/Metotokankaan+koulutusdiat.pdf/62fa00ba-d0d6-49dc-a067-df57f63f5ed>
- Välivaara, C. (2010). *Ilmeet tapahtumat arjessa! – kiintymysuhreissaan traumaatoiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa*. Pesäpuu ry. Haettu osoitteesta http://www.pesapu.fi/media/Uploads/rokkumetr/raportti/traumatoiden_lapset_varhaiskasvatuksesta.pdf
- Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_j.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- WHO (2010). Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Pdf <https://www.who.int/publications-detail/sexual-education-for-children-and-young-people>
- WHO (2014). Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa – *Toteuttamisohejeet*
- Wickham, R.E. & West, J. (2002). *Therapeutic work with sexually abused children*. London: SAGE Publications Ltd.
- Yle 2019. <https://yle.fi/ahe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kaikille-kehon-osille-nimi-ja-opetellaan>

Turvallinen Oulu –hankkeen yhteystiedot

Projektijohtaja, **Kati Kaarlejärvi**, p. 040 1677 049
Projektikoordinaattori, Hanna Poijula, p. 040 481 3497
Projektikoordinaattori, Susanna Kauppinen, p. 040 621 1357
Mediakasvattaja, Arttu Kuivala, p. 040626 6108

Nopsa-tiimi

p. 040 637 8287, myös Whatsapp
Iisakka Sanna, terveydenhoitaja, p. 040 182 6512
Lakso Sanna, nuorisotyöntekijä, p. 040 489 4307
Väihkönen Marjut, erityisopettaja, p. 040 486 9687
Ylimäki Mikko, sosiaaliohjaaja, p. 040 631 5742

etunimi.sukunimi[at]ouka.fi

www.ouka.fi/turvallinenoulu/

Koulutusta
Vanhempainiltoja
Konsultointi

Tauko, joka jälkeen työpaja

Työpajassa:

- Jakautukaa ryhmiin
- Kirjoittakaa omalle ryhmälleen huoneentaulu, mitä aiotte jatkossa alkaa tekemään ryhmässänne lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi/puuttumiseksi
- Esim. mitä materiaaleja voisitte alkaa käyttämään, miten teette yhteistyötä kotien kanssa, mitä asioita otatte huomioon, miten itse perehdytte lisää, millaisen toimintasuunnitelman teette ryhmälleen yms.
- 15-20 min kirjoittaminen
- 15-20 min huoneentaulujen esittäminen ja loppukeskustelu

Muistattehan
vastata
palautekyselyyn!
😊